

ЛІСОВА ПІСНЯ

Літературно-мистецький альманах

№ 1

2022 рік

ЛІСОВА ПІСНЯ

Літературно-мистецький альманах

№ 1

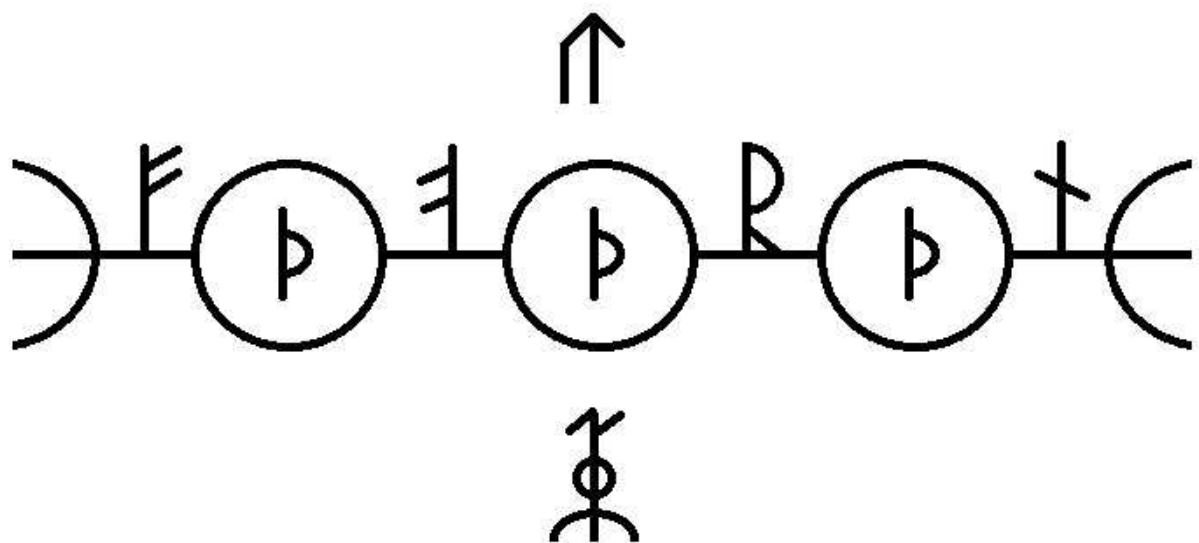
Головний редактор – Андрій Мітовський

Київ

2022

Лісова Пісня: літературно-мистецький альманах. № 1. Київ, 2022. 180 с.

У виданні представлені поетичні, прозові, драматичні твори як визнаних авторів, так і авторів-початківців, літературознавчі, фольклористичні, етнологічні та культурологічні дослідження, критичні огляди. Альманах розрахований на широке коло читачів.

ВСТУПНЕ СЛОВО

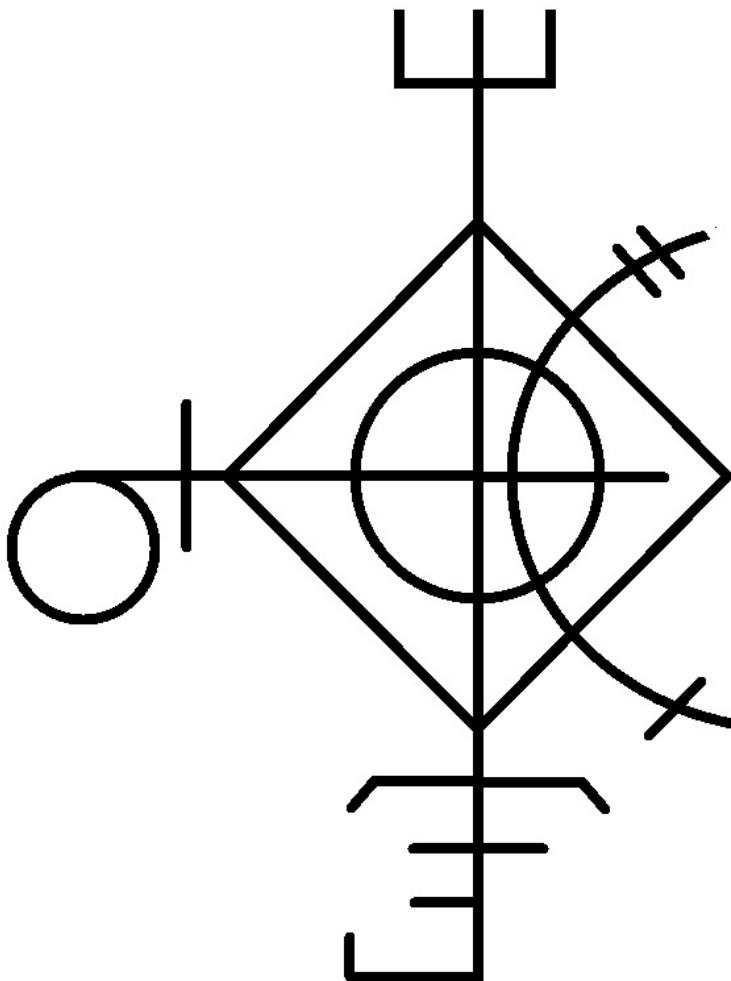
Шановні пані та панове!

Перед вами – перший (і, плануємо, далеко не останній) номер альманаху «Лісова Пісня». Проект цього видання з'явився влітку такого складного і переломного для нас 2022 року. «Все, із доброго чи злого, починається з малого», каже вірш Миколи Сингаївського. Альманах «Лісова Пісня» також, за великим рахунком, почався «з малого» - з ідеї, котра виникла у вузькому колі однодумців, небайдужих до красного слова, досить швидко розрослася, перетворилася зі струмочка на повноводну річку та підхопила за собою великий загальний письменників, поетів, драматургів, дослідників, чий твори опинилися під обкладинкою першого номера. Утім, цю ідею неможна назвати спонтанною – багато хто з нас виношував її вже не перший рік та бачив реалізацію у вигляді створення класичного літературного журналу. Саме такі «товсті» журнали свого часу користувалися популярністю, закликали до неспішного вдумливого читання, до творчої конструктивної дискусії, були відкритими як для шанованих літераторів, так і для молодих авторів. Ніде правди діти – деякі з них збереглися й дотепер, однак були поступово витіснені на маргінес через буцімто «неформат». Дивна річ, узагалі, цей «неформат» та ті, хто через подібні клейма намагається диктувати порядок денний: з одного боку, все це до болю нагадує цензуру сталінського розливу, з іншого – створює творчий вакуум, який безуспішно намагаються приховати фіговим листочком вічні інфантильні «хлопчики» та «дівчатка» від шоу-бізнесової сучасної літератури. Витіснення до «неформату» вбивають і художнє слово, і справжню українську пісню, і кіно. З нашого життя йде містика, йде таємниця, йде романтика. Сакральне, яке шукали в народній традиції Леся Українка та Ейно Лейно, поступається профанному, вуличному, верескливо-базарному.

Тому, як бачте, наші задуми брунькувалися давно, проте повноцінно розквітли саме грозового 2022 року. Є в цьому значний символізм – під час військових дій, як і під час будь-яких великих потрясінь, буденне та дріб'язкове відходить на задній план, а всі думки і прагнення фокусуються навколо чогось найбільш важливого з бажанням втілити його в життя. Хочеться вірити, що наш проект буде дійсно важливим та не загубиться у круговерті поточних подій.

Станом на даний момент ми сміливо можемо назвати «Лісову Пісню» творчим експериментом. Редакція свідомо не обмежувала авторів у польоті думки та об'ємах. Ми відкриті для поезії, прози, драми, культурологічних, літературознавчих та фольклористичних студій усіма слов'янськими мовами. Також альманах поки що є повноцінним «самвидавом». Цілком імовірно, що подібна відсутність якихось обмежень буде не завжди: редакція альманаху поступово випрацьовує його концептуальні засади, а всіляка концепція має свої рамки. Однак, це все, сподіваємося, ще попереду. Поки ж, ми запрошуємо вас до барвистого та яскравого художнього слова. Віримо, що лише зі справжнім (не позірним!) піднесенням художнього слова та культури можливе у майбутньому й справжнє піднесення України.

З повагою, редакція альманаху.

СОПІЛКА ЛУКАША

(поезія)

ОЛЬГА БАШКИРОВА

ЗА РІКОЮ

За річкою флейта сумує преніжно.
Над річкою – небо – о! – зоряний сад.
Чи ельфи, чи Пан, чи усміхнений Крішна –
Хтось ніжить цю флейту і кличе назад.

І кличе назад – у задумливу осінь,
Де я неприкаяна – мов ковила.
Сміюсь і викручую мокре волосся,
Не можу повірити: перепливла!

А ніч – наче річка. І там, де в лататті,
Мов шука, зачасно човен заліг,
Чекає на мене, пильнує багаття
Веселий і дужий земний чоловік.

Він голову гордо тримає на в'язах,
Муликає стиха. Не сниться мені.
І ходять під шкірою бронзові м'язи,
І зблискують зуби в гарячій п'їтьмі.

Він відає вивірки сховки торішні
І пізнього птаха стривожений лет.
І голос його, то закличний, то ніжний,
Мене виривав із солодких тенет.

Ах, серед мудрованих флейтиних звуків
Блукати б і вічно не відати лих –
Та очі зелені,
та бронзові руки –
Ну як же прожити без них?

А флейта сумує, сумує і кличе,

І все дорікає, що, мокра і зла,
До нього втекла я з сумного заріччя –
Навіки, навіки втекла.

Пробач, моя флейто, тобі я залишу
І мрії, і сни, й зачаровану тишу,
І сосни, відкриті вітрам.
Тобі – синю сутінь, у нетрях розлиту,
І мох, що розкішніше од оксамиту –
Не рівня моїм килимам.
Тобі – і страхи, і тривоги дитинства,
Й образи минулі, і ніжне сестринство,
І сумніви, й сльози, а нам –
Занадто веселим, земним і тілистим –
Нічного багаття розсипані іскри,
Земні наші радощі – нам.

ДМИТРО БІЛИЙ

У давній Ірландії десь поміж скелями,
Де сірі тумани лоскочуть траву
У хижчині старій на зривчастім березі
Родилась дівчина у темну добу
Із Вежі у Дубліні стражі дивились
На зорі що падали в хвилю морську
Проїжджі паломники сумно хрестились
Казали селяни – «Не бути добру»...
...Але народилась із небом в зіницях
З волоссям, що вбрало проміння ясне
Зростала над морем, на фіорди дивилась
І з хвилями разом співала про те
Як вереск колишеться в місячнім мареві
Як грають герольди під замком вночі
І як засумує сурма над пожарищем

Коли заклеочуть над лісом грачі
Не раз і не двічі за неї сходились
У бійках кривавих ірландські бійці
Та оком байдужим вона лиш дивилась
На безум кохання і тіні в п'їтми
«Залиште дуріти! – в Пасхальну Неділю
Священик у церкві громаді сказав,
- Вона, видно, відьма і нас всіх погубить
Хіба хто не бачить відьомський оскал?
Хіба хто не чує її співи вночі
Які вгамувати змогли океан?
Хіба хто не бачив її сині очі
В яких потопав не один капітан?
Вона не така як всі наші дівчата
Вона не вінки а омелу плете
Я білу хустину на ній не побачив
Коли в нашу церкву на службу іде...»
Загули голосно, ображено, люто
Під звуки органу людські голоси
Хтось крикнув – «Вона наведе на громаду
Прокляття, чуму і всі смертні гріхи!
Я бачив уночі як рицар у латах
В'їжджав на коні у подвір'я її
А потім, обнявшись
Вони виїжджали
у темні гаї, прибережні луки...»
Дзвенів у Лонгфордї в пасхальну неділю
Той дзвін, що зіб'ють із гармат вороги
Тягнули на площу на смертну спокуту
Дівчину палити в повільнім вогні...
Вона не пручалась, не плакала, мовчки
Вдивлялась у неба квітневі вогні
І лише коли ланцюги забряжчали
Скотилась сльоза на обличчя її
І вже сперечались – хто перший запалить
Вогонь на обдертому краю труни

І натовп штовхався вдивляючись тяжко
У тіло яке сповили ланцюги
...Але розлетілась бруківка розбита
Жорстким цокотіння підкутих копит
І кат полетів разом з рештою збитий
Ударом коня на якому сидів
Той рицар у латах чутки про якого
До сказу звели всіх міських парубків
Ударом меча перебив ланцюги він
І дівчину ніжно в сідло посадив
Тримаючи повід під браму фортеці
Спокійно зайшов скрізь заляклу юрбу
Попереду роси на травах манили
І шлях заринав в прохолоду лісну
Дівчина схилилась
Йому щось сказала
Він руку поклав на коліно її
І руку підніс до шолома забрала
Та дзвін затремтів гострим плачем струни
В повітрі стріла з арбалету летіла
Був рицар живий чи вже мертвий тоді?
Коли оперення стріли затремтіло
Над серцем закритому блиском броні
Ніхто це не скаже
Але всі розкажуть
На Півдні ірландського краю землі
Як вдень понад травами двоє летіли
На вітрі на сонці на чорнім коні...
У морі у фіорді?
У ліс? чи пропали?,
Як водиться разом в пекельнім вогні?
Мовчать перелякано йомени, лорди
І пошепки лише розкажуть вони
Що ввечері іноді в замка руїнах
Почується ніжний неголосний спів
І що на занедбанім цвинтарі древнім

Поблизу хреста та дівчина сидить...
...Розкошені коси на груди спадають
І зчеплені руки про помсту благають..
І плаче обличчя, без сліз і прокльонів
Але білі крила у світлім полоні...
...Хоча тільки місяць у повні засяє
Вже дівчина обіч хреста не волає
..Над травами в місячнім сяйві полинь
Вона, її рицар та чорний їх кінь...

ЛАРИСА ВИРОВЕЦЬ

ЛИШ ЛЮБОВ

Осінь-маркітантка очі мружить,
мідяків витрушує торби.
В споришах пасуться голуби,
киця обережно п'є з калюжі.

Тихий жовтень. Ще тихіша ліра,
хоч гармат не чути з даліни.
Перемир'я, сьомий рік війни,
мирний тил, втома і зневіра...

В соннім дощовім амфітеатрі
глухне шал звитяг і перемог.
Над садами стелеться димок,
скупії палають, наче ватри.

Мрії тут збуваються нескоро...
Будь зі мною. В ці мінливі дні
світ – хиткий, непевний, і мені
лиш любов – надія і опора.

*

Не переплисти тебе ніколи,
Озеро моє ти світанкове.
Тепле, наче мамині обійми,
радість несподівана і біль мій.
Озеро – холодне і прозоре,
Де щоночі небо губить зорі.

Небо ти моє, ясне, ласкаве,
з сонцем і меткими ластівками,
Небо, повне вітру та облуди,
що до краю виповнило груди.
З хмарами, безжурно золотими,
з чорними, що блискавки нестимуть,
що дарують мжичку, мряку, зливу...

Дощику мій щедрий, я щаслива.
Змий із довгих днів наліт рутини,
в лісі розчеши дубам чуприни.

Лісе мій! Укрий мене від світу,
отаку: усміхнену, зігріту.
Наділи грибів своїх і ягід,
простір дай натхненню та уяві.
Щебечи до ночі, як востаннє,
грай і заколисуй до світання!

Озеро моє, моє ти Небо,
Дощику мій пізній, мій жовтневий,
Лісе мій, життя моє, мій Світе,
я тебе не зможу розлюбити.

*

І де ж ти досі був, скажи, ну де?
Коли осіннє прядиво руде

снувалось, розпускалось, зітлівало,
коли життю життя було замало,
і йшли роки, як довгий дощ іде.

А я вдивлялась в очі тим рокам,
як корабель вночі без маяка.
Чого шукала – я й сама не знала.
Усе минає – от воно й минало,
та ось в руці твоїй – моя рука.

І затишно, і тепло на Землі,
і з мандрів повернулись кораблі,
і клинопис улігся на скрижалі,
і дні блищать, мов мамині коралі,
мов краплі на чайному крилі.

ВАСИЛЬ ГОЛОБОРОДЬКО

СЛАВНІ ПОХОДЕНЬКИ

І там я хлопців
зустрів, своїх
товаришів,

ішли громадкою, як
пшенична нивка,

у кожного з коміра
ріс золотий колосок

на довгій стеблині

(епіфанія:

колос-не-колос –

символ за ознакою

«бути тим, що
тримає укупі
зерно»).

Слова їхньої
розмови були
незвичні для слуху,

не схожі ні на
пісенні,

ні на казкові,

ні на буденні,

і кожне слово їхньої
розмови

завинене в золоту
обгортку.

Але їх розуміли
дівчата,

які йшли назустріч
громадкою, як
лісова галявинка,

і у кожної з коміра
росла синя волошка

на довгій стеблині

(епіфанія:

волошка-не-
волошка –

символ за ознакою

«бути тим, що
тримає укупі
пелюстки»).

Прошу дівчат:

«Перекажіть мені
слова зустрічних
хлопців,

адже вони були
вимовлені тільки
для вас,

хоч ви і сині
волошки».

Дівчата не вміють
говорити людською
мовою,

вони відповідають
мені піснею,

і кожне слово їхньої
пісні

завинене в синю

обгортку.

Але їх розуміють
хлопці,

і їхні золоті колоски

на довгій стеблині

підростають іще
вище.

*

ВИХІД ІЗ ЛІСУ

Щоб зайти –

двері до лісу завжди
відчинені,

щоб вийти –

двері із лісу завжди
відчинені.

Сьогодні я виходжу
з цього лісу

збагачений лісовим
досвідом,

для мене самого –
важливим,

для усіх сторонніх,

так вважаю, –
безпечним:

я тут знаю кожне
гніздо пташине,

я тут знаю кожне
дерево,

я тут знаю кожну
стежку.

Та поки я минав цей
ліс,

наближаючись до
дверей, щоб вийти
із лісу,

двоє незнайомих
чоловіків уже чекали
мене біля дверей,

хоч я їх бачив здаля,
як вони
наближалися

тільки до того місця,
де я зайшов у ліс –

тут казка навпаки:

у казці тварини
перетворюються на

людей,

а тут люди, двоє
чоловіків,
перетворюються на
тварин,

завдяки своїй
здатності швидко
пересуватися.

Мене завжди
найбільше
непокоїла

здатність людей
швидко
пересуватися:

не ходити, як люди,

а бігати, як якісь
тварини,

бігати не на
спортивних
змаганнях,

бігати, сидячи у
механічних
пристроях,

бігати не на
допомогу

ближньому у біді,

поспішаючи
повідомити йому
добру вість,

бігати, переслідуючи
ближнього,

поспішаючи
повідомити йому
лиху вість.

Двоє чоловіків,
тепер перетворених
на тварин,

саме двоє, бо у
мене дві руки,

ось би вони, кожен
зі свого боку,

заламували мені
руки за спину,

щоб не міг вільно
володіти ногами,

носять з собою
кайданчики із двома
зап'ястками,

по одному на кожну

руку,
щоб не міг вільно
володіти руками,
кожен має по двоє
очей,
щоб вести мене тією
дорогою,
яку вони бачать, а
не я,
та мене пильнувати
отут, у цьому лісі, з
якого я виходжу.
Я стою у тому місці,
де вихід із лісу –
поряд з деревом,
що є одвірком тих
дверей,
на дереві позначки
усіх важливих
попередніх подій
у моєму житті:
(як на справжньому
одвірку в хаті

позначки

чорнильним олівцем
мого росту з року в
рік,

писані рукою матері)

кожне гніздо сучка
засохлої гілки

нагадує мені про ті
минулі події,

над тими ж –
численними –
гніздами

жива гілка зеленіє –

це я сьогодні отут.

Не туди спрямовую
я свою увагу,

треба відвести
погляд від тієї гілки

–

вона мене уже не
порятує!

*

ЗАКЛАДЕНІ ДВЕРІ

Найкраще було б,
щоб забути усіх тих,

хто заходив –
небажаний – у мою
хату,

це завалити хату і
на її місці
побудувати нову,

або й узагалі – на
другому місці,

але на такий
радикальний захід
не маю засобів,

можна було
частково поновити
хоч би інтер'єр,

обов'язковий
атрибут обжитої
хати – піч

(хата без печі – не
хата, а хлів),

узяти та й
перекласти наново
піч.

От я для того й

покликав двох
майстрів,

один би клав піч, а
другий йому
допомагав,

розказав їм, що
мають робити,

а сам на якийсь час
відвихнувся

на пошуки належної
винагороди
майстрам.

Але ж яке було моє
здивування,

коли я повернувся,

обійшовши – з краю
в край – усе село,

щоб подивитися на
роботу:

майстри зустріли
мене сміхом,

я спершу не
зрозумів, яка тому
причина,

аж поки не

опинився, маючи
намір зайти в хату,

перед дверним
отвором,

де перед цим –
завжди – були двері,

а тепер він був
закладений та уже й
обмазаний глиною!

(Епіфанія:

закладені двері-не-
двері –

символ за ознакою

«бути тим, що
унеможливиює
життя»).

Чи майстри не так
мене зрозуміли,

або вирішили отак
пожартувати зі
мною,

тому й сміються й
досі, щоб я подумав,

що це лише жарт,

хоча, як на мене,
жарт на межі вироку.

ВАЛЕРІЯ ГРОС

Я ТОБІ УЖЕ НЕ НАПИШУ

Я тобі уже не напишу -
Хоч бажання буде в мені жити,
Якщо хочеш просто відпущу,
Я не мушу, не прошу любити

Я тобі уже не напишу -
Тут нема кохання, тут фантоми,
Синій погляд твій не опишу,
Це не шлях, це просто перепони

Я тобі уже не напишу -
Я не плачу, просто забуваю,
Помилки свої в собі ношу,
Але біль поволі відпускаю

*

У СНАХ ТЕБЕ Я БАЧИТИ НЕ МОЖУ

У снах тебе я бачити не можу -
Все карі очі, темні ночі...
І в серці все тебе я ношу,
І рана ця вся кровоточить...

Як тільки відкриваю очі -
Тебе шукаю, так не можу,
Молитву я тобі шепочу,
Тобою я одним тривожусь...

Мені нема життя без тебе,
Твої думки - мої думки...
Тобі несучу я весь свій трепет,
Лечу туди де ходиш ти...

Віддам життя як буде треба -
Хай буде так, лиш ти живи...
Моє ти щастя, не дилема,
Прошу мене не залиши...

*

СКАЖИ ЧОМУ НЕ МОЖУ РОЗЛЮБИТИ?

Скажи чому не можу розлюбити?
Скажи чому палають всі мости?
Скажи мені як зможу відпустити?
Скажи куди втікав від самоти?

Скажи навіщо погляд твій, ті муки?
Скажи навіщо пишеш ти пісні?
Скажи як пережити біль розлуки?
Скажи чому не можу далі йти?

Скажи чому я поруч догораю?
Скажи чому я не пишу листи?
Скажи чому сто років я кохаю?
Скажи чому не мовлю я «прости»?

*

БІЛЬШЕ ТАК УЖЕ НЕ ПОЛЮБЛЮ

Більше так уже не полюблю -
Я в тобі посіяла всі сльози,
Твій я погляд на собі ловлю,
Не страшні мені чужі погрози

Більше так уже не полюблю -
Я в тобі до трісочки згораю,
Я тобі кричу, тобі пишу,
Маю біль, тебе не відпускаю

Більше так уже не полюблю -
Як осколок врізався у серце,
Я взаємність, ласку не прошу,
Я душі навек закрила дверцю

*

Я НАПЕВНЕ ЛЮБЛЮ ТЕБЕ ТАК

Я напевне люблю тебе так
Як нікого не зможу любити
Наді мною летить сизий птах
Може зможу у долі відбити?

Я напевне люблю тебе так
Як кохають коли помирають
Ти для мене далекий маяк
Я вже знаю як свічки згорають

Я напевне люблю тебе так
Як мелодію що забувають
Я прошу, я благаю - дай знак
Мої мрії тебе не лишають

ОЛЕГ ГУЦУЛЯК

*Так, це осінь...
Фр. Ніцше*

Не Ка́фка, не Кравчук, не Фарад́ей.
Лиш тихий сумнів. Осінь, осінь, осінь...
Нормальний урбанізм, з десяток кросів.
На свято з чаркою – повільний марш ідей.

Це – світ... Це наш останній Колізе́й.
На ньому шлях – до левів і до раю.
Люби – невірну. Там, за небокраєм –
Сілезький Ангел з безліччю свічей.

*

Мій пане, хоч майже я крук, далебі,
Мені рідна неня – сонце на Сході.
Закінчить воно за день колобіг –
І Захід – мій татко з Хрестом Господнім!

Сягають верхів'я дерев горобці,
Вужі (наймудріші!) плазують корінням...
Останній твій погляд на герб. А прецінь,
Я – лев і орел, ти – прах і ти – тління!

Нехай хоругви кидатимуть тінь,
Нехай блиск мечів для когось – осанна.
Я ж залишусь завжди на щиті,
Ти ж під щитом лицар – останній.

Ні, не лечу, твоя панна давно
Із іншим ключа знайшла – і відкрилась...
Мій пане, ти чуєш: старезний гном
У кузні готує ланцюг на крила.

*

Життя. Поезія. Язичник. Холоднеча.
Гріховна сила розуму. Музей
Фігур самотніх і скляних дверей
Із фотоелементами. І глечик

Старий, з Мезоамériки. Його
Ще Одісей привіз у дар циклопу,
Де навіть в снах не бачили Європу
Верхи на Бико-Зевсі, а «Арго»

У протилежний бік помандрувало...
Ловися, рибко, у танета світу.
Тут на арені маршами капітул
На Картагену клятви Ганнібала

Рушають дні провінції. А Місто?
В пожежі віртуальній. І Нерон
Узяв собі ім'я «Ілюзіон»
І молоде вино запік у тісто...

*

Пам'яті Бориса Мозолевського

Я – скіф. Я – звір. Я – воїн Аргімпаси¹.
Син Дия Ночі. Внук – Змії-на-пів.
Я – крок богів арійських свинопасів,
Канчук рабам і тятиви я – спів.

Я – дух, я – цар, я – лицар Бористéну.
Німого переляку ворогів
Причина – я. Вступив, мов у стремено,
В історію. І в ярий бою гнів.

¹ Аргімпаса – у скіфів богиня-войовниця, аналог давньогрецької Артеміді (авт.).

Я – муж, я – жах, я – жрець вогню на сході.
Дорога в Герри² і легенда ер.
Я – сон забутих внуками мелодій.
Курган – мій сторож, мов Троян-Цербёр.

*

Не втішайся над рядком, поете!
Не чванися й не кажи «Це – я!»
Що тобі до Гегеля естетик?
Був – помер. І книжку їсть хробак.

Це брехня, що не горить рукопис.
Та ще й як (згадай Олександрію)!..
І майбутнє Неба Книгу в попіл
Перетворить в битві з Древнім Змієм.

ВАЛЕНТИН ДОЛГОЧУБ

«РІКОЮ КОБЗАРСЬКОГО СПВУ»

Сила нестримана рветься крізь груди,
Полум`ям вічності грає кобзар.
В полум`ї тім розчиняються люди,
Тануть по волі всесвітніх сансар.

Радість космічна затьмарює очі
Хвилею щастя крізь болі поріг.
Мудрість, пишаючись крилами ночі,
Страхи здуває з життєвих доріг.

Юне сп`яніння квітневою люттю
Ллється крізь співи старого сліпця.
Смерть, посіваючи сталою суттю,

² Герри – священна долина поховання скіфських царів десь на Лівобережжі Дніпра (авт.).

Світло підводить до свого вінця...

*

СУРМИ ОСЕНІ

У джерелі ранкового світання
Я бачу присмерк помираючого дня.
Веселий Бог прадавнього кохання
Вертає геть свого буланого коня.

Вже осінь-он кульгає листопадом,
Вирує порожнеча попелом бажань.
Чийсь слова ще ллються водоспадом,
Та лиш Безмов`я робить підсумок старань.

Прислухайся до себе – і відчуєш...

*

«СХОДЖЕННЯ»

Небесні течії повільно ще вирують,
Немов кришталь, застигла далечінь.
У склі своїх думок, зненацька що дивують,
Навіки, Брате Вітре, ти спочинь.

Хіба не це є Раєм і водночас – Богом?
Хіба не це є спільний наш поріг?
І Хмари, що пливуть за тим самим порогом,
Хіба не є метою всіх доріг?

Ми досягли собі обіцяного краю,
Ми маємо ключі від всіх сердець.
О, Брате вільний, підкажи, як все, що маю,
Застосувати гідно на кінець?!

«Здобув багато ти, без сумнівів і спору, -

Мій Брат мені стиха відповідав, -
І рухався аж до тієї пори вгору,
Поки її вершини не діставсь.

Та зупинився ти на цьому, милий брате,
Хоч свого шляху ще не подолав.
І нині маєш ти із трьох щось обирати:
Угору рухатися до зіркових лав,

Зостатись тут або униз стрибнути,
Здобути перекресливши ураз.
Вирішуй швидше, нам не варто час тягнути –
Ти чуєш, Зорі там вже кличуть нас!»

Я зрозумів, що наближається хвилина,
Яку, мабуть, я все життя чекав –
Її оспівувала пісня журавлина,
Своє життя за неї б я віддав...

І ось за крок до Вічності ріки стрімкої
Я посміхався рідним небесам,
Позбувшись слабкості вже звичної людської,
Стрибнув назустріч зоряним лісам.

Небесні течії повільно ще вирують
І Хмари голос сонячний несуть.
Нехай же сумніви і вами не керують,
Лиш мрії чисті в світлий край ведуть!

*

Ти – тінь.
Ти – всього лише тінь
Одного з моїх спогадів,
Одного з моїх здогадів,
Безкінечно примарних,

Як попів зірок.

Ти – сон.
Ти – всього лише сон
Підліткового сонця,
Світанкова марá,
Що зринає над морем,
Поки Бог іще спить.

Ти – щось,
Що ніколи не станеться,
Що ніколи не збудеться
Ні в одному з часів,
Що були і що будуть
У моєму житті.

Я не знаю, хто ти...

АНАТОЛІЙ МАТВІЙЧУК

І знов
Перед Небом,
Немов перед Вічним Порогом,
Стою незворушно
Прогнавши із серця жалі.
І знову повторюю тихо: - Я з Богом.
Я – з Богом!
І значить ніхто
Не здолає мене на землі.

Ні, я не безгрішний, -
Не можу судити нікого.
Та в серці моїм ще тремтить
Незгасимий вогонь!

В цім світі фальшивім
До кого звертатись?!
До Бога!
Немає нічого тепліш
Його вічних долонь!

Затягнуто обрій
Отруйним оманливим смогом,
І зрада з брехнею
З'їдають цей світ, мов іржа.
Я вже не дивуюсь нічому:
Я з Богом. Я – з Богом!
Твердіш за алмази
Моя незворушна душа.

Я з Ним наодинці –
І в думці, і в пісні, і в слові,
Не граюсь у бісер,
Громів-блискавиць не мечу.
І все, чого прошу у Бога –
Це тільки Любові.
Все інше хай віддано буде
Вогню і мечу!

Я знаю їм ціну –
Поразкам, а чи перемогам.
Брудними руками
Торкатись Душі не даю...

Повторюйте разом зі мною:
Я з Богом, Я – з Богом!
І пекло відступить.
І будете ніби в Раю.

Спинившись на мить
Перед Отчим небесним порогом,

Відкривши Всевишньому
Душу стражденну свою,
Повторюйте знову і знову -
Я з Богом, Я – з Богом!
І пекло відступить.
І будете наче в Раю.

*

ВОЛАЮЧИЙ В ПУСТЕЛІ

Душі – грубі, наче скелі,
Що для них тепер слова?
Я – Волаючий в пустелі,
І душа моя – жива!
Ще вона, мов гладь озерна,
Кольорами виграє.
Сію-сію, Божі зерна,
Доки сил мені стає.
А земля суха і темна,
Ніби спалена дотла,
Зерна падають даремно.
Сходить – тільки ковила!
І вітри гуляють хижі,
Чи то осінь, чи розмай,
І така гнітюча тиша,
Що хоч вуха затуляй!
Але ж руки знають справу,
Але ж в серці давній щем, -
Жменьку вліво, жменьку вправо,
Сію-вію день за днем.
Вже спустошені оселі,
І спаплюжені слова...
Я Волаючий в пустелі
Бо душа моя жива.
І волатиму я слізною, -
Боже, грішним нам, подай! -

Доки прийдуть хмари грізні,
В цей - дощем забутий - край.
І тоді розтануть скелі
І втамує біль земля...
І у цій німій пустелі
Заколосяться поля.

Я - Волаючий в пустелі.

*

ВЕЧІР

Серед вогнів,
Серед димів
Зникає все на світі суще.
І я нарешті зрозумів,
Яке життя скороминуще.
Все думав – встигну, дожену,
Усе, що згаяв, надолужу!
І пропустив свою весну,
А тут вже й осінь студить душу.
Кому жалітися мені?
Думки, як срібні дзвони в тиші...
А в грудях гуркотять пісні,
А в серці дозрівають вірші!
А людям байдуже давно -
У них свої думки і плани,
Свої - ілюзії й омани,
Свій келих - і своє вино...
Ніхто не вартий співчуття.
Усім судилося те ж саме.
Ти знав – на те воно й життя,
Аби зустрітись з небесами.
Спасибі, світе,
В тому й річ,
Що я збагнув твою магічність.

Хай вечір буде, ніби вічність,
Хто зна, якою буде
Ніч.

*

КІНЬ

Це на думку спало не мені.
То батьки синам таке бажали:
Будь у світі, сину, на коні –
Щоб життя тебе не зневажало.

Ми збагнути всього не могли:
Де той кінь і як його шукати?
Хто навчить триматися в сідлі?
Хто покаже, як тут запрягати?

Хто розкаже, як долати брід?
Як перелітати перешкоди?
Тільки й знали - кінь відкриє світ,
Й подарує відчуття свободи.

З ним летіти можна навмання,
Аби був твоїм лише – від Бога...
Я в житті знайшов свого Коня:
Доброго, розумного, міцного.

Скільки з ним подолано доріг!
І в степах, і в непролазних хащах,
Я завжди беріг його, як міг,
Від людей - гнилих і непутящих.

Часом, вони заздрили мені,
І коня – могли б, то відкупили...
Та не знали – справа ж не в коні,
А у тім, що ми – єдине ціле!

Скільки б ще на грішній цій землі,
Не судилось нам удвох блукати –
Богу дяка: я - в своїм сідлі,
І тепло коня -
Як вірність брата.

*

ПАПУАСИ

Ми – папуаси.
Ми - аборигени.
Ми - автохтони рідної землі.
Та нас не врятували наші гени,
Коли прийшли чужинські кораблі.

З них вийшли ті –
Зі зброєю і в латах.
Вони були немов напівбоги.
Хіба ми знали,
Що вони – солдати,
А ми – лиш дикуни і вороги.

Але ж вони не виявляли сили,
І дружно посміхалися щораз,
І непомітно всіх нас спокусили,
І так безжально обдурили нас.

Ми віддали їм
Золоті прикраси,
Й каміння невимовної краси...
Наївні автохтони й папуаси –
Ну що ми знали про нові часи!

Вони ж прийшли чумою –
В кожне місто,

І зруйнували звичний плин життя.
Ми віддали їм за скляне намисто
Свій рідний звичний світ –
Без вороття.

Вони сказали,
Що не буде націй.
Що зварять всіх у спільнім казані.
А нам, таким,
Достатньо резервацій
З отим – скляним намистом
На стіні.

*

БРАКУЄ!
В країні
Суцільного глуму
Де хаос - в усіх головах,
Стають невеселими думи
І в серці з'являється страх.

Цей страх –
Не ціна переляку,
Не липкого поту
Струмок.
Це ніби за вікнами мряка -
І повна безвихідь думок.

І думаєш,
Господи-Боже,
Ти дав нам багатства земні,
Красу незрівняну і гожу,
Глибинні і чисті пісні!

Чому ж –

Не роки, а століття,
Довкола біда і вогонь.
І ми, як поламане віття,
Великого роду свого.

Чимало
Розумних і дужих
Народжує наша земля -
Бракує людей небайдужих,
Що б бачили лихо здаля.

Чимало
Сміливих мужніх,
Готових померти в бою!
Бракує –
Титанів потужних,
Щоб вславити землю свою.

Бракує
Душею Небесних,
Що служать високій меті,
Бракує порядних і чесних,
Які б не блукали в житті.

Бракує
Простих і доступних,
З очима, в яких далина,
Не жадібних, і не підступних,
Яких не здолав сатана.

Бракує усіх,
Хто донині
Іще не оглух, не осліп,
Хто вміє змирити гординю,
Хто духом – не тілом – окріп!

Без них –
Ні закону, ні ладу,
Ні правди, ні сенсу
Нема.
Якби ж їх іще ж та й у владу!
Поближче туди –
До керма!

Тоді б і розвіялись думи,
Що стали, як попіл і дим
В країні суцільного глуму
Бракує всього
І усім.

*

ЗЛО
Поки гралися ми
В демократію -
Вкорінилося ЗЛО
І розквітло.
Всім довкола керує братія,
Для якої народ –
То бидло.

Зло –
Жорстоке і невиліковне,
На весь світ воно дивиться ласо.
Ми для нього -
Всього лише вовна,
Молоко,
Та ще шкіра і м'ясо

Зло
З'їдає живцем країну.
Люди –

Чорні неначе від тифу.
А на все непідйомні ціни
І абсурдно високі тарифи.

Зло -
Не те, що нам часом здається, -
Це не партія, не полісила,
Зло – це все, що нам в очі сміється,
І говорить – не ваше діло.

А воно -
Вище норм і законів,
Вище правил і вище моралі –
З легіонами спецзагонів
І з отрутою телеканалів.

Зло –
Вдягнулось у білі тоги,
У сутани і у мундири,
Зло,
Здається вже вище Бога,
Бо у нього немає Віри...

Не врятують нас
Ані Майдани,
Ані вибори дострокові,
На свідомості нашій -
Кайдани,
А в серцях
Ні краплини Любові!

Ані Віри в душі, ані Бога –
Тільки шоу й пусті ритуали!
Бо любити би мали
Живого,
А не Того,

Що вже розіп'яли!

.....

Що ж нас, темних,
Спинити може?
Я не відаю і не знаю,
Ти давно би прокляв нас,
Боже...
Та в Тобі того зла немає...

*

НА ФАРТ

Все проти нас -
Погода і природа.
Нестримний вітер
І холодний дощ.
Весни відсутність
І сумнівність літа
Й похмурий вигляд
Спорожніх площ.
Все проти нас -
Інформаційний простір.
Гібридна
Незакінчена війна.
Продажні гниди.
І веселі гості
На пробиванні
Чергового дна.
Все проти нас -
Міністри й Президенти.
Кредити. Ціни.
Банки і суди.
Блискучі шанси.
Просрані моменти.

І привиди глобальної біди.
Але ми є!
Ми ще живі, їй Богу!
Хоч дехто хоче
Підігнати час.
Ворушимось.
Співаємо потроху.
Хоча ніхто
Уже не чує нас.
Ми віримо,
Що це якась омана.
Чиясь підстава.
Нерозумний жарт.
І знаємо,
Що це нам Богом дано.
І віримо,
Що все це нам
На фарт!

АНДРІЙ МІТОВСЬКИЙ

СОНЯХИ

Тисячолітній стольний Київ
Від смутку вдруге посивів,
Бо лізе знов до України
Орда нових більшовиків

Маньяка Сталіна нащадки,
Що повернулись до життя,
Бажають знищити нещадно
Наш дім і наше майбуття!

Ми незламні своєю вдачею,
Ніби з криці козацької скуті,

І навік-віків не пробачимо
За Гостомель, Ірпінь, Маріуполь
Там, де смерть свою знайдуть вороги,
На землі, що здригнулась від болю,
Проростуть буйним цвітом соняхи
І піднімуть до сонця долоні.

Колись нас голодом вбивали
Кати з ЧК-ОГПУ,
А нині внуки їх плюгаві
Принесли в дім у наш війну

І Харків у крові стікає,
Столиці вірний побратим,
І українське серце крають
Загарбані Донбас та Крим!

Ми незламні своєю вдачею,
Ніби з криці козацької скуті,
І навік-віків не пробачимо
За Гостомель, Ірпінь, Маріуполь
Там, де смерть свою знайдуть вороги,
На землі, що здригнулась від болю,
Проростуть буйним цвітом соняхи
І піднімуть до сонця долоні.

Та у таку важку годину,
На заклик Києва стрімкий
Повстануть руськії дружини
Та запорізькі козаки

Війська Зимового походу
І дивізійний мужній стрій -
Щоби непроханим забродам
Завдати переможний бій!

Ми незламні своєю вдачею,
Ніби з криці козацької скуті,
І навік-віків не пробачимо
За Гостомель, Ірпінь, Маріуполь
Там, де смерть свою знайдуть вороги,
На землі, що здригнулась від болю,
Проростуть буйним цвітом соняхи
І піднімуть до сонця долоні.

*

ХАРКІВ'ЯНКА

А.К.

Зродилась я на слобідській землі,
Де в жилах кров козацька та стрімка,
Квітучий Харків - мого серця дім,
Уславлений у видатних віках

Та навпіл розділилося життя -
Російські вбивці почали війну,
Під гуркіт і сирен страшне виття
Весь Харків у вогні та у диму!

Розтерзане місто,
А ворог лютує скажено
Ми їм ненависні,
Бо вірність свою бережемо
Та я харків'янка,
Це гордість моя, не провина!
Безстрашна і вільна,
Зі мною - уся Україна

Замість будинків - згарища німі,
Немов мої страшні та сиві сни
І вся Салтівка пустокою стоїть,
Де я стрічала радощі весни

Чим Харків так смертельно завинив,
Хто вивів Україну до біди,
Що наш народ втопити у крові
Нові чекісти ладні назавжди!?

Розтерзане місто,
А ворог лютує скажено
Ми їм ненависні,
Бо вірність свою бережемо
Та я харків'янка,
Це гордість моя, не провина!
Безстрашна і вільна,
Зі мною - уся Україна

Та я не здамся ворогові, ні,
Помщусь йому за вдів та за сиріт,
Бо «харків'янка» - гордий титул мій,
Котрий не зраджу нині та навік!

Захисників, що йдуть сміливо в бій,
Триматись міцно я завжди прошу,
Ну а ночами при свічі старій
Для перемоги палко ворожу

Розтерзане місто,
А ворог лютує скажено
Ми їм ненависні,
Бо вірність свою бережемо
Та я харків'янка,
Це гордість моя, не провина!
Безстрашна і вільна,
Зі мною - уся Україна

*

Води Нігрето несуть мій тлін во глибини,
Освячені криком крука на дні чаші ночі,
А поруч Діоніса дух недопитим портвейном
Надією точного компаса бадьорить душу

Я виринаю з священних тих вод на поверхню -
Квіти безумства на березі блідокривавім,
Криком кричать нерождених благих немовлят,
Ехо гаками пронизує в кров мою душу

Чорний туман застилає зів'ялу свідомість,
З берега дугпа мене проводжа темним оком,
Крила у плащ заховавши свої комашині,
Під злотом тіари стрекочучи темні закляття

Я розчиняюсь у ночі під місячним світлом,
Череп Адама сьогодні мій вірний союзник,
А ворон уже проказав те, що вписано в рунах,
І саяво біле налетіть у мене по вінця

Годинник настінний озветься тринадцятим дзвоном,
Діяння в червоному славні співаючи вічні -
З Трояндою-Дамою Древній Рогатий мене
Магічним знаменням навіки віків обвінчає

*

ДОМ, ГДЕ НАС ЛЮБЯТ И ЖДУТ

Пряной щекочущей амброй
Голос впивается в кожу,
Жарким июльским солнцем
Морфий неистовых губ

Где однозначность взгляда -
Там многомерность касаний,
Искрами эманаций

Взор проникает вглубь

Словно куски мозаик
Из одревневших храмов,
Тёрпких желаний отрывки
Тесно сплелись в устах

Пальцы в скрещеньи пульсаций,
Мыслей налёт дерзновенья,
И экстатической мессой
Дезавуируют страх

Хватит мытарств оскопленья,
Взорваны сгнившие кладки,
Будет в подлунном мире
Новых эонов заря

Вскроем осклизлые стены
Жалких людских милосердий,
И беснованьем валькирий
Вечность друг другу даря

Прокляты давние знанья,
Выжжены в пепел порталы,
С мудрых страниц инкунабул
Только листов желтизна

Славу имеют и силу
Те лишь ночные заклятья,
Кои беспаятства хрипом
Вызовут ребис со сна

Пусть же стигматами змия
В душу стучат горизонты,
В томной кровавости розы
Алым Рубедо цветут

Нам предстоит же путь к дому,
Непостижимому смертным,
Он утолит нашу жажду -
Дом, где нас любят и ждут

*

ОТЦІВ УБИВЦЯМ НЕ ДАЮТЬ РУКИ

Отців убивцям не дають руки,
Немщена Честь супокою не знає,
Їм не дарують сивини роки,
А кров пролиту Лета не змиває.

Отців убивць закляті імена -
Не стерти їх із пам'яті довічно,
Невидима багряна пелена
Вкриває монументи символічні

Отців убивць давно нема в живих,
Та славляться потворними вустами,
До звироднілих подвигів лихих
Проклята шана міцно проростає

Убивцям скрізь давно хвала і честь,
Тріумфом їх осипані діяння,
Отцям же - гіркотою вкритий весь
Примушений спокуток покаяння.

Убивцям - мармуровий меморіал,
Салюти й слава на усе століття,
Отцям же - заіржавілий метал
У грудях дзвінко-вогняно розквітнув

Отцям немає пам'ятників, ні,
Над ними завше непримітна тризна,

Мовчить про їхній подвиг у борні
Понівечена зтоптана Вітчизна.

Не можна їй казати про Отців,
І велено вшановувати вбивцю -
Забракне навіть обережних слів
Усякому керманичу-сміливцю

Кривавої борні стрімке панно
Отцям всю долю змалювало гірко -
Їх ті, у кого в зірках полотно,
Тим продали, хто мав багряну зірку

Бо ж горе переможеним... закон
Історія цей зберегла суворо,
Отці тепер - ненависті канон,
А Істина німа й короткозора

А переможцям - честь, хвала і німб,
Їх, як завжди, ніколи не осудять,
І смачно їсться їм кривавий хліб,
І голоси минулого не будять.

То ж дико нині слухати мені,
Як Отчі діти в знак нових порядків
Бучні підносять хвали й голосні
На честь убивць Отців своїх нащадків

Вони цілують той зірковий стяг,
Що був до болю нашого байдужий,
В час Голоду й смертей на Соловках
Мав з Молохом червоним добру дружбу

Забули це Отців дурні сини,
Убита Честь історії не творить,
Заледве, та все ж віриться мені,

Що пам'ять хоч колись, та заговорить...

НАТАЛІЯ НАУМЕНКО

ВОЛИНСЬКИЙ СОНЕТ

Я поглядом тебе заворожу,
Немов казкова мавка лісова;
Неначе проспівую – прокажу
Тобі ласкаві, чарівні слова.

Я пригорнуся до твоїх грудей,
І, хай вітри круг нас лютують злі,
Защобечу, неначе соловей,
Одживши у твоїм яснім теплі.

Що далі – то сильніш тебе люблю,
Мій яворе високий, молодий,
Свої пісні, неначе ріки, ллю
У світле море заповітних мрій.

Заворожу тебе, мов джерело, –
Щоб з нього замість сліз вино текло.

*

ОБРАЗ БОГОМАТЕРІ ДОНСЬКОЇ

Живе земля понад Дінцем-рікою,
Де зрідка тишу будить плеск весла, –
Сюди справіку благодать несла
Ікона Богоматері Донської.

Та в образ цей ударила стріла.
Ікона розкололася надвоє:
Прийшла війна – габою вогневою

Ісуса у Марії відняла!

Летять не просто стріли – а ракети!
Лиш чути: «Синку, де ти?» – «Мамо, де ти?» –
Над випаленим простором низин...

Мій воїне! Яви свою хоробрість –
Допоможи новий створити образ,
Де знову разом будуть Мати й Син!

*

ДИКІ ЛЕБЕДИ

*Відповідь Оленці Бросаліній
на її однойменний сонет*

Недарма хвиля у каміння б'є, –
Братів Еліза бачить рада знову:
Сорочок кропив'яних десять є –
А одинадцята ще не готова.

І на очах у короля й судді,
Й єпископа, що вже хрестом махає,
Із птиць постали принци молоді,
Й Еліза їх по черзі обіймає.

Про чари злі родина забува,
Лиш меншому на це бракує сили:
Сорочка без одного рукава
Одне йому крило лишила біле.

Але ж крило! – і щастя це, достоту:
Бо в нім лишилось відчуття польоту.

ПЕТРО НІКОНЕНКО

Я вдихаю лісний передзвін вічнозеленої хвої,
Поринаю в підґрунтя разом з хробаками,
Бо я знаю, в зелених палатах палає вий волі,
Непідкореної, нездоланної, землі під ногами.

Розминаючись стежками вітру, летить листя геть,
Геть з дерев, на траву, образуючи ковдру,
Я укриюся нею, я укриюся чорними латами. І горобець,
Буде цинькати десь на гіллі, заклика непогоду.

Під свинцевими тучами гучно рве небосхил,
І гарматними ревами повниться так блискавично,
Небо, небо сповнене дивною здатності, сил,
Тих, керуючих нами, довічно.

*

Ліс чарівний до обрію широкий,
Я вийду опівніч - галявина пуста,
До мене зійде круторогий, кароокий,
із пригоршнею попелу в руках.

Він прийде, вдягнений у чорне,
З козячими копитами, з пільми,
За ним плющина овивається, і жодне,
Не зойкне вовчєня, не трісне сухостій.

У тиші, лише подих та жадання помсти,
Повітря ніби щойно блискавка була,
Озон та камідь смирни, гострий,
Ніж, книга та свіча в моїх руках.

Його долонь мою згорне у купу,
Згорне у купу на лезі ножа,

Не хитне серце, в мене хватить духу,
Землі своїй себе я так віддам.

Галявина пуста, в руці калина,
Багрянець крові на іншій руці,
Ім'я нове на аркуші від книги,
Я сам у лісі - ліс весь у мені.

*

Пробач мене, лісу, дитя асфальту,
Пробач і прийми крізь гілля,
Крізь трави і мхи, цей дар без зухвальства,
Прийми його Мати-Земля.

Прийми мене, лісу, у гості на хвильку,
На хвильку серед дубрав,
Щоб в кронах побачити міг сяйво зірки,
Полярного Світоча нрав.

В твоїй гущині забувається вічність,
Бо ти сама вічність - рости,
Пробач мені, лісу, за людяні вчинки,
За те що тривожу твій чин.

Рости, розростайся, і гомоном листя,
Заклич нову весну скоріш,
А я повернусь за покликанням серця,
Прийми ти вітрами цей вірш.

*

Дивносплетінному богу лісів присвячую пісні,
Пісні лісів не підкорених людством,
Піснь Амазонії хижої, та Криволісся що в Польщі,
Полісся славетного гай поміж інших.

Хижі пазурі в здобич встромляєш мистетно,
Посвячуєш ти, позбавляючи глузду людського,
Натомість даєш хижий норів славетний,
Та проміж іншим кличеш блукати лісами.

Граби, смереки, дуби, бузина, горобина,
Вартують твій трон кожен свого сезону,
Вовки, ведмеді, лисиці, тут гине людина,
Звикла до вуликів з пластику, скла та бетону.

Тисячами кроків опалого жовтого листя,
Двір твій кроком сповіщає хитру людину,
Чарами хижими зачарував він намисто,
Доблесну рать він зустріне незримо.

Той хто посвячений лісу дивного світу,
Вклониться дикому богу, ховаючи очі,
З власного досвіду складене його намисто,
Чари творить він під сводами ночі.

Славетний бог всіх лісів, храни ворожбита,
Того хто читає знамення пташиної зграї,
Відьму храни, що твоєю любов'ю повита,
Всіх хто тебе пам'ятає у шані.

Тож най ліси сторожать самі себе,
Хай хащі прадавні ростуть чагарями,
Хай вовк з бузини виглядаючи вие,
Хижими іклами хай чужаків зустрічає.

ОЛЕКСАНДР ОДРІН

КЕЛЬТСЬКІ ЕЛЕГІЇ

СПІВ СІДИ³

Стоїть ця дівчина, зі світлими очима,
З волоссям золотим, висока і струнка.
І арфу сріблянú трима її рука...
Невже, осліплені, вона для вас незрима?

Торкнулась струн рука, і діви ніжний спів
Луна-видзвонює у королівській залі.
П'янить мелодія... Чому ви мов оспалі?
Не чуєте невже ні музики, ні слів?

Про землі благосні, де старості немає,
Оповіда вона, про диво-острови,
Де діви лиш живуть. Невже оглухли ви?
Ви лиш послухайте: о, як вона співає!

Затих останній звук. Мій батьку, відійди!
Не клич порадників. Я йду. В чертогах Тари
Друїда мудрого щонайміцніші чари
Не втримають мене. Я з нею. Назавжди!

*

ГЕЛЬСЬКА ЛЕГЕНДА

Уже смеркалося. У горах по стежині

³ Сіди, або ші – раса надприродних істот в ірландській та шотландській міфології. Живуть у чарівному світі, вхід до якого – у пагорбах, які також називаються сидами. Сіди не старіють, володіють таємними знаннями і могутніми чарами, часом закохуються у смертних і забирають їх з собою до Чарівної країни. Серед сідів зустрічаються і зловісні створіння – як-от шотландські (гельські) Бааван Ші, які виглядають як прекрасні молоді жінки (щоправда, з оленячими копитами замість ніг), полюють на самотніх пастухів чи мисливців, заманюючи їх у танок і випиваючи їхню кров. Можуть обертатися на воронів (ворони – птахи кельтської богині війни Морріган) (авт.).

Юнак поволі йшов. Аж раптом вдалині
Багаття бачить він. Погрітись тут мені
Дадуть, надіється: холодний вечір нині.

А там – красуні дві в зеленому вбранні,
З волоссям сяючим. Їх променисті очі
Зоріють хлопцеві. І голоси дівочі
Запрошують в танок, веселі, запальні.

Юнак, кружляючи, знетямився достоту,
Та не спинить йому й на мить шалений тан,
Хоча у нього кров уже, неначе з ран,
Повільно котиться по тілу замість поту.

...Від згаслого вогню в передранковій млі
Два чорні ворони у далеч полетіло,
А закривавлене, ще трохи тепле тіло,
Що юнаком було, лежало на землі.

*

ЗЕЛЕНИЙ ОСТРІВ

Де тепла течія суворий океан
Південним подихом розтоплює щомиті,
Лежить, смарагдова, в оправі із блакиті,
Земля чарівників, поетів і прочан.

Нащадки воїнів з племен богині Дану,
Там в пагорбах живуть – палацах чарівних –
Химерні, мудрі ші, що у закляттях в них
Часів язичницьких могутність первозданна.

І воїн, і чернець там так майстерно тче
Тонке мереживо довершеного вірша.
О, ця поезія, яка п'янить незгірше,
Ніж сідів добрий ель, що в горло сам тече!

Там у скрипторіях історії казкові
Й легенди давніх днів записує монах,
А братові його зоріє дальній шлях:
В краї віддалені нести Господне Слово.

ОЛЕНА О'ЛІП

Я рано вирушила в путь,
туманних сповнена надій.
А роки йдуть, а роки йдуть –
і шлях розвиднюється мій.

В путі стрічала багатьох,
одначе декого немов
я знала упродовж епох
і впізнавала знов і знов.

В огні повстанському, в диму
Священника впізнала я,
що не шкода було йому
свого святого житія.

Він був у найчорніший час
зі мною – з нами усіма,
щоб віри промінь не погас,
щоб світла не здолала тьма.

Впізнала й Воїна, який
в запеклих вистояв боях
зі злом – і знову рвався в бій,
забувши, що існує страх.

Лицарське серце мав, хоча

не мав ані лицарських лат,
ані лицарського меча,
лише звичайний автомат.

І Барда упізнала я,
без арфи, в скромному вбранні,
судьба вигнанницька чия
в безсмертні втілилась пісні.

Він владу визнавав Краси,
її закон, її устав
і чув небесні голоси.
І він також мене впізнав.

То хто ж надійде ще здаля?
І що за зустріч припаде?
Бо ще ні в кому і ніде
я не впізнала Короля.

*

НАД ПЕРЕКЛАДАМИ ДАВНЬОІРЛАНДСЬКОЇ ПОЕЗІЇ⁴

Від замку досконалої краси
Лишилися мальовничі, та руїни.
Мистецтво бардів витончено гине,
Його руїни – текстів корпуси.

І мови не щадять нові часи.
Але над морем днів, між клаптів піни
Примарну тінь забутої перлини
Знайди, і збережи, і воскреси.

⁴ З унікальних поетичних скарбів середньовічної Ірландії збереглося вкрай мало. Часом це віршовані вставки в сагах, часом – фрагменти поезій, цитовані у граматичних чи віршознавчих трактатах, часом – віршовані маргіналії чи глоси... (авт.).

І живе на маргінесі глоса,
І слово давнини дзвінкоголосе
У віршеві лункому зазвучить.

І зашумить сивоволосе море⁵,
І між пучин, де хвиля хвилю боре,
Колишній замок ти узриш на мить.

*

ЛИС

*...і Ренар із густих виринає заростей...
(«Сер Гавейн і Зелений Лицар», бл. 1400, за перекладом Дж. Р. Р. Толкіна)*

Ользі Демиденко

Могутній замок на горі,
А під горою – вільний ліс.
Жив лорд у замку, а в норі
Поміж дерев чаївся лис.

І лорд у хащі раз у раз
Із псами й ловчими рушав,
І лиса на його наказ
Цькували ці майстри облав.

Та лису ліс – найкращий друг,
І майстром хитрощів був лис,
І лорда, псів його та слуг
Він раз у раз водив за ніс.

Лорд зійде зрештою з коня
І лиса власноруч доб'є.
Та підростає лисеня,
Що зна походження своє...

⁵ Сивоволосе море – fairrge findfolt (написання варіюється) – стала поетична формула, яка трапляється в кількох ірландських середньовічних поезіях (авт.).

Не бачити кінця війни,
Бо й лорди далі рід ведуть,
І хутром лисячим вони
Свою оздоблюють можуть.

І купу складено балад
Про ловів лисячих красу,
І мадригалів довгий ряд
І лорду, й ловчому, і псу.

Та найпрекрасніші пісні
Чув тільки волелюбний ліс:
Про предків подвиги гучні
Непереможний дзявкав лис.

ОЛЬГА СМОЛЬНИЦЬКА

СПОГАДИ ПРО ВЕРЕСНЕВИЙ ЛЬВІВ

Наче в Англії, зливи-дощі.
Як в Ірландії, зливи і зливи.
Забринить багряниці-парчі
Кардинальське вбрання-переливи.

Як Шотландія – зливи і зли...
І тумани, неначе у Велсі.
Вірю: ми не застигнем у злі –
Хай воно розпадеться на лезі,

Патериці єпископа... Щез
Кельтський привид... Є – смоли чи бделій⁶.
Духу досі ввижається Велс –

⁶ Бделій – ароматична смола. Згадується у Старому Завіті (Буття, 2: 12) у перекладі І. Огієнка, про Едем. Інший переклад – бдолах (авт.).

Чи абатство Ірландії Келлс⁷,
Із туманом нових євангелій.

*

ОСІННІ ПОЛІАНТОВІ ТРОЯНДИ⁸
(медитація)

*... всі оті культурні,
Французькі, поліантові та чайні,
Гібридно-чайні, з назвами складними,
Все більше іноземними...
Максим Рильський, «Шипшина» (1963)*

Туман. Рясноцвітні троянди –
Немов гобелена шиття.
Лілові квітки жакаранди⁹ –
З лазур'ю тони співчуття.

А ці поліанти-троянди –
Барвисті у злоті шитва.
Лазурчастий цвіт жакаранди –
Й контрастом японська айва:

Корали її – інтермецо,
В лазурі – коралів разки.
Ось біла цвіте леспедеца¹⁰ –
Як феї, розкрились квітки.

У віршах оспівують маги
Троянди і ніжні бузки.
Рожева із білістю хагі –
Або леспедеці квітки.

⁷ Кел(л)с – абатство у графстві Міт (Ірландія), відоме Келлською книгою (IX ст.). Є ірландський мультфільм «Таємниця абатства Келс» (2009) (авт.).

⁸ Поліантова троянда – чи багатоквіткова, рясноцвітна (авт.).

⁹ Жакаранда – або палісандрове дерево – цвіте ліловим, блакитним (авт.).

¹⁰ Леспедеца – чагарник, не раз оспіваний в японській поезії як хагі. Цвіте восени (авт.).

Оббризкає гілля тенета
Шарлатно-рубіновий лал.
Гранатна айва¹¹ бранзолета¹² –
На цім заруків'ї – корал.

Від спокою в ніжно-ліловім –
Ізнову – і в ніжній крові,
Бо синє потоне в бордовім,
Скривавлено-злотнім шитві.

Ні, спокій ламається: очі
До крові-бо звикли мої.
Хай чисту лазур напророчу,
Та знову утрачу її,

Бо ніжне все кане у Лету,
Пухнастий поранив міскант¹³ ...
Та в мене ще є бранзолета,
Що пурпуром – на поліант.

*

¹¹ Айва японська «Гранатовий браслет» цвіте кораловими відтінками, від світло-червоного до коралового (авт.).

¹² Бранзолета (застар.) – браслет (авт.).

¹³ Міскант – або міскантус (авт.).

МОЛОЧНІ ОДНОРОГИ АННИ БРЕТОНСЬКОЇ

(за мотивами сну)

*Вірі Вовк¹⁴ у подяку за «Ораторію хвали»,
де є вірш «Одноріг (на гобеленах у Клойстерс¹⁵)»*

Вони були в зимовому сновидді,
Були – на часовому переламі.
Хотілося в тонкому білоплідді
Закам'янити дровом біля брами.

Вони були ілюзією серця,
Присвячені Діані – чи Атені,
Чи Матері-Землі, що в муках герцю
Зливала сік суцвіть на гобелени.

Вони були: у золоті усипальниць,
Мечів омані, ранньому цвітінні...
Цей гобелен – потири різнобарвниць,
Сон тонкотканий, вартий поклоніння.

¹⁴ Віра Вовк (автонім Віра-Лідія-Катерина Селянська, Wira Selanski, 2 січня 1926, Борислав, нині Львівська область, Україна – 16 липня 2022, Ріо-де-Жанейро, Бразилія) – надзвичайно яскрава українська письменниця, перекладачка, науковець, мисткиня, видавчиня (антологістка), літературна критикиня, музикологиня, композиторка, представниця Нью-Йоркської групи, лауреатка численних премій та інших нагород (у тому числі Шевченківської премії), активна культурна діячка. Більшу частину життя мешкала в Ріо-де-Жанейро, до того – у Німеччині. Регулярно відвідувала Україну та підтримувала її, сприяла шістдесятникам і взагалі новим українським творчим іменам. Я особисто знала пані Віру багато років (до того ми листувалися) і досліджувала її творчість у численних публікаціях, які та читала і схвалювала. Також Віра Вовк переклала мої вірші та твори інших молодих українських поетів португальською мовою (білінгвальна антологія «Лоза (Videira)», Ріо-де-Жанейро: Contraste, 2009)» (авт.).

¹⁵ Клойстерс (The Cloisters, Нью-Йорк) – музей, де представлені, зокрема, сім знаменитих гобеленів «Полювання на однорога» («Полонення однорога», 1495 – 1505). Є версія, що ці гобелени замовила відома меценатка, герцогиня Анна Бретонська (1488 – 1514), беручи шлюб з французьким королем Людовиком XII. На згаданих шедеврах білий одноріг часто зображується прикутим до дерева, а квітки нагадують гранатові. Одноріг означає Христа, а огорожений сад і гранат – Богоматір. Анна Бретонська була цікавою особистістю. Зокрема, вона вважається першою в Європі принцесою, яка на весіллі наділа білу сукню, бо тоді білий був лише кольором жалоби (і цю традицію зберегла Марія Стюарт). Також я описала звичку Анни Бретонської дарувати зі своєї колекції коштовне каміння (авт.).

Вони – були. Вже явні. І в сновидді
Я розуміла мову манускриптів,
Цвітіння ранне – й тіні білопліддя,
І постаті, й сліди з далеких мітів.

Мадонни німб вітражний і червоний –
Гранат, що цвіт розтрачує рожево
На білу шкіру... Вісник безборонний –
В тонкім полоні, скутий біля древа –

Але й гранатів... А ланцюг тримає –
Молочну тінь – реальну для вірянки.
Бретонка-бранка диво замовляє –
Ось що мені повідали світанки.

Каміння – півціни, напівкоштовне –
І дороге – ти можеш мимовільно
На гобелени сипати любовно –
Й забарвити картину білопінну.

І одноріг прийматиме пунсові –
З твоїх перстів, – і з блідістю прикраси...
Тепер створіння віддане чудове
Марії – й буде вірним з того часу.

...Вві сні я розуміла тіні білі,
Гонитву однорогів знала мовби...
...Ти білий колір вбрала на весіллі,
Хоч білизна сприймалась як жалоба...

ОЛЕНА ТЕРЕЩЕНКО

Ще не спиш?
Вечір гасить вогні,

Ніч кусає крайчик місяця.
Як не спиш,
то насниь мені,
На фіранках зірки колишуться
Ще не спиш?
В подушках із хмар
Вже сховався захід замріяний
Присмеркових променів жар
Ще тремтить під твоїми віями
Ще не спиш?
Ніч до ніг сплива
терпким соком дощу сливового
Ранком болітиме голова
від обійм під крихкими зорями.

*

Перший весняний дощ
випряде срібні нитки,
щоб протягнути їх
від мене до тебе,
мов електричні дроти,
по яких протікає струм
і вражає в самісіньке серце...
А хочеш, я буду твоїм янголом?
Янголи вміють любити,
не вимагаючи нічого взамін.
У них м'яке пір'я,
де можна сховати обличчя,
коли погано
і не хочеться нікого бачити.
А ще кажуть, що янголи
не вміють плакати...
Хоча це - неправда.

*

Ця весна –
ошаліла кішка,
Роздира пазурами серце.
У прозорій квітневій тиші
Перший стогін дощу озветься.
Ну, навіщо ти мені треба –
Нездійснений і неказаний?
Срібні кігті дощу на небі
Залишають солодкі рани.
Ця весна –
То муркоче ніжно,
То дере пазурами серце...
Я тобі намалюю нишком
На шовковім небі веселку.

ОЛЕКСІЙ ТРЕТЬЯКОВ

ПОРОГ

Право на пояс и чашу медведя
Дарят сулицей рёбра отменя.

Пиру хмельному рады вороны,
Мертво-живые, как лик на иконе.

Каждый глоток из черепа зверя,
Станет для варга ценным трофеем.

Ночи девяткой затянут петлю,
Смотрят старухи на ветра игру.

Зёв великана – распахнута пасть,
Струнам светила подарена власть.

Пепел, магнит и клевер крестом -
Двери откроются этим ключом.

В окна заглядывать смысла нет.
Коготь прядильщицы даст ответ.

*

CONTRE-RIPOSTE

Забыв покрыть седую пылью,
Призвать на май старуху вьюгу.
Разбить безжалостно клепсидру,
Засев за черную науку.

Глаза-в-глаза с двухцветным змеем,
Кружась по кругу древней кожи,
Июнь опять стеклом засеять,
Напомнив титул свой прохожим.

Прожив страду, бостоны листьев,
Увидеть пламень черной розы.
Плоды судьбы совсем не быстро,
Подарком дали мне морозы.

*

КОНЕЦ ЛЕТА

Подъем и усталость связать бы наузом,
Перечить не станем бульварному вкусу.
Свечные нагары, как карты читая,
Привычно записки свои пролистаю.

Пером нарисованы знаки все криво,
Смеется за дверью ворона игриво.
Ложатся печати как бледные тени,
Узлами начертаны поля видений.

Броски астрагалов ложатся хаосом,
Исток отражений подвластен износам.
Скаредным купчиной его будем мерять -
Зерно на бумаге дано лишь рассеять.

Звонящим ноктюрном охрипшие трубы
Проводят в дорогу всю летнюю убыль.
В осколки зеркал росу навка брызнет,
Споет панахиду, да радо свистнет.

*

СТИГМА

Гнева на солнце гроздь светят,
Марсовым цветом капель крови.
Мысли мои стигматами метят
Светло - святые лезвия копий.

Песни силы давно уже спеты
И на кострищах плясок - пепел.
Снова и снова приходят ответы.
Их на листе мне рисует ветер.

Черный клинок слов чеканный
Я выплавляю из снов крицы.
Их паутина снова странна,
В них то и дело - чужие лица.

И замыкаю опять шалфеем
Круг из застывших воска капель.
Все-прекращая пляску теней,
Я обращаю память в камень.

*

ЗЕРКАЛЬНИЙ ИДОЛ

Резкие абрисы - рублен топором,
Под планидой крысы, вспоенный вином.

Кровью окропили губы и глаза,
Сердце подарили - сердце храбреца.

Врезали в грудину яростный комок,
Змея заточили, сделали зарок.

Татем беззаконным прячется в ночи,
Силой наполняют лунные лучи.

Трачены недаром тайные слова,
Плещут киноварью страшные глаза.
Трескают завесы, стёкла ходуном,
Тролля бесшабашность - прямо напролом.

Пущена дорожка в зеркала судьбу,
Новую тетрадку чертит колдуну.
Хохот сотрясает домик ведьмака -
Лучшего убийцу выдумать нельзя.

ЛЮЦИНА ХВОРОСТ

З ЦИКЛУ «ПІСНІ САНДАЛОВОЇ ШКАТУЛКИ»

I

Укради мене, волхве-штукарю,
ти чужинець у нашім краю,
і шукатимуть – не відшукають
заворожену душу мою.

Ти у книги затоплюєш очі
й витлумачуєш зоряний блиск:
врожай хліборобам пророчиш,

а купцям оборудки і зиск.

Укради ж мене раннього ранку
із чертогів моєї журби.
Посади, як невільницю-бранку,
під брезент кочової гарби.

Я у темряві серцем цвістиму,
а як перша погоня гукне –
оберни мене на намистину,
в твоїх чотках не знайдуть мене...

Укради мене, волхве-штукарю!
Ти чужинець у нашім краю.
Хай шукатимуть – не відшукають
неприкаяну душу мою.

V

Не блукай серед темного саду,
не торкай полохливих гілок.
Не шукай ти свою Шахраду,
не вслухайсь, чи не чує її крок.

Ти спускався з висот маєстату,
ти любив її лютню і спів,
ти приходив до неї в кімнату
і молодшав на дев'ять життів.

Як ти слухав її оповістки
про заобрійні чари й дива! –
та незбутня печаль одаліски,
мов у двері, шкреблась у слова...

Не блукай серед темного саду,
не вглядайсь у посріблений став.
Ти, мій шаху, свою Шахраду

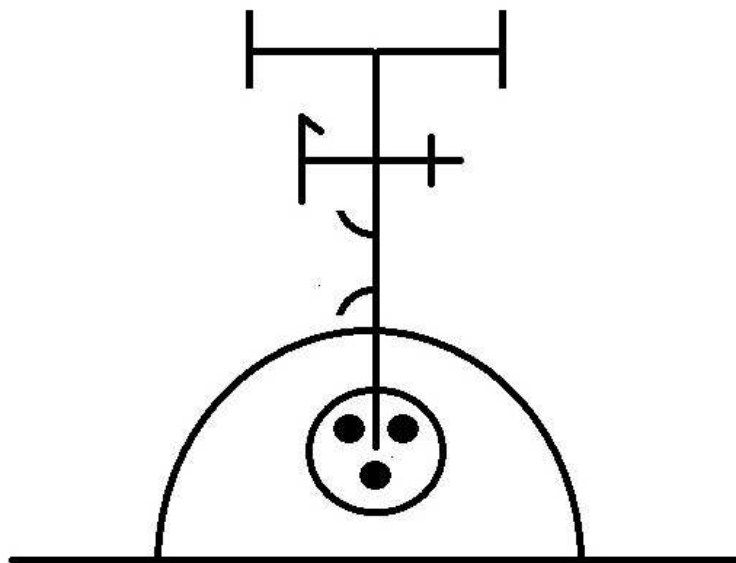
цього ранку на страту віддав.

VI

Тайна зіркою з неба падала –
нерозпізнана, нерозгадана.
Нерозгадана, нерозв'язана,
з віку-правіку недосказана.

Недоторкана, наче дівчина,
наче дівчина, ще не вінчана.
Ще не вінчана, не засватана, –
нерозпізнана, нерозгадана.

...Недоторкана я, незаймана, –
не чіпай мене, не сягай мене!
Не неволь мене, не души мене,
а судьбі моїй залиши мене.

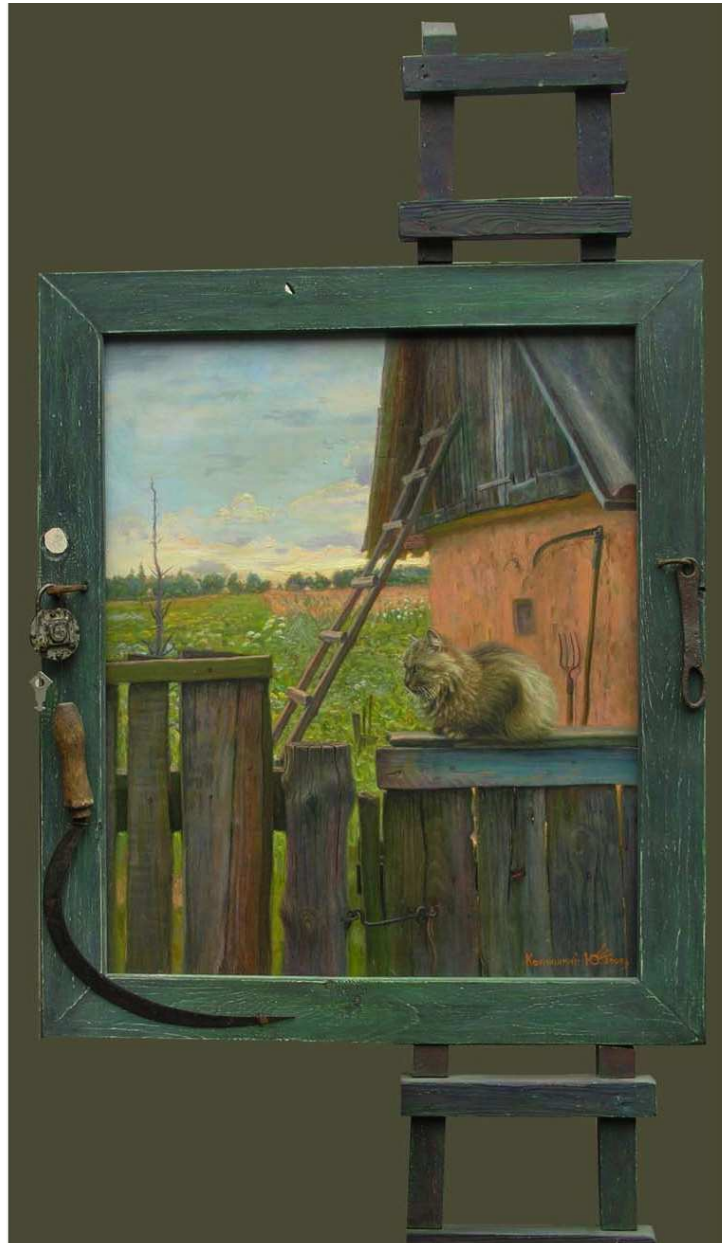
РОЗПОВІДІ ДЯДЬКА ЛЕВА

(проза)

ГРОМОВИЦЯ БЕРДНИК

А З ЛІСУ ПІСНЯ ЛУНАЄ...

З лісу пісня звучить. І луна її відгукується через поле, аж до крайньої хати. Пісня завжди лунає в літню пору, – то жінки співають, йдучи в поле жати жито, то парубки, до косовиці приступаючи. Та нині не час для косовиці, а для жнив зарано – ще серпи у бантинах сховані, не пора їм поки що до роботи.

Пісня з лісу лунає. Може, то дівчата співають, збираючи на лісових галявинах перші ягоди. А може, то співають русалки, бо ж наближається їхнє

свято, Русалчин Тиждень, Навський Великдень, і готуючись прийти до людей в гостину, заводять вони пісень предивних.

Про те багато може розповісти господиня цієї крайньої хати. Вона теж готується до приходу щорічних чарівних гостей. З самого ранку вона пече хліб, який покладе надвечір на межу поля, щоб зраділи русалки з гостинця і послали добрий урожай, щоб не знищили збіжжя заполошними зливами. А на воротах господиня розвісить біле нове полотно, щоб русалки мали у що вбратися, коли йтимуть до людей в гостину.

Еге ж, господиня добре про те знає – і як прийняти незвичайних гостей, і як догодити, і багато може розповісти про них, бо ж вона накладає з ними. Так шепочуться люди в селі. Та ж чи так це напевно – знає лише сторож цього самотнього обійстя, старий сірий кіт, котрий, доки господиня готується прийняти чарівних гостей, поважно сидить на хвіртці... Прислухається, поводячи вусами, до пісні з лісу. Чатує...

На межі двох світів живе цей сірий непомітний кіт – світу буденного людського і світу, де живуть духи. Кажуть, колись давно його було створено з рукавички чи то Богородиці, чи то самої Великої Богині, Праматері, що весь світ породила. І як тільки вродився кіт – то одразу ж із'їв дідька, злого духа, який запрягся шкодити людині. Так і зостався кіт біля людей – охоронцем духу життя в людській домівці. Він береже збіжжя від шкідників, а життєвий простір – від шкоди бісівської, від усього лихого, а якщо біда підступає до оселі – то й на себе може лихо чи хворобу перебрати, і тим відвести її від господаря.

Сидить сірий кіт на воротах, звідки усякий шлях починається, де усякий шлях закінчується, непомітний воротар, котрий зустрічає душі новонароджених і проводить душі померлих. А коли набридне коту просто сидіти – заводить він свою власну пісню...

І ще одну таємницю береже цей кіт. Давно-давно, розповідають, біля цього обійстя хтось зачарований скарб заховав. Кажуть, у великі свята скарб той сяяти починає, і можна побачити де він схований. Кіт про те напевно знає, тож і сидить на воротах, охороняє те зачароване місце, щоб не дістався скарб рукам ворожим або нечистим.

А з лісу все лунає і лунає пісня... не скінчиться... Так і переспівуються вони – живі й мертві, дівчата і русалки. Трави співають тільки їм відому пісню. А кіт підспіває. Пісня лине над світом, і втишує в ньому болі й страждання, і зміцнює в ньому радість буття, і повнить його любов'ю... І долітає пісня в

Горні Світи, і там знають, що є ще життя на землі, бо доки лине над світом пісня – живий цей світ...

Лине над світом пісня і зміцнює щаблі драбини, що з'єднує небо й землю, зв'язує людину з світом таємним, зі Світом Горнім, допомагає дістатися Неба. Господиня цього обійстя, стара ворожка щодня по драбині піднімається на горище, звідки приносить духмяні цілющі трави, аби допомогти людям у їхніх прикрошах, але іноді, в особливі ночі – коту це добре відомо, але нікому він про те не розкаже! – вона піднімається по старій драбині ще вище, до самого Неба, щоб погомоніти... Кіт не знає напевно, куди йде стара господиня у ті особливі безмісячні ночі, з ким вона там спілкується, але він бачить, як спускається вона звідти просвітлена і наче аж молодша, і приносить щоразу звідти нову пісню, яку наспівує, пораючись по господарству, і лунає та пісня, лине з двору, понад полем – і луна з лісу їй вторить...

Так і минають роки. І ніхто не знає, що в цьому маленькому обійсті твориться казка, діється казка, яку стереже кіт-воротар, щоб лунала пісня над полем, над лісом, понад цілим світом, пісня, яка тримає життя...

*

ВЕСНЯНИЙ ШАБАШ

Ти завжди відчуваєш його – коли перша китиця бузку стукне в залите місячним сяйвом вікно. Коли перша квітка на старій дуплистій яблуні розпуститься назустріч вечірній зорі... хоч, здається, квітам належить розпускатися вранці?

Ти ніби наяву побачиш ці квіти, і відчуєш цей запах, і почувеш, як у старій діброві ухнув сич... І відчуєш ЦЕ томління, дивну млість, яка покотиться по всьому твоєму еству, до кінчиків пальців, ба, навіть до кінчиків волосся, і здається, досягне самих глибин душі...

І того вечора углибині старого бабусиноного мисника ти розшукаєш стару різьблену скриньку, і дістанеш з дна її пригорщу трав, і пізнього вечора додаси їх в чай.

Для чого ти робиш це?

Ти не знаєш... але так завжди робила твоя бабуся, коли ти маленькою гостювала в неї на старому хуторі. І струшуючи духмяну пучку в чай, у той час, коли перша китиця бузку, волога від вечірньої роси, стукала в шибку, бабуся казала, що так здавна робили всі жінки у вашому роду. І твоя мати весняного вечора, коли місячне сяйво заливало, здавалося, увесь світ, таємно від всіх діставала із старої різьбленої скриньки духмяну гілочку.

І цієї ночі, після того, як ти вип'єш свій особливий чай, тобі насниться дивний сон. Ти опинишся у весняному саду, де старезна дуплиста яблуня прокинеться назустріч вечірній зорі. І духмяна китиця бузку стукне у маленьке віконце древньої хатки з підмальованою призьбою. І ти відчуєш себе зовсім безтілесною, наче біла-пребіла тінь, що із захватом вилетить з комина – назустріч сріблестому сяйву повного місяця... і дивна пісня на древній, забутій, але до болю знайомій тобі мові, і завзято-шалені хороводи з такими ж білими тінями... і непогамовна пристрасть насниться тобі в цьому сріблястому сні. І він буде духмянний, як чай із зілля, що зберігається в старій різьбленій скриньці...

Раз на рік буває весняне томління...

*

ПОГЛЯД У ВОРОЖЧИНЕ ВІКОНЦЕ

За цим вікном живе ворожка.

Вона живе там багато років, а може, й тисячоліть.

Можливо, вона стара й сива, і зовсім зморщена. Можливо – збавливо-молода. Вік її не має значення. Адже вона та, що Відає. В її чорних очах –

вікнах душі – живе цілий Всесвіт, із любовними чарами і чаклунськими зіллями, із зціленням і закоханням, із одвічними таємницями, які складають алхімію жіночої душі і Сили. Шалена пристрасть, бездонна ніжність, нагорода за подвиг і покарання за зраду – все це живе у вікнах ворожчиної душі, все це може стати твоїм.

Ворожка живе сама. Вона завжди сама. Тільки старий сич прилітає іноді, щоб погомоніти пізньою порою, коли старий місяць відбивається у зеленкуватому шклі віконця.

Чи добре їй наодинці із собою? Чи щаслива вона? Чи, може, вона чекає... вічно чекає, що прийде той, хто захоче розгадати таємницю її віконця, таємницю її трав, таємницю її очей.

Зазирни у ворожчине віконце... Тобі відкриється світ ворожби й чарів, той споконвічний сакральний простір, що породжує кожного з нас у його духовній сутності. Ворожка береже той зв'язок у самотині, і лише старий сич та маленькі охоронці того простору знають про те.

Вікна – це очі хати, і у віконці ворожчиної хатки можна побачити так багато... Як зцілити, і як простити, і як зчарувати кого любиш, і як знайти свій втаємничений шлях. Там можна побачити свою долю, і можна знайти свою Долю... якщо зумієш розгадати її серед сплетіння образів, які живуть за ворожчиним вікном.

Зазирни у ворожчине віконце...

*

ГОЛОС ТРАВИ

Ти приніс мені повні долоні трави і спитав: «Що таке трава?» Що я мала тобі відповісти? Що могла сказати на це запитання?

Може, трава – то найкоханіше дитя Володаря Життя, буйнокоса королівна у володіннях Природи. А може, то шати, що їх нам готує Всесвіт, тче невтомно, гаптує цвітом й пахощами, дарує нам, що мали що вдягнути, коли іншого вбрання не треба. І може, десь там на краєчку сховалася мітка Ймення Того, хто зробив це все, щоби знали ми ім'я Творця. А може, трава – то палітра Господа, з якої Він пише картину життя людського і вселюдського, пише картину Буття із голосу трави, а вона тим часом розповідає йому про те, яким є те життя на землі...

Так сказала я тобі, відкидаючись у літнє буйнотрав'я. Ляж у траву, сказала я тобі, послухай її голосу. Там почувеш ти пісню, що віками складалася, пісню, що можніша від усього, що знаємо ми, там спокій і мудрість, яких ніколи не матимемо ми...

І ти, поглянувши в небо крізь сплетіння трав, сказав: «Всі картини мої – тобі». І трава засміялася дзвінко тисячами коників, і глянувши ромашками в очі твої, сказала: «Я знаю». І тоді хитнувши билинку, злетіла до тебе твоя Муза, яка теж схотіла послухати той розмаєвий голос. Покачайся зі мною у траві, скажеш ти Музі, і вона пригорнеться до тебе, і обніме долонями твоє серце, і поцілує в очі, – і ти прозрієш, і почуєш те, що раніше не міг чути, і голос трави зіллється з твоїм, щоб зміг ти людям віднести віковичну таїну, яку, гойдаючись у такт рухам твого пензля, розкаже тобі трава.

Ти занурюєшся тілом у пахощі некошеного луку, а дух твій лине разом з Музою в небо, ніби швидкокрилий метелик... і трава нашіптує тобі історії, легенди, бувальщини, і знову історії...

Трава виростає із надр землі, куди пішли столітні покоління предків. Звідти голосом трави долинають і їхні голоси. Вона проростає з їхніх уст, і переповідає тобі ті історії.

Вона шепоче, шепоче... шепіт лине над світом... ти чуєш його, ти слухаєш його – і вже готовий передати далі цей тихий голос.

«С-с-слу-ухай!...»

Трава росте там, де колись клекотіли бої, – вона розповість тобі про походи й герці, про сміливих лицарів, які не щадили ні життя свого, ні серця, щоб боронити рідну землю й кохані очі. Трава росте там, де під зоряним небом зачиналися діти. Трава нахиляється до твого обличчя, як колись вона схилялася над обличчям закоханої жінки, і тихенько шепоче ті таємниці, які звіряла колись вона своєму коханцеві. А потім трава розповідає тобі про людську любов, яка зростала і розросталася он ген в тій маленькій хатці, що стоїть на краю поля... давно-давно у ній ніхто не живе, але та хатка теж має багато історій, і багато може розповісти, ох як багато, і як цікаво, але краще у неї спитай, то її голос, я не можу того казати...

І на мить замовкнувши, трава розповість тобі про те, що смерті нема, і як би ти не переконував її в протилежному, заперечливо похитає голівками квітів. Кому ж знати як не їй? Вона ж бо проростає з тіл тих, хто вже пройшов по землі (тіло – до трави пішло, а душа – до Ірію).

Трава має таємниці великі й малі, кумедні й зовсім не смішні. Вона розповість і їх тобі. Лише ляж на краю луку, поклади голову на груди траві... і слухай, слухай... вона розповість тобі все...

Слухай голос трави...

*

КОЛИ ДВЕРІ ВІДКРИВАЮТЬСЯ

Одного разу ти незворотно відчуєш цю мить – коли відчиняються двері.
Відчуєш її з особливого запаху в повітрі. Ніби десь там цвіте яблуневий сад, і вітер доносить ледь чутний п'янкий аромат першої весни.
Запах манить і кличе за собою – туди, у напівпрочинені двері...

Двері бувають різні. Дуже різні.

Втім, форма взагалі не має значення. Адже в дверях головне те, куди вони ведуть. Ці двері були старими, аж навіть трохи розтрісканими, і такими скрипучими, ніби їх давно не доглядали. Але вони обіцяли перехід туди, де можна знайти джерело своєї особистої Сили. Вони були кольору невідомості й пошуку. Кольору іншого світу. Кольору вечірнього туману, що приховує сутність речей. Колись давно, коли боги ще ходили по землі, старий пройдисвіт Одін¹⁶ носив плащ такого кольору, аби розпізнати сміливців, котрі не бояться зазирнути за межу можливого. Кольору сміливості й смерті був його плащ, адже синій колір так багато обіцяє... та лише найсильнішим відкриває він приховану таємницю.

Із тихим, тихим скрипом відчиняються сині двері...

Готове вже взуття і костур. Лишилося ступити в старі зношені капці, які сходили так багато стежок, взяти до рук палицю, що допомогла подолати чимало доріг. Переступити поріг. І вийти крізь двері в сад, де б'є джерело Сили.

Та щось заважає це зробити. Щось заважає нам відчинити старі сині двері і вийти туди, де ми пізнаємо новий вимір світу і себе.

Старі речі нас утримують в затишній оселі.

Старі звички не дозволяють новому вітрові пронизати душу.

Як не хочеться виходити за той поріг, який розділить нас із тими, кого ми любимо... хто любить нас...

Як боязко вийти за поріг звичного життя. Як страшно вийти за двері Життя.

Та владний поклик таємниці сильніший, і ти зробиш сьогодні цей крок.

Тихо-тихо відчиняються сині двері...

Так легко не почути цей скрип.

Так легко пропустити його повз вуха.

Так легко не зробити крок...

Так легко...

Цс-с-с... Чуєте? Двері відчиняються. Двері можливостей. Двері таємниці. Двері Сили.

Вони вже майже відчинені.

¹⁶ Одін – верховний бог скандинавського пантеону, «батько богів і людей», бог-шаман, покровитель мудреців і воїнів, володар Вальгалли. За право випити з джерела мудрості пожертвував одне око. Зображався у вигляді сивобородого одноокого старця в синьому плащі (авт.).

Для кожного з нас...

*

У МАРЕВІ МАКІВ МАВКА ЖИВЕ

У мареві маків Мавка живе.

Спить вона, заколисана чарами володаря снів, що причаївся між пелюсток. Навіває він Мавці сни казкові і снить Мавка в тій дрімоті радість і любов, і вони розлітаються в світ, і сіються в сни людські, наче зернята маків, і родиться в світі тремтлива пісня любові, хоч і примарна вона й швидкоплинна, як і цвіт маковий. Снить Мавка захист від злого ока й нечистих думок, а люди кажуть, що то маковий цвіт захищає від нечисті.

А ще Мавці сниться дивний химерник, що сидить собі, попихкуючи люлькою, між маків, і з диму тої люльки снується світ дивний, у якому виникають царства й держави, сміються діти і стрічаються закохані, і війни проходять, як сон, і рушаються імперії... а бистрокрилі метелики разносять ті марева між світами. А потім міняються декорації... і знову й знову грається театр життя, вічний театр життя у світі. І лише маковий дух, вартовий того дивного місця, пихкає собі люлькою, пускаючи пасма прозорі, з яких снуються нові світи...

Обвивають Мавку пасма срібні, і колишуть її на своїх ніжних хвилях. Маковими пелюстками вкутана, спить вона, і те марево червоне захищає Мавку-царівну від злого ока. Тільки щирий погляд може побачити її, а всіх інших, лукавих та нещирих, затуманить, одурманить цвіт маковий, і не побачать вони ні Мавки чарівної, ні химерника древнього, котрий народжує новий світ від макового подиху...

А може, й сама Мавка вродлива, що живе у казковому сні серед марева маків – то лише химера і марево, чарівна майя, що сплітається з диму люльки старого химерника, що живе сам-один серед маків... і щоб не було йому самотньо створює собі світ чудернацький, який хтось життям назвав...

ОЛЕСЬ БЕРДНИК

ХОР ЕЛЕМЕНТІВ

Космос відбивається в зіниці кожного ока.

З афоризмів Сходу

І досі не знаю – було це чи ні...

Довго не хотілося мені розповідати про той химерний випадок. Боявся, щоб не сміялися. Та істина вимагає свого. Я мушу сказати...

Це сталося минулого літа. Я поїхав на канікули до бабусі, що жила на березі Сули, на Сумщині. Село ховалося в розкішних садах, з високої кручі видно було голубе марево лісів і полів. Глибоко порізані яруги зеленіли буйною заростю. Привітавшись з бабусею, розцілувавшись, наговорившись, напившись узвару і вишневої наливочки, я одразу ж побіг до Сули.

Тиха річечка зачарувала мене. Ледве-ледве струмилася вода, в прозорій глибині весело метушилися рибки й пуголовки, ніжно шепотів древні казки стрункий очерет.

Я роздягнувся, пірнув у прохолодний потік, поплив до мальовничої купки лілей, понюхав жовті медові квіти, полежав горлиць на воді, дивлячись у небо.

Повернувшись на берег, одягнувся і, освіжений, радісний, рушив до гаю. Хотілося погуляти серед зеленого царства на самоті.

Вузька стежка в'юнилася серед молодого дубняка. Потім почала підійматися на кручу – до села. Я звернув з неї в гушавину. Пробирався між

кущами терну і глоду, між густим сосняком. Змішаний запах живиці й грибів паморочив голову, тривожив серце.

Я сів на пеньку, заплющив очі. І одразу ж почув звуки скрипки.

Хтось недалеко грав. То була знайома мелодія української пісні «Дивлюсь я на небо». Мелодія пливла урочисто, але дуже динамічно. Я не підберу іншого слова. Саме динамічно. Пружно, активно, сильно. Пізніше мені здалося, що в тій мелодії було не прохання крил для польоту в небо, а здійснення тієї віковичної мрії. А може, то лише мої пізніші домисли. Хто знає?..

Я дуже здивувався. Цікаво, який це дивак забрів у гущавину, щоб тут вправлятися в музиці? Може, нещасливий сільський аматор, якого жінка виганяє з хати? Так ні ж, грає він чудово і навіть незвичайно. Залюбки такого б слухали і вдома, і в клубі. Чи не приїжджий студент консерваторії знайшов собі самотній притулок та й любо розмовляє з природою? Мабуть, що так...

Я вирішив познайомитись з таким оригіналом. Підвівшись з пенька, рушив на звуки скрипки. Мелодія замовкла. Почулися негучні металеві звуки. Ніби хтось ударяв молоточком по великій порожній цистерні. Я ще більше здивувався. Виявляється, окрім музиканта, тут недалеко ще й слюсарна майстерня. То вже зовсім дивно!

Я наблизився до великої галявини. Сонце заливало її радісним промінням і освітлювало химерну, несподівану в цьому місці споруду. Над чотирма високими палицями-опорами було напнуте шатро з білого брезенту. Під шатром лежала велика – на три метри в діаметрі – куля, складена з великих фіолетових шестигранників. Дивна споруда навіть у затінку мінилася феєричним, неясним світлом, від якого боліли очі. Біля кулі сидів старий дід у вишитій сорочці, з довгою білою бородою. Він мугикав під ніс пісню, поклепуючи молоточком по шестиграннику.

Я спантеличено завмер. Що б це могло означати? Фокусник приїжджий, чи що? А може, якась експедиція? На що схожа химерна куля? Зонд? Та ні. Астрономічний прилад? Не схоже.

Дід залишив молоточок, взяв до рук скрипку. Потер смичок каніфоллю. Кашлянув, ніби прочищаючи голос. Потім тихенько замуликав:

Давно на нас чекають далекії планети,
Далекії планети, чудеснії краї...

Після цього він торкнувся рукою якогось невідомого пристрою. То була сферична колба з цілою мережею трубок і кабелів. Всередині тієї посудини заграли фонтанчики різнобарвних рідин. А може й не рідин. У всякому разі, так мені здалося...

Дід одразу ж заграв на скрипці пісню, яку перед тим мугикав. І знову я здивувався. Звичайна, вже тривіальна для вуха, мелодія здавалася новою, значущою і глибокою за внутрішнім змістом. А струмені в колбі спліталися в центрі пристрою в бузкову хмаринку, закручувалися спіраллю, осідали вниз.

Оце так дивина! Ніби в казці. Ніколи б не подумав, що в невеличкому гаю над Сулою, в самотині, якийсь дивак займається таємничими дослідками. Треба спитати бабусю. Вона, безумовно, знає, яка сюди експедиція приїхала...

Я тихенько, щоб не турбувати дослідника, рушив назад. І коли вибрався на стежину, почув тиху мелодію: «Орлику сизий, соколе бистрий, що вік на волі, в завидній долі...»

Бабусю я знайшов у саду. Вона, скрушно хитаючи сухенькою головою в чорному очіпку, обрізувала гіллячки на яблуні, оповиті павутиною з червою всередині.

– І нащо то господь сотворив усяку нечисть? – бубоніла вона під ніс. – Краса така дивовижна розквітає собі, веселить людей і природу, а тут – на тобі! – нечистий дух несе черв'яка, їсть поїдом листячко, щоб тобі добра не було!..

– Бабусю, – перебив я її філософські роздуми, – що там за вчені приїхали до нас? Експедиція, чи що?

– Які вчені? – здивувалася стара.

– Та тут, в гаю, намет стоїть великий. На скрипці грає якийсь дід.

– Не чула, голубе! Не чула. То, може, тобі приснилося?

Я хотів заперечити бабусі, що, мовляв, ще своїм очам довіряю, але прикусив язика. А що як і справді мені приверзлося? Запахи лісу, сонячне проміння, феєрія весняного гаю...

У мене визріло раптове рішення. А чого я, власне, боюся? Треба звернутися до діда, запитати.

Я гайнув назад по крутій стежині. Схвильовано почав пробиратись серед гущавини в той бік, де чулася пісня. Від галявини долинали звуки молотка. Ну от, яка ж галюцинація? Не може приверзтися двічі одне й те ж саме!

Я дістався до галявини. Дід сидів, як і раніше, на стільці, клепаючи молоточком по кулі. Я тихенько кашлянув. Дід не обертаючись сказав:

– Підходь, не бійся. Треба було одразу підходити, першого разу...

Отже, він бачив мене ще тоді? Нова загадка.

– Драстуйте, – сказав я ніяково. – Пробачте, що потурбував. Чую, щось дзвенить, співає. Думаю – дай подивлюся...

– Не виправдовуйсь, – ласкаво сказав дід. – Нічого злого не зробив. Звичайнісінький інстинкт дослідника. Ти, здається, на математичному факультеті навчаєшся?

– Точно, – сказав я, дивуючись. – А ви звідки знаєте?

– Я все, брате, знаю, – сказав дід, нарешті глянувши на мене.

Очі в нього були ясні, блакитні. В них відбивалося небо, пухнасті хмаринки, ніжно-зелені верхів'я молодих дубів. Волосся і борода були білі-білі, як лебединий пух, а обличчя сухе й жовте, як пергамент. Здавалося, дмухне вітер – і дід полетить у просторі, як павутинка бабиного літа. Ані статура діда, ані його одяг – проста вишита сорочка – не вказували, що він вчений або ж якийсь дослідник. Найвиразніше його можна було б прийняти за пасічника чи садівника. Але ж знає він, з якого я факультету, – отже, певно, викладач університету...

– А де ж інші? – несміливо запитав я.

– Хто інші? – всміхнувся дід.

– Члени експедиції.

– Я сам. Ніякої експедиції нема.

– А що ж ви досліджуєте? Я ще не бачив такого дивного апарата...

– Я, брате, не досліджую. Я готуюсь до польоту в інші світи...

Холодок прокотився в мене поза спиною. Не інакше, як божевільний.

Дід суворо посварився тонким коричневим пальцем.

– Не вмієш володіти думкою, брате. Несолідно це: не знаючи, в чому справа, думати про людину негоже...

– Та я ж нічого, – збентежився я.

– Ще гірше, – нахмурився дід, – обманюєш. Адже думав, що я божевільний?

Я зашарівся і, певно, був червоний, як печений рак. Дід засміявся.

– Хе-хе. Молоде-зелене. Гаразд, пробачаю на перший раз. Отже, повторюю – готуюсь до польоту в інші світи...

– На цьому...

– Еге ж, в цьому апараті...

Я торкнувся пальцем фіолетової кулі. Вона похитнулася.

– Пробачте, – вибачливо сказав я, – але ж... якось не віриться. Літають у космос на ракетах, молоді хлопці-космонавти...

– Отож-бо й є, – сумно сказав дід. – Я писав-писав у Космоцентр: візьміть та візьміть мене, страх як хочеться перед смертю побувати серед зірок. Ні! Не захотіли. Дуже ввічливо мені відмовили, сказали, що мої жарти недоречні. Лише одна добра душа написала, що моя мрія здійсниться не в тому плані... Встановлять на інших планетах телепередавачі, і я побуваю в далеких світах з допомогою телеекрана... Спасибі й за це. Та річ утім, що мене не цікавить картинка на екрані. Я хочу сам особисто побувати в Космосі. Щоб мене оточив зоряний безмір, щоб я побачив інші світанки, інших істот, а може й людей не наших... Хіба ж порівняєш таку мрію з якимось телевизором?

– Але я не розумію...

– Скоро зрозумієш, – сказав дід. – Все дуже просто. Я переконався, що мені не пощастить полетіти, так би мовити, з офіційним екіпажем, і тоді вирішив зробити це самостійно... Що з тобою? Ти все ще не довіряєш?

– Пробачте... не знаю вашого ім'я...

– Дід Гриць моє ім'я. Так і зви мене...

– Хм... Пробачте, діду Грицю... але все-таки дивно чути такі слова в атомний вік: мене не взяли в космічний політ, і тоді я вирішив самостійно...

– Чому ж дивно? Саме тому, що космічний вік, нічого дивного й нема. Є технічні можливості, є знання...

– Тепер одинаки винаходів не роблять, – авторитетно заявив я.

– Брехня, – всміхнувся дід Гриць, поворушивши пухнастими бровами. – Завжди одинаки винаходили. А колектив лише здійснював. До речі, і я користуюся послугами колективу. Все, що використовую, придбав у державних магазинах, в лабораторіях. Друзі допомогли. Еге, та мені нема коли сперечатися з тобою. Хочеш слухати – слухай, а ні – то не заважай. Сідай сюди, на оцей стілець. Я трохи втопився, хочу спочити, то можна й побесідувати. Тільки не перебивай. Так от. Я вирішив полетіти в космос самостійно! Яким чином? Ракети я не зроблю, в школу космонавтів мене не приймуть, астрального тіла я виділяти з себе не вмю, так як індійці, щоб літати в інші сфери... Думав я, гадав... Довго думав... І зрештою додумався. Я розробив цілком інший принцип польоту – простий і зручний. Він буде доступний кожному. Дешево, просто, швидко, портативно. Невидані перспективи. Я вирішив зробити невагомий метал...

– Кейворит Уелса, – перебив я. – Нереально...

– Хм, які ви швидкі, – іронічно буркнув дід. – Прочитали якогось дивака і гуртом повторюєте, як папуги! Всі ви такі – верхогляди! Кейворит неможливий, вічний двигун теж неможливий...

– Навіть є постанова така, щоб не розглядати проектів вічного двигуна, – ображено підхопив я.

– Ідіотська постанова, – лагідно промовив дід. – Долонею закривають сонце такі законодавці. Вічний двигун не лише можливий – він існує. Сам Космос є вічний двигун. Тихо, не перебивай. Тепер я мовитиму не про двигун, а про невагомість. Кілька слів про те, як я йшов у своїх пошуках, яким шляхом.

Дід схилився до землі, зірвав блакитну квітку дзвіночка, потім підняв тогорічний гнилий листочок. Те й інше поклав на долоню. Показав мені.

– Чим відрізняється одне від одного? – коротко запитав він.

– Як чим? – розгубився я. – Одне живе, а друге – мертве...

– Різниця не по суті, – строго сказав дід. – Не вмієш глибоко мислити. І те живе, й те. Тут макрожиття, там – мікрожиття. Та й в неорганічних речовинах – теж є життя, тільки на нижчому рівні. Але я не про те. В квітці життя високоорганізоване, в ньому ми маємо більш-менш довгочасну симфонію елементів, які його складають, а в гнилому листку – дисгармонія, порушення мелодії, руйнування симфонії. На цьому принципі будується все в житті-бутті, хлопче. Там, де симфонія, гармонія елементів, – там радість, мир, краса, щастя. Де дисгармонія – там занепад, горе й сваволя.

– І все ж таки...

– Все-таки ти й досі не збагнув. Пояснюю, брате, пояснюю. Я подумав: а чому б не експериментувати над мелодикою металів? Чому б не створити хор металів, симфонію хімічних елементів? Га? Ти дивуєшся? Адже все в світі має семеричну музикальну природу. Звуки мають семеричну октаву, світло – теж, періодична таблиця Менделєєва – семерична по періодизації. Це закон нашого Всесвіту. Буття – грандіозна мелодія. Чудесно! Зробивши це визначення, я вже знав, що пішов по вірному шляху. О, які перспективи в майбутньому! Симфонії народів, хори планет, співуча природа. Не буде на Землі занепаду, розкладу, гниття. А як важко будувати з земних елементів. Які неоковирні наші машини, будівлі, залізниці, кораблі! Грім, сморід, гази, шум, катастрофи! Яка ж це гармонія! А чому? Тому, що не знайдена мелодія, не віднайдено закон поєднання елементів! Я почав експериментувати, хлопче. Результати були разючими. Помогло те, що я все життя був хіміком. Еге ж, не дивуйся, я не дід-баштанник, як ти гадав, а професор хімії. Прізвище? Та

нащо воно тобі? Повернись, тоді визнаєш. Так от, я винайшов пристрій, ось він, глянь сюди. В цій колбі з'єднуються цівочки мікропили металів, вони потрапляють в сферу певної мелодики, яку вибираю я. Скрипка з'єднана з цим пристроєм психомагнетичним колектором. Та справа не стільки в звучанні струн, скільки в моїй психічній настройці. Ось так. Відбувається гармонійне поєднання кількох елементів в зовсім нову речовину. Хе-хе! Ти все ще не довіряєш? Чую, чую твою думку. «Старий шизофренік»? Охо-хо! Не заперечуй, бо я все знаю! Пробачаю й на цей раз. Так от я вибрав цілий ряд мелодій, створених в різні епохи, в них крилаті душі прагнули до неба, до простору. Збагнув? У тих піснях і мелодіях закладено психічну енергію польоту. Для тебе це, може, дурниці, а для мене – велика реальність. Ось перед тобою літальний апарат. Нині я закінчив його. І зараз проведу експеримент...

Я не знав, чи мені сміятися, чи вірити. Все, що розповідав дід, було настільки фантастичним і химерним, що я просто розгубився.

– Ех ти, юний дід, – докірливо похитав головою професор. – В двадцять років – і такі всі ви скептики. Боїтеся казки, чудесного, легендарного. Та все навколо вас – легенда. Кожна квітка, кожен метелик, всі ми, сонце і зорі, народження дітей і сум душі за новими таємницями – все це здійснення величної легенди Буття. Просто дивись на навколишнє, не затуляй очі розуму догмами і упередженнями.

– Діду Грицю, – зітхнувши, сказав я. – Гаразд, хай я повірю. Але ж це всупереч законам...

– Яким? – Білі брови діда піднялися. – Яким законам?

– Природи...

– А ти з нею говорив? – насмішкувато запитав професор, збираючи начиння на столику. – Знаєш ти про її закони?

– Гм. Оскільки наука дослідила, матерія не може бути невагомою...

– Наука, наука. Таке скажеш! А промені – не матерія? А енергія нашої думки – не матерія? Отже, маса є тимчасова характеристика матерії, яка належить лише певним її агрегатам. Від нас залежить розбити ці агрегати й створити нові, гармонійніші. Я добився цього. Глянь: оці фіолетові шестигранники – синтез земних елементів, хор металів. Я надав їм властивості невагомості. В середині – звичайний герметичний легенький каркас. Деякі запаси. Мій апарат цілком ізолюється від впливу гравітаційно-магнітної

сфери фізичних світів. Я стаю незалежним космосом. Куди хочу – туди прямую.

– А двигун? Де двигун?

– Я сам. Моя думка. Що? Ти не довіряєш? Ну й невіглас. Моя система невагома, і навіть незначний потік енергії думки стає рушійною силою. Збагнув? Ні? Ну, коли-небудь збагнеш. Я можу, брате мій, досягти швидкості променя. І перескочити квантову межу. Хе-хе! Добрий горішок! Можу побувати на туманності Андромеди і повернутися назад за одну годину. І ніякого тобі парадоксу часу. Я паную над часом і простором! Ось проекспериментую, повернусь назад, тоді передам мій пристрій в Академію. Хочу намілуватись Космосом донесхочу. А тоді можна й вмирати. Хе-хе... Хоч, правда, я тепер можу стати й безсмертним...

– Ну знаєте, – сказав я, – це вже занадто...

– Занадто? – розсердився дід, схоплюючись з стільця. – Довести тобі?

Полетіли разом...

Я отетеріло глянув на нього. Летіти? То він не жартує? А втім, чому б не залізи в цю конуру для розваги. Все стане на свої місця. Я переконаюсь, що маю справу з хворим параноїком!

Дід відчинив широкий люк до кулі, швидко повкидав туди лабораторні прилади, стіл, стільці, намет. Владно вказав пальцем на отвір.

– Сідай.

Я непевно заліз у кулю. Люк глухо тріснув. Мене оточував фіолетовий півморок. Видно було тьмяні обриси дерев, бузкові хмари вгорі. Потім щось сталося. Засяяло сліпуче світло. Зникли стінки, ми повисли ніби в просторі. Я скрикнув, сів кудись з несподіванки.

– Обережно, – сміючись сказав дід, – ти роздушив консерви.

Я підхопився, сів на стілець. Нас підняло в просторі. Зелений потік гаїв опинився внизу, блискавично наближалися хмари.

В душі у мене тенькнуло, задрижали литки, на руках виступив холодний піт.

– Не хочу! – скрикнув я. – Боюся!

Ми зупинилися, ринулися вниз. Я ледве не знепритомнів від різких рухів у просторі. Навколо прозорої кулі знову спокійно хиталися дуби. Дід осудливо глянув на мене, покивав головою.

– Гай-гай, брате! Думав я – буде мені супутник в такій цікавій мандрівці. А ти просто заєць. Звичайнісінький зайчисько в людській подобі!

– Я гадав, ви жартуєте, – прошепотів я.

– Ха-ха! – розвеселився дід. – Жарти! Ну що ж, виходь. Гуляй! Ех ти, математику! Я полечу сам. Спочатку на Місяць. Потім – на Марс, Юпітер, Уран. А потім може і до Центавра доберуся. Або до Сіріуса. Хтозна. Як заманеться! Прощай! Тримай на пам'ять! Один шестигранник. Щоб не думав, що снилось! Хе-хе! Даси вченим – хай аналізують!..

Я схопив у долоню таємничий метал, він пік мені руку. Я опинився на землі. Люк фіолетової кулі закрився. Ніби метеор, метнувся пристрій у небо, розтанув у синяві, зник.

Я розкрив долоню, щоб доглянути на подарунок. Фіолетовий шестигранник підскочив угору, поплив у простір. Я хотів догнати його, він не давався. Ніби живий, піднявся над деревами, блиснув матовими гранями на сонці і щез. Я ледве не плакав від досади. Роззява! Не зумів навіть невеликої крихітки легенди втримати! Випустив з рук і велике, і мале! Яка ганьба!

Мені було соромно, до болю соромно! Я й досі зневажаю себе!

Десь у далеких світах ходить по стежинах таємних мужній дід Гриць. Я б міг йому допомогти, підтримати на важкому шляху пізнання. Не зумів! Прогавив! І залишився в духовній пустелі, як побите цуценя...

Скажіть же мені – було це чи ні? Було чи ні?..

ОЛЕКСА ДОНІЧ

*Віддзвонили дзвони, відлетіло літо,
Осінь на дорозі загубила квіти,
Загубила квіти на шляху дорозі,
Кинула нещасні в щастя на порозі,
Пелюстки рожеві потоптали коні,
Відлетіло літо, віддзвонили дзвони...
Олекса Доніч*

Це літо не просто відлетіло, воно безжалісно вирвало з коренем та в одну мить забрало життя талановитого полтавського письменника Олекси Доніча...

Мабуть, у житті більшості, відбувається переломний момент, що розділяє життя на «до» та «після». Для Олекси, як і багатьох людей зі сходу України, таким став 2014 рік .

Олекса народився саме там, у самому серці шахтарського краю, Донецьку, де й прожив більшу частину життя. Навчався на «відмінно», дуже любив читати, у тому числі українську літературу, попри загальну думку, що Донецьк був більше російськомовним містом. Підлітком захоплювався шахами, та усім, що пов'язано із обчислювальною технікою. З відзнакою і цікавістю закінчив політехнічний інститут, у підтвердження чого, у далекому 1992 році самостійно зібрав свій перший комп'ютер. Мав спеціальність «Автоматика та управління в технічних системах», технічно глибокий склад мислення, цікавився передовими технологіями та й сам писав програми. Побудував кар'єру висококласного програміста, загалом мав багатий досвід у ІТ сфері. Здавалося б, все на цьому шляху передбачувано і логічно, але найцікавіший факт про Олексу розкрився саме після 2014 року.

Цим фактом став талант письменника.

Коли на Донбас прийшла біда, Олекса з сім'єю переїхали в Полтаву. Саме тут він і знайшов натхнення та сили для своїх власних книг. Особливим місцем сили став придбаний Олексою для родини будинок на Івановій горі, в старому центрі міста. Це місце стало не лише затишним прихистком, а й джерелом творчих ідей та захопливих історій. Виявилось, що у будинку наприкінці минулого сторіччя проживала відома сім'я Іваненків, Дмитро Олексійович – організатор та редактор трьох відомих місцевих газет у 1911-1913 рр., під його керівництвом видавалася періодика та довідкові книги про Полтаву, й він сам написав декілька книжок. Символічно, що саме в цих стінах посправжньому відкрився письменницький талант Олекси і народився його перший ретро-детективний роман «Еліксир багряного кольору».

Досі пам'ятаю, завзяття та майже одержимість, з якими він проводив ночі без сну за першими спробами писати, наче в цьому місці щось підштовхувало його до творіння. Олекса вивчав сотнями сторінки архівних матеріалів та енциклопедичних довідників, аби якомога реалістичніше розповісти про часи, що змальовував у своїх романах. Його увагу займали найменші деталі: описи історичних подій, природи полтавського краю, довідки про міські вулички, пам'ятки архітектури і писемності, життя відомих осіб, пов'язаних з Полтавищиною, локальні звичаї та навіть давні кулінарні рецепти. Як смачно це було написано!... Паралельно з тим Олекса вивчав і довершував свою українську мову, хоч це і не було легко, як для людини, що звикла думати та розмовляти російською. Але результат, судячі з оцінок читачів видався прекрасним. Місяцями захоплюючим настільки, що здається, наче так міг

сказати тільки корінний полтавський письменник. Так сердечно, реалістично і детально описав Олекса Полтаву, що частини його творів впевнено можуть стати путівником вуличками міста.

Яскрава людина з відкритим серцем, величезним досвідом та неймовірною любов'ю до України. Країни, яку Олекса вважав не просто своєю рідною землею, а ментальною вітчизною, та за яку переживав усім своїм великим серцем.

Прикро усвідомлювати, скільки ідей, планів, історій та цікавих сюжетів, що було заплановано на майбутнє, так і не встигли розвинулись у нові захопливі твори.

Вступне слово дружини

УРИВКИ З КНИГИ «ПОЛТАВСЬКІ РЕТРО-ДЕТЕКТИВИ»

ВИПАДОК У ПОЛТАВІ

Говорять, що мешканцям теплих країв, де ніколи не буває змерзлими грудками посіченої землі та лютої холоднечі, не зрозуміти краси весни, що приходить у цей дивосвіт після нестямного холоду. Межа квітня і травня в Полтаві, коли все живе прокидається від довгого зимового сну, росте, зеленіє, зацвітає, муркотить, скавулить, гавкає, нявчить, літає, цвірінькає та квокче, радісно вітаючи тепле сонце в пестливій блакиті й весняний духмяний вітерець, – це пречудовий час життя.

Також кажуть, що коти, на відміну від собак, не вміють усміхатися. Оце вже суцільна брехня! Кожен, хто цього травневого дня піднімався по мурованому узвозу на Іванову гору, дивуючись буянню квітучих садків, що однаково прикрасили розкішною зеленню панські доми й хатинки бідноти, міг бачити неподалік від Спаської церкви двір із двома будинками з червоної цегли, з'єднаними дерев'яною верандою, оповитою покрученими брунатними лозами винограду, які ледь-ледь починали зеленіти.

На тому дворі, біля собачої будки, пишно розквітла абрикоса, а на висоті людського зросту, серед розкішного цвіту гілок, майоріла котяча усміхнена голова з заплющеними очима. Котячий син, чиє пухнасте руде тіло витягнулося вздовж дебілої гілки та було прикрите від погляду запашними біло-рожевими пелюстками, куняв, бачив солодкі сні й усміхався в розлогі білі вуса.

Чи йому примарилися гурії-кішки в котячому раю, чи наснилося, як він завзято тягне шматок м'яса, поцуплений у тітки Горпини з кухні, не відомо.

Проте відомо, що в цей час під деревом, вистромивши з буди волохатий писок, хропів кудлатий пес.

Раптом біля собачої миски зчинився галас. Недолугі горобці не поділили залишки собачої їжі й розцвірінькались, розгорлалися, наче перекупки на базарі. Сірко відкрив одне око, потім друге, неспіхом виліз із будки, стрімко розігнав горобців, ледаче позіхнув і присів на хвоста почухатися за вухом. Згодом, задравши задоволений писок до гори, він з насолодою почав чухати задньою лапою попід горлом. Зненацька йому в очі кинулася усміхнена котяча морда з майже козацькими вусами, що висіла наче повітряна кулька над будою. Від подиву та обурення в Сірка вирвалося нестримне голосне гарчання, шерсть стала дибки, паща вищирилася. Кіт миттєво прокинувся, пересмикнувся від переляку, втратив рівновагу і впав на дах будки, бо не встиг, хоча й завзято махав лапами, зачепитися пазурами за гілку.

На своє котяче щастя впав він не на спину, в той же мент плигнув з будки, що і врятувало зухвальця від швидких собачих іклів. У сірковій пащі залишилося тільки пасмо волосся з рудого хвоста, а кіт із пронизливим вереском помаранчевою блискавкою чкурнув у густі кущі бузку з великими волотями білих і фіолетових запашних квітів. Цюцько з жалем глянув на квітчасті зарості – годі було сподіватися спіймати в них нахабного волоцюгу.

Із веранди, де зручно вместилися в кріслах-гойдалках і смалили люльки невеличкий товстун у хатніх шароварах і довгій сорочці з конопляного полотна та довготелесий панок у темно-синьому, шитому золотим візерунком халаті і штанях зі штрипками, роздався дружній регіт.

Сірко сховав ікла разом із шаленством, приязно махнув пишним хвостом, вітаючи господарів, з огидою зчистив лапою з писка котячу шерсть і зажурено усміхнувся, висолопивши довгого язика, немовби промовляв: «що ж поробиш, шановне панство. Навіть одноокий Кутузов втік біля Бородина з залізних лещат військового генія Буонапарте. Розкішний Помпей вщент програв Фарсальську битву, а король Франциск Перший, котрий, як подекують сусідські цуцики, теж чогось вартував, – бій біля Павії. Невдачливим Карлу з Мазепою ось тут, кісткою можна докинути, не пощастило розтрощити підступного Петра. Я ж зі свого боку зробив усе, щоби зухвалому котюзі дісталось по заслuzі, проте така, мабуть, сумна моя собача доля цього дня. Смійтеся з мене на здоров'я, хоч якась користь буде добрим людям». Потім знову заліз у будку, поклавши писок на великі, довгі лапи, заплющив очі, а ще за хвилину почав тоненько похропувати.

– Сірко ловив мене та не спіймав, – переінакшив вислів славетного земляка-філософа Іван Іванович і запитав старого друга: – А пам’ятаєте, Іване Никифоровичу, як ми ще студентами чкурнули в куці від поліції біля святого Володимира?

– Атож, – відіззався, відхекавшись од сміху, Іван Никифорович. – Заспівали тоді гуртом на київських схилах «Чому я не сокіл, чому не літаю», а ці товстопикі дурні, поліціанти, причепилися зі своїм «запрещено розговарівать на малоросійском наречіі в общественних местах».

– Хоча ми тоді й реготали, втікши по куцах на схилі від поліції, але ж такі часи були, що залюбки могли й у Сибір поїхати за пісеньки. Особливо ж, коли б поліція висмоктала з пальця якусь змову, щоби вислужитися перед начальством, якесь товариство масонів або карбонаріїв миргородської калюжі. А з університету все одно вигнали б, якби спіймали, і потім хоч гопки скачи, – спохмурнів Іван Іванович, подумавши, що від тюрми та від суми в російській імперії не слід зарікатися ніколи.

– Що поробиш, коли царат не любить українське, неначе той сірко котів, – пожартував приятель.

– Еге ж, наш Сірко – це суцільний демократ і гуманіст у порівнянні з царатом, – підтримав жарт Іван Іванович, і друзі знову розреготалися, уявивши, як цар у парадному мундирі, з дебелою короною на маленькій голові вискакує із сіркової будки та люто женеться рачки за котом із витягнутим, мов шабля, хвостом.

*

ЗУСТРІЧ З ДЕКАНОМ

У червні одна тисяча сімсот якогось року від Різдва Христова в порту Дубліна зійшов із голландського брига чудернацький кремезний неборак, із довгим сиво-чорним оселедцем, що тягнувся степовою гадюкою через добре виголений череп, із багряним рубцем через усе лице, у білій, як сніг, сорочці з чудернацькими червоними візерунками, синьому жупані, підперезаному довгим широким поясом, розшитим золотом, і в червоних шароварах над важкими чоботами з гарної шкіри. Волоцюги, що першим чином кинули око на його багатий багаж, усе ж вирішили порачкувати назад, бо на боці дивного неборака висіла довжелезна, щедро оздоблена коштовностями, хижа шабляка.

Дивний чолов'яга оселився у дешевому готелі та пішов містом у пошуках вечері. У таверні, що на розі неподалік від готичного собору Святого Патріка, прибулий побачив дивне видовище. Серед метушні та п'яного гамору один стіл у кутку був майже не зайнятий. Майже, бо за ним сиділа висока, похмура фігура.

– Декан собору ні з ким не розмовляє вже кілька років, – попередив чудернацького відвідувача хазяїн таверни. – Як ото написав свої казочки про мандри якогось неборака в країни карликів та велетнів, так і залишив розмови.

Дивак, взявши пінту червоного еля, усе ж підійшов до столу й завмер за крок від нього. Декан, пильно подивившись на шаблюку, довгі вуса, оселедець та кривавий шрам через усе обличчя незнайомця, кивнув, вказуючи поглядом на вільне місце за дубовим грубим столом.

– Перепрошую пана, я чув, що пан декан ні з ким не розмовляє вже багато років. Тож, коли буде ваша ласка, я трохи помовчу разом із вами, – перепитав з акцентом, але досить доброю англійською, козацький старшина. Декан схвально кивнув і вступився у свій келих, де пінилося казна-що.

Старий козак дістав багато прикрашений бісером капшук, набив із нього люльку турецьким тютюном і мовчки посунув до декана, запрошуючи вгоститися. Через сморід диму від дешевого портового тютюну, що огортав таверну, наче вугільний туман, пробився напрочуд тонкий, вишуканий медовий трунок. Завсідники таверни з подивом почали поглядати в бік столу, за яким декан грішив із тютюном. Їм здавалося, що дебелий дубовий стіл огорнений напівпрозорою сферою з чарівного сивого серпанка, який запашно струмився, переплітаючись у химерні фігури, з люльок двох мовчунів, немовби поєднуючи їхні думки разом.

Козак згадував, полинувши думками до далекої України, як втікала козацька старшина сухим степом від палашів російської кінноти, кинувши напризволяще мастки, дружин і дітей, як помирав на молдавській чужині старий гетьман Мазепа, прохаючи вибачення в поріділої старшини:

– Вибачте мені, браття, що змарнував життя в пошуках грошей та задоволень, думаючи, що колись встигну потурбуватися й за Україну. А коли час настав, то вийшло так, що часу вже й не залишилося. Не встиг, усе змарнував і помираю зараз, як той загнаний вовк. І не потрібні мені ні золото, ні дівки. Проте, коли б вдалося принести трішки щастя українському народові, то й помирати було не так важко.

Чуючи таке від помираючого гетьмана, ніхто з загартованих битвами суворих вояків не втримав сльози і всі разом відповіли:

– І ти вибач нас, батьку!

Гетьман трохи підвівся в ліжку, зблиснувши очима, та вигукнув із останніх сил:

– Це мені золото вже не потрібно. А ви клянїться, сучі діти, що не змарнуєте його на всілякий непотріб, що все до копійки вкложите в помсту, що хоч не ви, так ваші діти та онуки ще звільнять народ наш із московського рабства. Клянїться!

– Клянемося, батьку, – відповіла нечисленна вірна старшина.

А козак подумав тоді, що старий гетьман передчував свою сумну долю ще задовго до полтавської поразки, бо відправляючи його зі священною реліквією, Пересопницьким Євангелієм – подарунком Переяславському єпископському престолові, наказав передати, щоби в разі гонїнь на гетьмана від царату переховали цю книгу в Полтаві.

Потім згадував козак, як гасали вони після смерті гетьмана майже по всій Європі, як полювали на них агенти царя, декількох викрали й відвезли в підвали Московщини на страшну смерть під тортурами, декотрі билися з московитами на смерть і не дали себе вполювати живими.

Декан у цей час пригадав, як у темні столїття, після того, як варвари вирізали все населення Лондонїума та селилися на його площах, боячись багатоповерхових будинків, тільки Ірландія зберегла частину світла знань. А потім знову принесла його до Англії. І як Англія згодом віддячила, заборонивши навіть ірландську мову.

Згадував козак останню звістку з Батьківщини, що привіз її до Польщі старий єврей Янкель. Маєток відібрали, синів козака, зовсім молодих хлопців, закували в кайдани та відправили до Сибїру. Дружину потягнули до таємної канцелярії й там вона і загинула, не витримавши тортур. Після того думав козак, що жити немає сенсу, але пригадав клятву, що дав Мазепі. Тому і приїхав до Дубліна, починати життя спочатку.

Замислився й декан, згадавши, що остання людина, котра його розуміла, кохана Ванесса, похована в Англії.

– Гірше підступних клятих москалів тільки зрадники-перевертні, горїти їм усім у пеклі до кінця світу, – раптом прокинувся із важкої задуми й голосно вигукнув мазепинський старшина, ляснувши дебелою долонею по темному дубу столу.

– Фокайль сасанах¹⁷, май френд. Фокайль сасанах, – вперше за багато років у таверні пролунав голос декана.

*

МАСОНСЬКА ЛЮЛЬКА

– А це дуже цікава люлька, – сказав Іван Никифорович із хитрим блиском жовтавих оченят. – У часи Миколи Палкіна завдяки такій люльці можна було й у Сибір поїхати за казенний кошт.

За вікнами, після хуртовини, виднілися високі білі кучугури, тьмяно рожевів морозний захід, по шибках повзли крижані візерунки. У розжареній печі, обкладеній світло-блакитними кахлями з квітковим малюнком, потріскували дубові поліна, додаючи затишку вітальні Івана Івановича, прикрашеній колекцією люльок. Він якось їздив у відрядження до Миргорода на похорони тамтешнього засідателя, де і придбав у родини покійного колекцію старовинних люльок.

Яких люльок там тільки не було! З довгими чубуками й мундштуками, геть згризеними міцними зубами запорізьких розбишак ще на берегах Туреччини та в чайках, обшитих очеретом, на Чорному морі. Глиняних голландських череп'янок і коштовних порцелянок, що їх привозили з Європи козаки, військові найманці. Простих носогрійок і цупечок та бойових люльок видатних козарлюг, завбільшки з кулак, окованих міддю й оздоблених бурштином і намистом. Різьблених чортами та янголами люльок миргородського полку, серед яких була й люлька грузинського князя і поета Давида Гурамішвілі.

Але серед цього розмаїття Івану Никифоровичу впала в очі саме люлька з вирізьбленими на ній масонськими знаками. Ця люлька зі старого наросту кореню середземноморського вересу, з мундштуком зі слонячої кістки, добре збереглася, бо, мабуть, користувалися нею рідко. Бріарова чаша, розміром із добрячий кулак, мала різьбу з десятків чудернацьких символів, довгий чубук був окований сріблом із карбуванням мальтійським хрестом, загубник із бурштину у формі риб'ячого хвоста теж приховував на собі загадкові позначки.

– Палкіна? Ідеться про імператора Миколу Першого? То і при Другому ще можливо задарма з'їздити в казенному вагоні до Сибіру за якусь дрібничку, – у тон приятелю відповів Іван Іванович, з посмішкою подивившись із верхівки

¹⁷ focáil sasanach – старовинна ірландська лайка, зазвичай, ірландці так висловлюють своє невдоволення політикою або ж англійцями (авт.).

свого зросту на маленького товстуна, що задумливо підкручував рудого вуса. – А що ви на тій люльці таке дивне роздивилися?

– Річ у тому, що на люльці розташовані масонські символи. А як відомо, на початку XIX сторіччя на Полтавщині був осередок впливової масонської ложі. У неї входили навіть такі багатії, як Кочубей. Та керували цим осередком зовсім інші люди, а багатії були лише, так би мовити, на підхваті. Грошові мішки, не більше. Тому, коли царський уряд заборонив масонство та почалися арешти, такі, як Кочубей, відбулися легким переляком та, звісно, чималенькими грошечками на хабарі, – презирливо посміхаючись, розповідав Іван Никифорович.

– Цікаво. Це ті Кочубеї, що з їхнього роду походила юна Мотря Кочубей, коханка старого гетьмана Мазепи? – виявив обізнаність у амурних справах минулої Гетьманщини Іван Іванович.

– Саме так. Так що за таку люльку в ті часи можна було потрапити у велику халепу. Деякі невеличкі полтавські пани лише за масонський знак у якомусь листі поїхали тоді до Сибіру. Звісно, не з власної волі, – з сумною усмішкою відповів Іван Никифорович.

– Які все ж таки жахливі часи. А що було далі з полтавськими масонами? – приятель дійсно неабияк зацікавився цією розповіддю.

– Царська кішка знала, чиє сало з'їла, то ж була постійно насторожі. Наші краї завжди були осередками вільності та загрози для деспотів, навіть після розгрому козацтва. До речі, Південне товариство декабристів, до якого входило багато полтавців, мало значно радикальніші погляди, ніж Північне. Є думка, що ці товариства конфліктували між собою, Південне встановило зв'язки з польськими патріотами, а дехто з імперців Північного навмисне підставив за це його під знищення ціною провалу свого сумнозвісного грудневого повстання.

– Отакої! Здається, вони ненавиділи одне одного більше, ніж царат? – здивувався Іван Іванович.

– Так, північний декабрист закінчувався там, де починалося південне питання. Декілька членів розгромленої полтавської масонської ложі згодом увійшли до Південного товариства, а правнук Данила Апостола, того самого, на чий кошт, наприклад, була побудована відома вам церква в Сорочинцях, Сергій, був страчений Миколою Першим. Це той, хто сказав під час повішення: «Нещасна Росія! І стратити як слід не вміють».

По полтавській ложі був спеціальний наказ царя. Але, на щастя багатьох учасників, голова ложі, чи, можливо, зіц-голова, Новіков, помер за два тижні до

приїзду справжніх слідчих. Багато паперів було спалено, за свідченнями прислуги, якимисьь невідомими людьми, котрі видавали себе спочатку за слідчих. Подейкують, що в тих паперах були і проекти незалежності України, плани звільнення покріпачених козаків, загальної освіти та багато іншого, – Іван Никифорович, здавалося, став вище на зріст, коли це промовляв.

– Схоже, що цей Новіков теж був підставною фігурою. Хто ж були ті загадкові та спритні люди й куди поділися? – ще більше здивувався товариш маленького товстуна.

– Це – досі таємниця, є припущення, що то були мазепинці, нащадки втікачів до Європи з почту Мазепи, що організували товариство для боротьби з царатом та помсти за гетьмана. Проте однаково, хоча більшість паперів зникла, деяким масонам прийшлося посидіти в Петропавлівській фортеці, а потім усе життя бути під таємним наглядом поліції. Деяким прийшлося емігрувати, – всівся на улюбленого коника Іван Никифорович.

– Після такого напруженого дня, Іване Никифоровичу, давайте не поминати вже те лихе та журливе, – запропонував Іван Іванович, розливаючи в келихи міцної, тягучої, мов мед, малинової настоянки. – Беріть краще будь-яку старовинну люльку з колекції, що вам до вподоби, і розкуримо духмяного турецького тютюну.

За пічними дверцятами з ажурного чавуна танцювало гопака ласкаве помаранчеве полум'я, через затишну кімнату плили тіні й сиві пасма запашного диму, а по тілах друзів, що не відривали очей від вогню, розливалася приємним, ледачим теплом настоянка.

– До речі, ваша масонська люлька – це якесь диво: не гасне, відмінно куриться на межі загасання, та й тягнеться дуже легко. До того ж, навіть трошки не гірчить і розкриває таємниці смаку цього гарного тютюну краще за будь-якого детектива. Пощастило вам, Іване Івановичу, з люлькою. Втім, як і з кухнею, – мрійливо промуркотів Іван Никифорович, на що Іван Іванович лише загадково посміхнувся.

Час сплинув непомітно і згодом надворі вже стояла глупа ніч. Хмари зовсім зникли й повний місяць, що саме причепився до дзвіниці Успенського собору, лив на білу землю сріблясте світло. Було видно неначе вдень. Над дахами будинків, вкритими снігом по самісінькі димарі, здіймалися високі стовпи диму й линули далеко в зіркову, холодну височінь. Кудлаті сірки, рябки, хвостуни та малюки з чорнишами ледаче перебріхувалися, не висовуюючи з будок навіть носів.

*

ЧАРОДІЙНИЙ ЗАПРИДУХ

Гроза зникла так швидко, як і налетіла, залишивши після себе величезні калюжі, смарагдовий полиск трави й освіжене повітря. Поки Андрій уперше в житті приймав потяг під керування в якості машиніста й готувався відтягнути поштовик до Полтави, друзі встигли помитися й переодягтися у звичайні костюми, а також замовити у вокзальному буфеті обід. Іван Никифорович запрошував хлопця пообідати разом, однак той навідріз відмовився.

Андрія охопила нетерплячка відчутти себе машиністом, тому він, придбавши у бабусь на станції десяток величезних яєць, смужку сала та зелене пір'я цибулі, задовольнився яечнею з бурштиновими жовтками та вугільним ароматом, яку приготував менш ніж за хвилину в розжареній топці локомотива.

А ось буфет пропонував відвідувачам не тільки звичайні наїдки, але й, завдяки знайомому друзям кухарю з трактиру неподалік, «лучшіє блюда местной кухні», скуштувати які Іван Никифорович зі щирим серцем завжди рекомендував подорожнім приятелям.

Тож Іван Іванович сидів у невеличкій буфетній залі першого класу, знову переглядав меню й очікував на обід та друга, які за своєю звичкою десь забарилися. Сьогодні в буфеті можна було придбати: ростбіф за п'ятдесят копійок, телятину за сорок, шинку і язик за тридцять п'ять, птицю за полтину, бутерброди з кав'яром за гривеник. Також у нудному «залізничному» асортименті були води: зельтерська та содова за п'ятнадцять, лимонна коштувала на п'ять копійок більше, фруктові йшли за четвертак, наливали чай за п'ятак і каву зі склянкою молока за ціною вдвічі дорожче, ніж за чай.

Проте назви місцевих страв одразу зачаровували: зелений, зимовий та грушевий борщі, борщ до шпундрів з буряками, як же без нього, борщі зі щуки, з чорносливом та з в'юнами, юшка зі стерляді – так званий «еремітаж», юшка з пиріжками, юшка з потрухом і галушками.

Розкішна келебердянська осетрина з підливою, пелюстки до смальцю з сухарями, галушки з перепілкою в горщику, смажені в сметані карасі, жарений дріхвич із артишоками, запечене на березовому вугіллі молочне порося під яблучно-гірчичним соусом, дриглі з дичини, утрібка з пташиних потрухів, налисники з безліччю начинок лише своїми найменнями – наче чаклунськими замовляннями – викликали нетерпляче тремтіння тіла в будь-якого мандрівника.

Спокушали, мов відьмине зілля, витримані горілка та мед подільський, вишнівка, мадейра, шампань. На десерт, ніби солодкою бабусиною казкою, вабили морозиво з миргородських вершків, заморожена молочна каша з київськими смаженими горіхами, полтавські пундики та мнишки зі сметанковим кремом, пиріг з калиною. Очі подорожнього жадібно ковтали таке меню разом з ажурними написами на цупкому папері, вимагаючи забути про ціну, а спраглий шлунок негайно починав голодний бунт.

У змаганнях із обідом першим устиг Іван Никифорович, що з надзвичайно задоволеним виглядом поспіхом сів за стіл, на якому трохи згодом уже виблискував шляхетною сивиною ретельно начищений посуд, сліпив очі грайливими промінчиками кришталь і стояли горщики із замазаними кришками, щоби занадто рано не випустити запаху старосвітської кухні.

Апетиту додавали пружні на дотик, прозорі кубики дриглів з тоненькими прожилками м'яса дичини, які з особливим смаком танули в роті й викликали у Івана Івановича спогади про полювання: човен серед очерету, холодна тиша ясного ранку, чиста озерна глибина зі смарагдовими волотями водоростей на дні. І раптом високий посвист крилець крижня, що радісно бентежить серце будь-якого мисливця, а за мить – громовиці пострілів і полиск перших сонячних променів.

Іван Никифорович тим часом із голодним завзяттям узявся за грушевий борщ. Судячи з блаженної мармизи товстуна, борщ був зварений саме так, як робила колись бабуся Івана Івановича, що часто пригощала різними смаколиками улюбленого довготелесого онука та його прудкого товаришатовстунчика. На свинячих реберцях, з додаванням сушених у печі грушок, тоненькими смужками нарізаної моркви, квашеного буряку й кухля бурякового квасу, засмажений наприкінці миргородським – найкращим у світі – салом із цибулею, цей борщ мав чаклунський аромат і незабутній присмак. Присмак дитинства...

Після усього пережитого за день і келиха витриманої мадейри кольору міцного чаю, що так приємно паморочила голову, Івана Івановича потягло на одкровення.

– Пам'ятаєте, як мені спала на думку не дуже розумна ідея витратити частину грошей від продажу батьківського будинку на мандри до Європи?

Рудий товариш, що завзято й зі смаком боровся з обідом, лише ледь кивнув і продовжив ласий бій.

– Так ось, у тих мандрах я куштував найсвіжіші устриці з білим рейнським і видом на Кельнський собор, насолоджувався краєвидами Неаполітанської затоки під неперевершену пасту аль денте з пармезаном і червоне італійське, пив ранкову каву на Ейфелевій вежі під незабутню панораму Парижа і споглядав, смакуючи чудову паелью з морськими гадами, вечірній океан із іспанського берега. Якщо всі ці задоволення об'єднати, то вони, можливо, могли би зрівнятися з сьогоднішнім обідом, хоч і маю деякі сумніви. Але я не розумію – задля чого наші пращури все це, – Іван Іванович вказав правицею на стіл і стиха продовжив, щоб не почули чужі вуха, – проміняли на прокислі московські щі з погнилої капусти? Як втратили волю та Гетьманщину через чвари, дурість і жадібність – розумію, а таке – ні.

– Подейкують, що навіть мури Єрихона впали руїною від галасу, що долинав не зовні, а зсередини, проте краще спробуйте особливої, анхизової чикилдихи від нашого приятеля-кухаря, і все нарешті зрозумієте, – хитро посміхнувся рудий товстун.

– А що воно таке, та анхизова чикилдиха? Бо проста – ще той шмурдяк.

– Це справжня українська аква віта або ж оковита, утім її треба пити з великою обережністю. Ще стародавні чаклуни навчали лікувати подібне подібним, тож іноді навіть правильна дрібка цикути лікує. Японці споживають рибу фугу, яка, коли кухар трохи помилиться в її приготуванні, вбиває людину краще за будь-яку отруту. Анхизова чикилдиха не така страшна, але, як і всякий інший цілющий еліксир, її потрібно вживати в дозованій кількості залежно від часу дня, настрою, кількості поглинутих наїдків та статури. Зараз я раджу скуштувати лише по одній чарці...

Друзі хильнули по чарчині, і спочатку здалося Івану Івановичу, що до горлянки потрапив розплавлений свинець, потім відчув жар печі, в якій грілася годинами чикилдиха, опісля могильний холод льоху, де доходила місяцями. Смаки жерделі, груш, яблук, вишень та слив із миргородських садів відчулися за мить і вгамували вогонь у горлянці. І згодом учувався вже трунок степових трав. Аж раптом щось шубовснуло у голові, наче старий сом біля човна, і перед внутрішнім поглядом вихором пронеслися століття...

...Квітучий травень причепурих ледь відбудовану після шведського погрому Варшаву. На сейм, де мали бути вирішені питання створення Речі Посполитої Трьох Народів, у потенції наймогутнішої держави Європи, та війни з Московським царством, прибули в пишному вбранні кількасот козаків на чолі з канцлером новоствореного Великого князівства Руського Юрієм Немиричем і

генеральним обозним Війська Запорозького Тимофієм Носачем. Варшавські панянки в захваті вітали майоріння строкатих прапорів і таку велику кількість знову союзних довгих чубів та хижих шаблук.

Проте не захотіла гоноровита шляхта визнати козаків рівнею собі. Гетьман Виговський, який блискуче розгромив найкращі війська московитів під Конотопом, отримавши спаплюжені сеймом статті Гадяцького трактату, не втримав сльози і проказав польському гінцеві: «Ти зі смертю приїхав та смерть і нам, і вам привіз...».

...На Сербинській могилі, що поблизу Диканьки колись приспала навіки кількасот сербських вояків, стоїть славний гетьман Дорошенко, лицар-красень, єдина надія України. Зеленими зміями тягнуться серед безмежного степу байраки. У червневому повітрі бринять пісні жайворонків, з ясного неба чути клекіт сапсана.

Але не помічає Дорошенко цієї розкоші навкруги. Скам'янів, прикипів поглядом до страшного видовища. Пильно дивиться, як тягнуть скривавленого лівобережного гетьмана Брюховецького на люту смерть. І раптом чути серед гаміру останній крик-прокляття страдника: «Петре, Петре! Ти ж обіцяв мені життя?!». Аж ген до обр'ю тягнуться степом крізь лихі століття байраки, прокляті за гріхи гетьманські. За байраком байрак...

...У селі Жуки, передмісті Полтави, в убогій хатинці, що похилилася до самого тину, вже напівсліпий Самійло Величко, літописець козацький, у тьмяному світлі каганця виводить скрипучим гусячим пером каліграфічні літери на пергамені – слова Богдана Зіновія Хмельницького: «Навіть Стародавній Рим у давні віки взяла й чотирнадцять літ тримала далеко менша проти згаданої збірної бойової сили русів із Ругії, від Балтицького або Німецького помор'я, на чолі яких стояв тоді князь Одонацер... Отож ми йдемо за прикладом наших давніх предків, отих старобутніх русів, і хто може заборонити нам бути воїнами і зменшити нашу лицарську відвагу!...».

Із забуття дегустатора химородного зілля визволив голос приятеля:
– І як вам анхизова чикилдиха?

Іван Іванович одхекався і прохрипів:

– Чародійний запридух, трясця його матері!

ОЛЕНА ТЕРЕЩЕНКО

ІДЕАЛЬНИЙ ЗЛОЧИН

Ситуація виглядала цілком зрозумілою, та й загалом уся картина злочину сумнівів не викликала. «Елементарно, Ватсоне!». Капітан Чуйко обвів поглядом понівечений склад супермаркету, на око прикидаючи завдані збитки. Що й казати, повеселилися тау-китяни добряче. У тому, що цей злочин вчинили саме іншопланетні гості, сумнівів не виникало: почерк був надто характерним.

Із часу Великого Прориву минуло більше двадцяти років. Чуйко був тоді ще зовсім хлопчиськом, але чудово пам'ятав, із яким захопленням всі навколо говорили про здійснення давньої мрії людства – налагодження контакту із позаземними цивілізаціями. Прошло не так багато часу, і загальна ейфорія почала спадати.

Як виявилось, серед численних представників іншопланетних рас є як розумні істоти, так і ...хм... як би його пом'якше сказати, не дуже розумні. Утім, як і серед землян. Тож коли слідом за іншопланетними вченими, політиками, діячами культури та звичайними туристами на Землю посунули іншопланетні кримінальники-гастролери, поліція схопилася за голову. І було від чого. Це вам не звичайні земні злочинці. Іншопланетні порушники закону могли просто під час затримання розчинитися в повітрі, або, наприклад, стекти під ноги поліцейським зеленкуватим слизом. І що накажете робити? Коротше, клопоту правоохоронцям додалося. А ще ж не треба забувати, що логіка новоявлених злочинців аж ніяк не збігалася із земною. Як от, наприклад, в цьому випадку.

Капітан задумливо оглядав потрощений склад, розкидані й понівечені товари. Пачки прального порошку мокли в озерах оливкової олії, розтоптані овочі щедро присипані борошном, вакуумні упаковки розірвані, а їхній вміст понадкушований і розкиданий... Коротше, якби цю картину побачила якась дбайлива домогосподарка, її просто на місці вхопив би інфаркт. І головне – все це скоєно без жодного сенсу. Звісно, з точки зору землянина, бо якою логікою керувалися хулігани з Тау-Кита, капітан Чуйко не знав. Дорогі вина й коньяки були просто перебиті, вміст пляшок розтікся підлогою, утворивши подекуди невеликі озерця різних відтінків: від світло-солом'яного до брунатного.

Коротше, справа була цілком зрозумілою і такою ж безнадійною. Адже тау-китяни якраз і відносилися до тих іншопланетних злочинців, які хоч і не розчинялися в повітрі, але в руки поліцейських все одно не давалися. Спроби їх

затримати практично завжди були безуспішними, бо вони за лічені хвилини, ба, навіть секунди, могли змінювати зовнішність до непізнаванності. Тож усі свідчення очевидців, якщо такі й були, виявлялися даремними. Добре, хоч вони не займалися «мокрими» справами, а лише ось таким хуліганством. Коротше, вимальовувався черговий «висяк». Чуйко зітхнув.

...

– Ну, наливай! – завскладом зручніше вмовстився за невеличким столиком у підсобці й кивнув до начальника охорони, який сидів навпроти. – Гарно я все придумав, еге ж? А ти ще пручався. Бач, ніхто нічого не запідозрив. Це ж яка удача, що ті іншопланетники саме в нашому районі шурують, гріх було не скористатися й не списати все на них.

Начальник охорони кивнув, посміхаючись, і перехилив чарку.

– За тим шарварком ніхто вже не добере, зникло щось чи ні, – вдоволено гикнув він.

Чоловіки налили по другій чарці елітного віски, «позиченого» на розгромленому складі.

Раптом двері до підсобки прочинилися, й на порозі постав незнайомий чоловік у темно-сірому спортивному костюмі. Звичайний на вигляд чоловік, але його поява неабияк здивувала та насторожила приятелів.

– Ти хто такий? – не дуже приязно буркнув завскладом.

Чоловік не відповів, натомість відступив на крок від дверей, і за ним слідом до підсобки протиснувся ще один, із вигляду – брат-близнюк першого. Він навіть вдягнений був так само. Завскладом струсонув головою, потер очі й здивовано витріщився на непроханих гостей.

– Що за...?! – вилаявся начальник охорони. Взяв зі столу почату пляшку віски, покрутив у роках, розглядаючи вміст. – Ще ж навіть не випили толком...

Перший чоловік (чи другий? хто їх розбере?) сягнув рукою до кишені й дістав звідти якусь пласку видовжену коробочку, поклав її на долоню, й витягнув руку в напрямі завідувача складом та начальника охорони. Щось клацнуло, підсобкою поплив жовтуватий туман. Обриси незваних гостей попливли, змінюючись, риси обличчя змазалися.

– ... мати! – пробурмотів начальник охорони, важко сповзаючи під стіл.

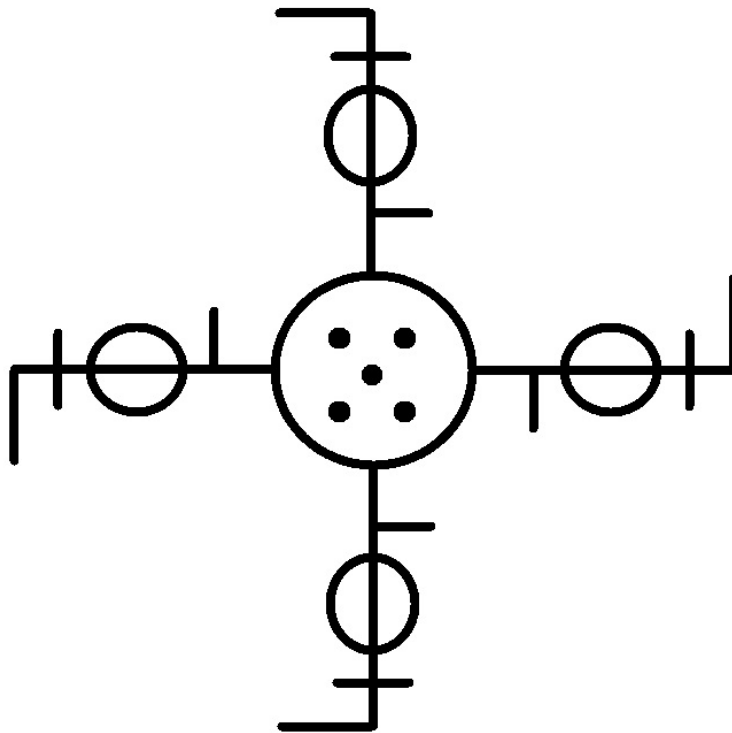
Останнім, що він побачив, було перекошене та застигле обличчя завскладом, який сповзав зі стільця навпроти нього.

...

– А зараз – оперативні новини, – обличчя дівчини-ведучої набуло стурбованого виразу. – У Північному районі міста продовжують фіксувати випадки злісних хуліганств. Цього разу об'єктом уваги зловмисників став склад одного з магазинів мережі супер-маркетів «Дельта». За інформацією правоохоронців, головні підозрювані – іншопланетні громадяни, мешканці Тау-Кита, які вже неодноразово ставали фігурантами подібних злочинів. Особи зловмисників поки що не встановлені. Однак насторожує той факт, що цього разу є людські жертви: завідувач складу та начальник охорони знайдені у підсобці в непритомному стані. Припускають, що вони потрапили під дію якогось газу паралітичної дії. Як повідомили в Міській клінічній лікарні, обидва постраждалих наразі прийшли до тями, але залишаються паралізованими й не говорять. Прогнозів щодо їхнього стану медики наразі не дають. Розслідування триває...

...

Плаский зеленкуватий диск, підсвічений зсередини, кілька хвилин повисів у нічному небі над будівлею супермаркету, а тоді розчинився в повітрі.

ДІЙСПІВО МАВКИ

(драматургія)

-211-

АНДРІЙ МІТОВСЬКИЙ

З ТВОРЧОГО ДОРОБКУ 2012-2018 РОКІВ

ВЕРМІШЕЛЬ

Дійові особи:

Єгуда, містифікатор, чоловік у темному костюмі з вузькою чорною борідкою

Іван Слепцов, обиватель

Віра Слепцова, дружина Івана

Галина Слепцова, їх дочка

Олег Слепцов, їх син

Сергій Слепцов, племінник Івана

Голоси з телевізора

П'єса на одну дію

Сцена являє собою кімнату квартири сімейства Слепцових. В центрі на підставці стоїть телевізор, перед ним – диван. Збоку розташовані меблі. Позаду телевізора видніється вікно. За вікном – сутінки. Приміщення освітлює децю тьмяна лампочка. Чуються кроки, і до кімнати заходить сімейство Слепцових – Іван з дружиною, дітьми та племінником. Вони статечно всідаються на диван, після чого голова родини вмикає пультом телевізор. На екрані з'являється кольорова картинка, чуються голоси.

Голос з телевізора: Дорогі глядачі, зараз у нас розпочинається час новин. Повідомляємо вам, що все стабільно, країна розвивається добре, зокрема на засіданні парламенту було вирішено збільшити кількість депутатів до 800 чоловік. Це, як бачите, дуже прогресивне рішення, бо тепер більша кількість народних обранців з подвійною енергією поведе нас у чудове майбутнє!

В цей момент з-за телевізора вилазить Єгуда. Він непомітно підкрадається до дивана, дістає з кишені кілька пар окулярів з рожевими скельцями і по черзі надягає їх кожному з членів сімейства. Після даної маніпуляції лиця сидячих набирають вигляду тупуватої посмішки. Єгуда стає осторонь і вдоволено потирає руки.

Голос з телевізора: Наша валюта падає в ціні, і це дуже добре! Тепер ви матимете більше грошових купюр! Також уряд обіцяє до кінця року продати за кордон останні 8% воєнної промисловості, щоб потім на отримані гроші

побудувати в кожному місті монумент Прогресу! Даний монумент являтиме собою райдугу, довжиною в 100 метрів! Ми ж знаємо, що саме райдуга являється символом прогресу та розвитку!

Сімейство Слепцових розпливається у ще більш дебильній посмішці. Єзуда тим часом дістає з-за пазухи згорток і витягає з нього пригоршню вермішелі.

Голос з телевізора: Як щойно повідомило керівництво, ми подарували нашим ворогам ще одну область! Нехай знають нашу волю – кому хочемо, тому й віддаємо територію! Передбачається подарувати ворогу ще дві області, якщо він продовжить на нас наступ! Все добре, все в порядку!

Єзуда під час монологу теледиктора бере двома пальцями вермішель і вішає її на вуха Іванові. Після цього він проводить таку ж операцію з вухами Віри.

Іван: Молодці! Гарно працюють!

Віра: Стараються!

Голос з телевізора: В країні збільшується смертність – це значить, що ми зможемо краще економити ресурси! Все добре, все в порядку! Окрім цього відбувається наплив міграції, що свідчить про поширення в нас прогресивних модерних цінностей!

Єзуда бере нову порцію вермішелі і вішає її вже на вуха Галини та Олега.

Галина: Правильно! Модерні цінності – запорука майбутнього!

Олег: Гарно живемо, прогресивно!

Голос з телевізора: Ми вирішили скоротити кількість робочих місць! Тепер ви зможете більше часу відпочити, не треба буде щодня бігати на роботу!

Іван: Чудово!

Віра: Після таких новин – радість на душі!

Єзуда підходить із залишком вермішелі до Сергія. Він пробує повісити її хлопцю на ліве вухо, але ненароком зачіпає його рожеві окуляри, через що ті падають. Сергій одразу ж підхоплюється і схвильовано роззирається навкруги.

Сергій: Що тут хорошого!? Що чудового!? Країна в прірву котиться, територію вороги віднімають, населення вимирає! Ви що, подуріли!?

Єзуда лізе до Сергія з вермішеллю, однак той гнівно відштовхує містифікатора. Сім'я Слепцових здивовано роззирається.

Єгуда: Виженіть його! Він заважає вам слухати хороші новини! Він не підтримує прогрес!

Сімейство Слепцових підхоплюється і досить агресивно наступає на Сергія.

Іван: Що тобі не так!?

Віра: Він проти хороших новин! Він нам зла зичить!

Галина: Йому завжди не вгодиш!

Олег: Та ти не наш, певно, не Слепцов! Іди звідси! Самому не подобається, то іншим не заважай!

Сергій пробує протестувати, однак його викидають з кімнати. Після цього сімейство Слепцових повертається на диван і продовжує споживати телепродукцію. Єгуда потирає руки. Лампочка під стелею мигає. Завіса.

*

ПОДОРОЖ

Дійові особи:

Василь Мурзикович, вуличний кіт

Тиміш Кузьмич, їжак

Тузик Сіркович, вуличний пес

Мурчик Барсикович, домашній кіт

Бетсі, домашня собака

Голос із радіоприймача

Людські голоси

П'єса на одну дію

Сцена являє собою майданчик перед під'їздом багатоквартирного будинку. В центрі розташовані двері під'їзду, з обох сторін від них – вікна квартир. Від дверей ведуть бетонні плити, обабіч знаходиться квітник. У відчинене вікно над квітником виглядає Бетсі – домашня породиста невелика собака. Під цим вікном сидить Тузик Сіркович, вуличний пес.

Тузик Сіркович: Бетсі, ну виходь, я дуже сумую вже.

Бетсі: Кудя я вийду? Мене вдома на замок закрили, хазяйка ввечері прийде.

Тузик Сіркович: Ну Бетсі... Я дуже хочу...

Бетсі: Що це ти там хочеш?

Тузик Сіркович: Страсного кохання!

Бетсі: Ну здраствуйте! Він потом у куці, а мені нову порцію щенят вигодовуй?! І так он проблеми – оценися, роди, хазяйка лається, все мені «з ким ти, скотина, тягалася!?!», вигодууй їх, щеняток, а їх або ж продадуть, або ж роздадуть, чи ще щось таке, що й думати боюсь. І так хазяйка постійно грозиться, що ще раз таке повториться – відправить мене на стерилізацію. А про це я тим більше думати боюсь! У вас, у мужчин, безответственное отношеніє к браку і сем'є. Хазяйка каже, що мужчины – інфантілісти.

Тузик Сіркович: Твоя хазяйка – протівна і склочна старая дєва. І скупа! Несе із базару оттакий кусень говядіни у кульку – а хоч би раз косточку кинула.

Бетсі: Прієхали! Чого вона тебе за здорово живеш повинна говядіною годувать? То ж мені несуть.

Тузик Сіркович: Всі ви, баби, скупердяйки. Хазяйка твоя косточки не дасть, ти тоже нічого давати не хочеш...

Бетсі: Було б кому! І взагалі, я образилась на тебе!

Тузик Сіркович: За що!?

Бетсі: А сам як думаєш?

Тузик Сіркович: Ну... Я не знаю, наче ж усе гаразд було...

Бетсі: Ах, так ти ще й не знаєш!? Тоді я взагалі з тобою спілкуватися не буду!

Тузик Сіркович: Ну Бетсі, ну чого ти? Нууу...

Тузик Сіркович починає крутитися під вікном Бетсі, виляти хвостом і жалібно повискувати.

Тузик Сіркович: Ну Бееетсіііі...

Бетсі: Навіть не просись! Поки не попросиш вибачення – розмови не буде!

Тузик Сіркович: Ну вибач мене... Е... Це більше не повториться... Е...

Бетсі: Що саме не повториться?

Тузик Сіркович: Ну те, за що ти на мене образилась...

Бетсі (вимогливо): Ти вже осознав свою провину!?

Тузик Сіркович: Ну... М... Е... Так, звісно, я...

Бетсі (капризно): Щось я не впевнена! Я поки ще ображаюся!

Тузик Сіркович сідає під вікном і жалібно дивиться на Бетсі. Та у відповідь дивиться на нього зверхньо та насмішувато. З усього видно, що їй дуже до вподоби проводити це нескінченне твалтування Тузикового мозку.

Бетсі: Не скавчи мені і не повискуй! Я всі твої косяки помню! Теж мені, галантний кавалер найшовся – весь квітник обісцяв, а дамі ні квіточки не подарував!

Тузик Сіркович: А, ой, я і не здогадався. Зараз, момент!

Тузик Сіркович вириває зубами пучок квітів і, розганяючись, стрибає до вікна Бетсі, однак промахується і падає в куц.

Бетсі: Ха-ха-ха, а ще кавалера із себе корчить, рицаря під вікном! Ладно, мені обідати пора.

Бетсі лапкою підтягує кватирку вікна до себе і злазить з підвіконня. Тузик Сіркович вилазить із куца і сідає під під'їздом, старанно чухаючись і випльовуючи землю та листя.

Тузик Сіркович: Тьху! Зв'яжешся з такою, то тільки в якусь срачину й потрапиш. І корчить із себе... Така ж заумна, як і її хазяйка. Виглядає з вікна, іскушає, заграє, а коли до діла, то я їй, виходить, не пара. Ну да, її шампунями купують, а в мене ж блохи (*нестримно чухає лапою живота і текстикули*). І хазяйка та – як виведе на прогулку, то з поводка ні шагу, коло себе Бетсі держить і все, паскуда, контролює. Якось вискочив я з куців, та на Бетсі тільки плиг, а та відьма ногою в чоботі по ребрах тільки лусь – «Пашов прочь, кобель-развратнік!» – і потягла її за поводок. Ото й Бетсі така стала. Кажуть же: який хазяїн, такий і пітомець домашній.

Чується шарудіння. Тузик Сіркович ховається у квітник. З протилежного боку з куців виходять Василь Мурзикович та Тиміш Кузьмич. Вони підходять до під'їзду і заглядають у порожню металеву тарілку біля дверей, у яку чуйні мешканці будинку зазвичай кладуть щось їстівне для бездомних тварин. В цей час вікно на першому поверсі зліва від під'їзду відкривається і з цього виглядає Мурчик Барсикович – жирний ледачий домашній породистий кіт.

Василь Мурзикович (відсуває лапою тарілку): Пустота. Пус-то-та...

Тиміш Кузьмич: Не спішать нам чогось кинути пожувати. І смітник високий. Ти ще туди видерешся – я ж не зможу.

Василь Мурзикович: Раніше в цьому будинку бабка жила, то вона кожен день і котів підгодовувала, і собак. Деяких, зовсім охлялих, і додому забирала. А зараз народ зовсім ніякий. Не те, щоб їсти дати – просто сидиш, нікого не чіпаєш, а якесь мудило норовить тебе ногою турнути. Або ж виведе матуся молода своє дитя на вулицю, воно тільки ходити навчилося, та до тебе – «Киця! Киця!». А те дитя за хвоста хвать – і то смикне, то за вухо потягне, то ще якесь гівно утворити старається. І матуся либиться, радіє. Як не можеш вирватися і того малого засранця спересердя подряпаєш чи куснеш – о, реву на весь двір, і вже киця погана, і лають тебе, на чому тільки світ стоїть. Не люблять вони нікого – ні котів, ні собак, ні їжаків...

Тиміш Кузьмич: Мені в дитинстві мати розказувала, що наш далекий їжачий родич свого часу жив у школі в зоокуточку. Тоді, здається, модно було такі куточки тримати. Там то їжаки жили, то кролі, то ще хтось. Школярі їх годували, досліджували на уроках природознавства, і це вважалося дуже престижно. От тільки нікому в голову не доходило, що їжачку краще жити в лісі, а не в такому ось куточку. Той родич багато згадував: вдень спати хочеться, а школярі біля тебе крутяться, гелготять, шумлять, будять. В руки, спасибі, не брали, бо колючий, але ж могли лінійкою торкати чи ще чимось. Сідав тихенько в куточку клітки по нужді – «О, смотріте, йожик какаєт, хахаха!». Ставили б у туалеті дзеркало та на себе дивилися під час цього процесу, телепні. Тільки чудом родич із зоокуточку втік – школу на літні канікули закрили, а сторожиха й випустила, аби не годувати кожен день. Да, непросто їжачому брату – я он хоч в школі не жив.

Василь Мурзикович: І нам непросто, хоча... Я от у старого одинокого дідуся мешкав. Він був якимось ученим, мав гарну бібліотеку. Багатства не здобув, але жили нормально. Я себе голодним чи покривдженим не пам'ятаю ніколи. В нього дітей та сім'ї не було, тільки друзі приходили іноді. Сядуть, почнуть говорити, я поруч – могли на руки взяти, погладити. Ніхто не здогадувався, що я мову їхню розумію, та й для чого їм це знати? Вони якимись філософами були чи просто вченими. Коли ніхто в гості не приходив, то дідусь, бувало, брав якусь книгу, сідав у крісло, та й починав читати вголос, аби не так сумно було. Коли він помер – налетіли родичі, як ворони на смітник, квартиру ділити.

Особливо якась тітка старалася. Товста, як торба з піском для котячого туалету, галаслива, нагла. Зуміла ту квартиру на себе перетягти, та одразу і свої порядки почала. Бібліотеку рознесла зі словами «Нада ету гегелю с платоной в макулатуру здать, а то пиль збирає, хто ёйо читати буде?», мене вигнала. Ось так от...

Тиміш Кузьмич: Що далі – тим гірше. Наш їжачий рід в цих краях давно живе, багато пам'ятає. Спершу тут лісок був, село і річечка – місто ще не прийшло. Жили в лісі, в норах, насолоджувалися природою. Потім місто дуже рости стало, тісно йому, металевими зубами машин почало поїдати і лісок, і село. Пустило свої війська багатоповерхові, оточили вони та понищили те, що могли. Який там ліс – скверика немає! Яке там село – хіба кілька хатинок лишилося, і ті ледве тримаються! Минулого літа я в подорож до річечки ходив, то аж заблукав у горах пляшок та сміття. Вода наче й дзвенить, але не річкою – гнилим трупом відгонить. Кажуть, що це життя наше таке. Мовляв з кожним днем буде гіршати, і від золотих часів до чорних іде.

Василь Мурзинович: Так, той дідусь-вчений зі своїми друзями теж про щось таке говорили. Показував рукою на стопку книжок з красивими позолоченими палітурками та приказував: «Прогрес, прогрес, писали про нього, а краще б частіше навкруги оглядалися!».

Тиміш Кузьмич: Світ до точки дійшов. Скоро ні дерев, ні кущів, ні трави, ні річок... Все асфальтом заллють та ось цим (показує на бетонну плиту). Двоногих так розплодиться, що будуть свої гнізда на сто поверхів вгору будувати і на сто поверхів під землю, аби поміститися. Тоді й нори для себе не викопаш! Буде кругом, як мурашник.

Василь Мурзинович: А нас всіх переловлять і або на досліди якісь пустять, або так пойдять. Котів уже їдять у нас потроху. Був у мене друг Пушок, ми, як я на вулиці опинився, разом під будинками у підвалі ночували, жила там ще кішка Мурка, теж вигнана. Якось пішли ми з Пушком до кіосків, котрі біля траси були, аби пожитися. Біля одного нам ковбаси викинули, то Пушок свою порцію з'їв одразу, а я ж затримався. Він відійшов від мене в подальших пошуках, аж тут його до сусіднього кіоску покликали. Він туди, а там його за шию хап, та в кіоск. Крик почувся, Пушок нявкнув так надривно – і тиша. Ще й людей якраз майже не було, та й час зимній, сутеніло. Щось в кіоску шаруділо довго, коли вийшов якийсь урига з чорним кульком в руках, а звідти щось капало. Побачив мене – став кликати: «Киць-киць, іди сюда, слідуючим будеш». Я ж не йду, то він до мене. Став я тікати, а урига за мною, коли це

підсковзнувся, упав, і з кулька Пушкова голова на сніг викотилася. Як побачив я, то дременував далі, чим видів! Довго потім туди боявся підходити, лише через пару днів наважився. Дивлюся – в кіоску на залізній палиці м'ясо печеться, той урига його у листи тіста крутить і продає, а народ радісно купує й жере. Ось так мого Пушка і з'їли...

Тиміш Кузьмич: Вони всіх їдять – і котів, і собак...

Тузик Сіркович (вискакує з квітника): І собак!?

Тиміш Кузьмич: І собак. А де вони, по-твоєму, стільки м'яса наберуть, аби своє двоноге кодро прогудувати? Де раніше всяку худобу й птицю вирощували на з'їдання? У селах. Міста он села поковтали, а в містах же ж ніхто свинок чи корівок не вирощує? Ніхто. А їсти ж щось хочеться. От і будуть нашого та вашого брата употреблять.

Тузик Сіркович: Я оце слухав вас, думав... Що ж нам тепер оце робити?

Тиміш Кузьмич: А що тут зробиш? Скоро нас не буде. І природи не буде. Будуть лише ці гнізда високі, машини, асфальт та двоногі. А потім і двоногих не стане.

Тузик Сіркович: А що ж лишиться?

Тиміш Кузьмич: Пустка.

Василь Мурзикович: Це все вірно, але ось я не думаю, що прямо так вже нічого й не зробиш.

Тиміш Кузьмич: А є варіанти?

Василь Мурзикович: Можна повстати проти цього всього.

Тиміш Кузьмич: І проти двоногих? І проти їх машин, котрі нас збивають на дорозі й не зупиняються? Як же це зробити?

Василь Мурзикович: Дуже просто. Треба йти звідси. Йти у ті місця, де немає двоногих. Той дідусь, у котрого я жив, казав, що двоногі мешкають далеко не скрізь. Деякі місця для них незручні, некомфортні, деяких місць вони взагалі бояться. Сучасна людина – ледача. Вона ніколи не полізе у важкодоступний ліс, ніколи не рушить туди, де немає рівної дороги, котру зручно долати, сидячи в машині у м'якому кріслі. Далеко не всі місця вже розвідані.

Тузик Сіркович: Але ж їх розвідають колись!

Василь Мурзикович: Так. Але, як я вже казав, деяких місць люди просто бояться. От і нам треба буде зробити так, щоб вони боялися тих незвіданих місць, куди ми перейдемо жити.

Несподівано чується дещо неприємний кавкаючий сміх. Це регочеться Мурчик Барсикович – він виглядав у вікно і все чув.

Мурчик Барсикович: Ха-ха-ха, ну ви й неудачнікі! «Жить стає гірше», «повстання», «в ліс піти»... Да жизнь он бйот ключом! Я зранку сметани з'їв, карася такого здорового жареного зверху наверх, потом подрімав солодко, потом на лотку орлом посидів, хазяїн дав банку з-під ікри красної облизати... Жизнь отличная! А ви – просто неудачнікі, бомжі бездомні й блохасті, котрі не можуть устроїться харашо. Хочеш жить – вертись, а коли не дано вертеться, то ото й будеш нить, що всьо плохо. Надо уметь устроїться!

Василь Мурзикович: «Устроїться»? Та хіба ти живеш? Та ти просто існуєш, як отой вазон в горшку, що біля тебе на вікні стоїть! Хіба наше життя лише в тому, щоб їсти, спати, та на лотку відсиджуватися?

Мурчик Барсикович: А в чому? По подвалах лазить, як оце ти лазиш? Жить надо в комфорте і не видумувати глупостей!

Василь Мурзикович: І це мені говорить той, кого називають хижакком! Котом!

Мурчик Барсикович: Да, кіт, і кіт я породистий, а ти – беспородний бомж! Ми, породисті коти, еліта!

Василь Мурзикович: Ви еліта!? Та ви – раби людські! Ви поняття не маєте, що таке еліта! Ваша порода постільки цінна, поскільки вона людьми шанується, а де ж ваш елітний аристократичний дух? Дух хижаків, котрі гордо підкорювали дикі простори!? Щез! Розчинився в людських лабораторіях, де ось таку «аристократію» для сміху виводили! Був у мене один знайомий, теж породистий, котрого на виставки возили. Його там крутили, як баба веретено, заміряли, мацали кругом, навіть у задницю заглядали, а він замість того, щоб гідність свою котячу відстояти, честь, як не вкусити то подряпати глибоко, так він замість цього всього просто лежав, лапи витягнувши. Твої предки, певно, плюються, бачачи, у що виродився їх рід! Та ти й миші не спіймаєш, бо жир на боках заважає! Тяга до комфорту й ситості тебе і погубила! «Жизнь отличная»... Я, коли жив у того дідуса, хоч розуму набирився, мудрості, а ти?

Мурчик Барсикович: Шо? Мудрості? Ха-ха-ха! Я он жирних слівок набираюся щодня от пуза! Мій хазяїн – законопослушний гражданин, він чтіт порядок і працює цим, як його, помішніком налогового інспектора. А коли ти ось такий умний та мудрий, то чого ти такий бедний?

Василь Мурзикович: А з чого ти взяв, що я бедний?

Мурчик Барсікович: Ну уж і не багатий, раз по подвалах живеш та дивишся, що їсти викинули до мусорніка!

Василь Мурзікович: А мене це і влаштовує. Я – справжній хазяїн життя і вмю тримати себе гордо за будь-яких обставин.

Мурчик Барсікович: Да, про гордость і честь ви тут всі мастера говорить, коли у вас достатку немає та ситного удовольствія! А я от наплевать хотів на гордость, я от гордий от того, що живу так і житні радуєсь, жизнь же создана для етіх, як їх там, обеспеченності і удовольствій. І умнічать нада поменше, а то розвезли тут філософії! Чхали ми на ваші філософії, на хріна вони здалися, якщо їсти вчасно дають? О, новості по прийомнику передають!

Мурчик Барсікович підсуває стоячий на підвіконні радіоприймач так, що звуки з нього доливають на вулицю.

Голос із радіоприймача: ...також Рада прийняла законопроект, за яким кожен громадянин має повідомити органи місцевої влади про наявність у себе домашньої тварини. За тих тварин, котрі не є породистими, господар має сплатити грошову компенсацію. Крім цього він мусить повідомляти органи місцевої влади про переміщення свого вихованця у випадку від'їзду. Також анонсується, що місцева влада буде вживати заходи з вилову бродячих безпритульних тварин, їх стерилізації і подальшого розміщення в...

Мурчик Барсікович (вимикає радіоприймач): Ну що, хе-хе? Почули? От вам і повстання! От тепер бачите самі, хто в достатку і благополуччі, а кого будуть ловить і каструють. А може і на досліди в лабораторії пустять вас, дураків, чи взагалі на мило! Ха-ха-ха! Моя взяла, ніщеброди! Та не бійтеся, може й опинитеся в приюті, там будуть вас годувать, криша над головою, тепло... Ну, а що коє-що одріжуть – то не біда, хе-хе-хе!

Тузик Сіркович: Прокусить би тобі, жирдяй, горло, та не дістану!

Василь Мурзікович: Нічого, це все одно ситуацію не змінило б.

Тиміш Кузьмич: Що будемо робити?

Василь Мурзікович: Вирушати в ті місця, де краще. Де нам буде нормально, де на нас чекають з доброю вісткою, де ми будемо істинними господарями своєї долі. В напрямку, де світить полярна зірка, як любив казати той дідусь-філософ.

Тузик Сіркович: А коли?

Василь Мурзікович: Прямо зараз. Навіщо відкладати подорож на завтра, якщо вона вже давно почалася?

Тузик Сіркович: І скільки будемо іти?

Василь Мурзикович: Хтозна. Може день, а може й все життя. Головне, що йти, а не ось так (*показує лапою в напрямку Мурчика Барсиковича*).

Тиміш Кузьмич: Тоді треба поспішати, бо туди-сюди й зима, а зимою ми, їжаки, впадаємо в сплячку.

Василь Мурзикович: Значить рушаємо. Харчуватися будемо дорогою. Ночівлю організувати так само.

*Василь Мурзикович, Тиміш Кузьмич і Тузик Сіркович рушають від під'їзду.
Несподівано зі свого вікна виглядає Бетсі.*

Бетсі: Тузик, ти куди!? Повернися, я кому сказала!

Тузик Сіркович ніяково завмирає.

Бетсі: І куди ти зібрався?

Тузик Сіркович: Ну так ось же ж будуть бродячих тварин виловлювати й того, цього...

Бетсі: А тобі що? В нас район спальний, від центру далеко, завжди можна і в квітник заховатися, і у підвал – тим більш ти у підвальне віконце пролазиш. Я тобі їсти буду з вікна підкидати, та й чула, що тебе сусідка з квартири на першому поверсі навпроти моєї хоче приручити й до себе забрати. Тоді ти зовсім не вуличний будеш! Так що лишайся давай.

Тузик Сіркович: А як же...

Бетсі: Що «як же»? Тобі мало того, що Я тобі це запропонувала? Я – тобі! А міг би і сам ініціативу проявити!

Тузик Сіркович: В смислі?

Бетсі: На коромислі! Ох мужчини – ти йому вже хоч на шию вішайся, а він стоїть, тютя, боїться першим крок зробити! Тобі мало того, що Я до тебе звертаюся, Я тобі пропоную лишитися? Та інший на твоєму місці вже стрибав би від радощів і сказав би лише «так точно»! Що, мені вийти і тебе ще припросити!? Я зараз ображусь!

Тузик Сіркович (*вагається*): Ну... М...

Бетсі: Я точно ображусь!

Василь Мурзикович: Хочеш лишитися біля неї?

Тузик Сіркович: Ну... Я... Е...

Василь Мурзикович: Діло твоє, ми якраз ображатися не будемо. У кожного свій вибір.

Тиміш Кузьмич: Еге ж, ти сам же коваль своєї долі.

Тузик Сіркович: Ну...

Бетсі: Ти ще й думаєш!? Наслухався їхньої лабуди, мене кинути хотів, уже іти збирався, Я сама тебе зупинила, притримала, сама упрошую лишитися, а він замість вибачень іскренніх ще й думає!? Да що ти за мужик такий!?

Тузик Сіркович (зривається): Отож! Що я за мужик такий!? Що я постійно тебе повинен слухати!? Хто ти мені, в кінці кінців, така!? Тільки голову морочить, тільки надурює, тільки винним робить, тільки крайнім! Півтора року я живу під цим балконом! Півтора року віддав тобі! А ти!? Скільки мені ще терпіти це все!? Та я навіть завити вночі від горя не можу, бо зразу ж згори кинуть чимось важким!

Бетсі (злякано): Тузя...

Тузик Сіркович: Яка я тобі Тузя!? Так, панове, ходімо, і скоріше!

Тиміш Кузьмич: Не передумаєш?

Тузик Сіркович: Ні!

Василь Мурзикович: Пішли.

Товариство іде. Бетсі жалібно дивиться їм вслід.

Бетсі: Тузяя! Вернись, я же пошутіла! Тузяя! Ех...

Бетсі сумовито злазить з підвіконня і ховається.

Мурчик Барсикович: Ой, не могу, ха-ха-ха, прямо, як її, ну хазяйка ще каже, коли щось таке... А, Санта БарбАра! Кумедія! Як це його... М... На ситий живіт умні слова ідуть туго... Ем... Ну хазяїн ще каже... Омлет? Не омлет... Рулет? Не рулет... О! ГамлСт! Знать би ще, правда, що воно таке – напевно тоже щось таке, що пожрать можна. Мда, страсті клекотять! Ой... Це, кажеться, не тільки страсті клекотять, а й карасі жарені зо сметаною в животі клекотять. Так, ще радію послушаєм і на лоток, на лоток...

Мурчик Барсикович вмикає радіоприймач вдруге, цей раз гучність набагато сильніша.

Голос із радіоприймача: ...як щойно стало відомо, Рада зобов'язала органи місцевої влади проконтролювати обов'язкову стерилізацію й домашніх тварин. Крім цього, породистим тваринам необхідно найближчим часом купірувати хвости, оскільки так вимагає протокол Світової комісії із захисту прав безхвостих тварин, які...

Мурчик Барсікович повільно вимикає радіоприймач. Він ошелешений і приголомшений.

Чоловічий голос з квартири Мурчика Барсіковича: Дорогая, чула новість по радіо? Нада нашого kota срочно до ветеринара везти. І каструвати, і заодно хвоста одрізати. Таке розпорядження Ради, нам нада виконять! Ми ж законослухняні громадяни...

Мурчик Барсікович: Але... Ну... Як так... Але ж це все для бомжів, для бродячих... Я ж породистий... Породистих же ніззя... Ой... Караул... Я ж породистий... Я ж породистий! Я на виставках був! Я породистий! У мене паспорт єсть! Мене ніззя! Я погібну! Породистий я! Я ж людям цим довіряв! І хазяям довіряв! Я ж в комфорті жив, у достатку, я ж... Я ж породистий! Помогіте!

Мурчик Барсікович виглядає вниз з вікна, приміряючись стрибнути.

Мурчик Барсікович: Ох, тікати треба, стрибати треба... Ой... Не зістрибну... Ух... Живіт хилить назад, як гиря, і лапи заніміли від лежання... Не стрибну, розучився... Не можу я, ну хто ж знав, що ще треба буде стрибати!? Хто ж знав!? Я ж думав комфорт, достаток...

Ззаду з'являються чоловічі руки, що стягують Мурчика Барсіковича з підвіконня.

Мурчик Барсікович: А все ж таки я породистий! Породистий! Не хочу до ветеринара! Няяв!

Мурчик Барсікович ховається за вікном. Чоловіча рука закриває шибку. Ледь дочуваються котячі зойки. Завіса.

РОЗДУМИ ПЕРЕЛЕСНИКА

(літературознавство)

ОЛЕНА О'ЛІР

ІГОР КАЧУРОВСЬКИЙ: ЗАГАДКА ДОЛІ

Почнімо з феномену людської долі. Не в розумінні долі щасливої чи нещасливої, невідворотної чи переможеної людиною, — ні, замислімося над долею як естетичною вартістю, що існує до народження людини і не зникає з її смертю, як, скажімо, добрий вірш. Уявляєте, живе собі чоловік чи жінка, не знаходячи жодного зв'язку між подіями свого минулого і не знаючи свого майбутнього, і раптом усвідомлює, що він чи вона перебуває десь у другому катрені досконалого сонета!

Як писав в одному зі своїх романів Томас Манн, «треба тільки натрапити на думку, що Бог приділив тобі особливу долю і що треба Йому допомогти, і тоді душа напружується, а розум набуває потрібної сили, щоб підкорити собі обставини і стати їх господарем».

Людські долі різноманітні, як шахові партії, а проте і вони час від часу повторюються. Що ви скажете про долю, яка повторилася через три з половиною тисячі років? Так, так, повторилася, незважаючи на шалену відстань у часі, яку людство пододало, зазнавши величезних змін, незважаючи на те, що ці люди належать до різних культурних традицій, що їх спосіб життя і спосіб мислення — істотно відмінні!..

Для першого втілення цієї долі була обрана особа, досить відома в наступні часи, тому ім'я її я поки що не буду називати, тим більше що з такої глибокої давнини до нас дійшло дуже небагато звісток про життя реальних людей, не богів і не героїв.

Друге втілення цієї долі відбулося вже в наш час, з нашим сучасником і співвітчизником Ігорем Васильовичем Качуровським. Поет, прозаїк, перекладач, літературознавець, він удостоївся Шевченківської премії за книгу «Променисті силвети», в якій висвітлено проміненні постаті лицарів українського слова в Україні та за її межами. Ось як складалося його життя: народився 1 вересня 1918 р. в Ніжені (він волів таку форму замість зросійщеного «Ніжин»), дитинство минуло в славнозвісних Крутах, у «панському» домі з кількагектарним садом, що дістався у спадок його матері, дворянці з походження. Батько, Василь Качуровський, мав дві університетські освіти — юридичну та економічну, за часів Центральної Ради був помічником державного секретаря, за радянської влади служив фінансовим референтом

Ніженської округи. Спокійна смуга відносного добробуту протривала до 1930 р. — відтоді родинна хроніка Качуровських перетворюється на історію постійних втеч: спершу до Ніжена, куди родина виїхала, рятуючись від висилки в Сибір, далі на Херсонщину, а звідти — до Курська; потім, у роки Другої світової війни, після повернення на короткий час у рідні місця, — до Галичини і, через Словаччину, до Австрії, де в таборах Ді-Пі («переміщених осіб») Ігор написав свої перші «дорослі» українські вірші й видав першу поетичну збірку, а далі була Аргентина, «асфальтово-розпечений» Буенос-Айрес, де поет двадцять років пропрацював робітником у ремонтній бригаді портової залізниці, а водночас опанував іспанську мову, яка відкрила йому шлях в екзотичний світ іспанської та латиноамериканської поезії. Він прагнув, щоб голоси улюблених поетів — Амадо Нерво, Рубена Даріо, Хорхе Луїса Борхеса, Альфонсіни Сторні — звучали по-українському, а водночас шліфував власний поетичний хист. Поезія була його втіхою і розрадою — тут, на краю світу, в чужій країні, між чужими людьми, серед нестерпно огидного побуту злиденного передмістя, у виснажливій праці, у щоденній боротьбі за право бути самим собою і в хвилини відчаю, коли йшлося лише про те, щоб зберегти духовну чистоту...

Ось рядки, написані в ті роки:

Ще в доках портових не почалась робота.
Отруйні випари смердючого болота
Летючим саваном встеляють пустирі.
Уламок місяця виблискує вгорі.
Важкими росами трава намокла плаче;
Гниє у бур'яні ослизле падло псяче;
І майже поруч з ним, під парканом, навзнак,
Хропе обшарпаний п'яниця чи жебрак.
А далі знов пустир. І сміття чорні купи:
Заливши нафтою, тут палять кінські трупи.

Куди ж це я іду? Невже нема доріг,
Щоб їхній жах і бруд вигнанця не стеріг?
Щоб долю оминуть жебрацьку і собачу?
Чи, може, я тепер своє майбутнє бачу?
І через кілька літ, можливо, це мені
Отак судилося лежати в бур'яні?

...А досі думалось: до смертної хвилини
Я вірші кластиму — цеглина до цеглини —
І будуватиму краси незримий Рим
З колонами дзвінких і виточених рим...

І він таки збудував свій Рим.

По двадцяти роках аргентинського пекла Ігор Качуровський дістає запрошення на працю в українській редакції Радіо «Свобода» у Мюнхені й разом з дружиною Лідією Крюковою-Качуровською, дочкою відомого в західному світі українського художника Бориса Крюкова, повертається в Європу. Його радіобесіди на літературно-мистецькі теми тішать на Великій Україні неабиякою популярністю, виходять нові збірки його поезій і перекладів, віршознавчі розвідки... Водночас захищає докторську дисертацію і стає викладачем, а згодом професором Українського Вільного Університету в Мюнхені. Подорожуючи Європою, він побачив мистецькі скарби Німеччини, Австрії, Італії, Франції, шедеври романської і готичної архітектури. Щойно Незалежність відкрила йому шлях на омріяну Батьківщину: він відвідав Київ, рідний Ніжен і дім свого дитинства у Крутах.

А тепер повернімося до початку. Ніжен і Крути: спокійна смуга дитинства — Курськ: перший досвід вигнанництва і вибух війни — Галичина, Словаччина, Австрія: втеча в нікуди — Аргентина: виснажлива фізична праця і духовна боротьба — Німеччина: високий суспільний статус і творча праця. Або ще коротше: гармонія — струс — ізоляція — самовдосконалення — злет. Сучасний англійський філософ Арнольд Тойнбі описав подібний життєвий сценарій у долях славетних пророків, філософів, істориків, давши йому назву «шлях Відходу-і-Повернення». Ідеться про злам у житті творчої особистості, коли вона — самохіть чи з примусу — залишає суспільство, до якого доти належала, щоб реалізувати свої творчі потенції (осягнути божественне одкровення, створити власне вчення, розробити наукову концепцію, написати книгу), а потім повертається, наділена новим здібностями і новими силами. Відхід уможлиблює духовне преображення, але воно втрачає сенс, якщо анахорет не повернеться назад і не поділиться плодами свого усамітнення з іншими.

То чию ж долю повторив Ігор Качуровський? Хто був його історичним двійником, який жив три з половиною тисячі років тому? Пригадайте Старий

Заповіт, Книгу Буття, ...маленького хлопчика, якому снилися дивні сни про його майбутню велич, хлопчика, якого вкинули до ями заздрісні брати, який багато років провів у рабстві, а потім піднісся і став другим після фараона в землі єгипетській... Його називали Йосифом і додавали: «Прекрасний», про нього склали легенди і пісні, а пізніше — скільки шедеврів літератури і мистецтва було йому присвячено...

Погляньмо і поміркуймо: і Йосиф Прекрасний, і Ігор Качуровський провели дитинство у предківському домі, та невдовзі гармонію порушило протистояння братів (війна); Йосиф потрапляє до ями, а Качуровський опиняється на окупованій території; потім вони звільняються зі свого безвихідного становища, але стають ізгоями: Йосифа продають у рабство і він мандрує через пустелю з купцями-мідіанітами, а Ігор Васильович вирушає на Захід, мало не через усю Європу, знаходячи тимчасовий притулок у таборах «переміщених осіб». Нарешті, обидва вони опиняються на краю населеного світу: перший у Єгипті, другий в Аргентині. Це було справжнє пекло, «шеол»: чуже оточення, чужа мова, тяжка праця... І ось тут починаються символи: Йосифа спокушає жінка його пана, а Ігоря Качуровського — те дно життя, на якому він опинився; перший оберігає свою цноту, а другий — духовну чистоту; Йосифа рятує на чужині предківська віра, а Ігоря Васильовича — поезія рідною мовою... І в роки голоду, духовного голоду, він дарував нам своє надхненне слово, так само як Йосиф у роки правдивого голоду обдаровував євреїв хлібом...

P. S. Цей есей написаний ще 2006 року, але тоді йому не пощастило з'явитися друком і тут він публікується вперше (з мінімальними правками і зміненою назвою). Втім, думка про подібність долі Ігоря Качуровського і Йосифа Прекрасного навідала мене — не без впливу роману Томаса Манна «Йосиф та його брати» — ще десятьма роками раніше: пригадую, тоді я написала довгого листа авторові однієї передачі на Українському радіо (який теж залишився без відгуку), а коли виклала свої міркування в листі до самого Ігоря Васильовича, з яким незадовго перед тим почала листуватися, то він відгукнувся іронічно і водночас серйозно (лист від 27.X.96):

...Скільки я не вдивлявся в дзеркало, жодної подібності з Йосифом Прекрасним не побачив, але згадав есенінське

*Лицом к лицу лица не увидать:
Большое видится на расстояньи —*

и подумав: — може, справді, Вам видніше...

Що можна додати до публікованого тексту тепер, коли довгий і плідний земний шлях Ігоря Качуровського дійшов свого завершення — і минули вже дев'яті роковини від дня його смерті? Лише одне — посмертна його доля так само різночуте нагадує долю біблійного Йосифа, сина Яковового. Адже Йосиф, доживаючи віку в Єгипті, узяв клятву з братів своїх, які разом зі своїми домочадцями також жили в той час на теренах єгипетських, аби вони поховали його кості у Землі Обітованій. Так і сталося: по кончині Йосифа його тіло забальзамували, а коли євреї виходили з Єгипту, Мойсей узяв кості його з собою — і сини Ізраїлеві поховали їх у Сихемі. Могилу Йосифа віками вшановували як святиню самаряни, юдеї, християни і мусульмани, збереглася вона й донині. І Ігор Качуровський також пішов з життя на чужині — 18 липня 2013 р. в Мюнхені, а незадовго перед смертю заповів поховати себе на батьківщині — в рідних Крутах. І 22 листопада того самого року прах його, завдяки зусиллям сина Леонардо-Аріана Качуровського і друга Миколи Шкурка, спочив в українській землі, неподалік дому його дитинства, який зберігся до наших днів, на березі Остра — у кургані, як ховали колись скандинавських конунгів та козацьких ватажків. І віриться, що курган цей, увінчаний високим хрестом, буде святинею для всіх поколінь українців, яким патріарх української літератури залишив у спадок свої безсмертні книги — Свічада Вічності, за назвою однієї з його поетичних збірок.

Ігор Качуровський на Острові квітів. Боденське озеро. Фото Лідії Крюкової-Качуровської

Могила Ігоря Качуровського в Крутах. Фото Володимира Гурчина

ОЛЬГА СМОЛЬНИЦЬКА

**ОЛЕАНДР ЯК ФЛОРИЗМ У НОВІТНІЙ ЛІРИЦІ ВІРИ ВОВК:
СИМВОЛОГІЧНИЙ, АРХЕТИПНИЙ, ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

У статті вперше пропонується аналіз символу олеандра в поезії української письменниці у Бразилії Віри Вовк. До уваги береться найновіший текст із останньої збірки. Уперше залучені символічний, архетипний, етимологічний та інший аналіз. Обрані методи пов'язані з міфоаналізом.

Ключові слова: поезія, вірш, символ, архетип, олеандр.

Творчість української письменниці у Бразилії (Ріо-де-Жанейро) Віри Вовк (Wira Wowk, Vira Vovk, автонім Віра Лідія Катерина Селянська, Wira Selanski, 2 січня 1926, Борислав, тоді Польща, нині Україна – 16 липня 2022, Ріо-де-Жанейро, Бразилія) – поетеси, прозаїка, драматурга, мисткині, перекладачки, композиторки, музиколога, літературного критика, науковця, видавця – уже поставала матеріалом аналізу вітчизняних і зарубіжних студій. З-поміж дослідників і рецензентів цієї письменниці (як її творів, так і праць, присвячених їй, а ще й журналістів) варто назвати О. Астаф'єва, А. Атаманенко, Т. Бандуру, О. Бекішеву, Н. Гаврилюк [2-3], Н. Гармазій, Ю. Григорчук [4], М. Гримич, Н. Грицик, Л. Дворніцької, І. Жодані, Л. Залеську Онишкевич, І. Калинця, Т. Карабовича [5], І. Качуровського, К. Ковальову, Н. Козіну, С. Коровченко, О. Коцарева, М. Коцюбинську, О. Кравченко-Дзондзу, Д. Ляхарт, С. Майданську, В. Мацька, Н. Науменко, С. Ожарівську, Олену О'Лір, Н. Онищенко, Т. Остапчук, С. Павличко, В. Просалову, М. Сільваші, М. Сулиму, Л. Таран, Л. Тарнашинську, Т. Ткаченко, В. Ткачук, З. Чирук, В. Шевчука, членів Нью-Йоркської групи (НЙГ – аббревіатура О. Астаф'єва), з якою часто ідентифікують В. Вовк, її колег за НЙГ і взагалі емігрантів, та ін. Авторці пропонованої статті належить до 80 наукових публікацій про В. Вовк (у тому числі про квіткову символіку [8-10]), а також творчий і популярний доробок про неї. Проте досі бракує системного аналізу творів цієї письменниці.

Мета статті – дослідити олеандр в останній збірці В. Вовк «Як довго цвіте олеандр» (2022), надісланій файлом колу читачів і аналітиків творчості цієї

письменниці. **Завдання:** 1) здійснити поетологічний аналіз вірша «Як довго цвіте олеандр...»); 2) проаналізувати символ олеандра в різних культурах, але передусім відомих і обіграних В. Вовк, у тому числі біблійний та іберійський контексти; 3) дослідити етимологію слова «олеандр» і можливий семантичний зв'язок із іншими рослинами; 4) здійснити компаративний аналіз можливого обігрування флористичного символу олеандру в класичних творах.

Остання збірка поезій, спогадів, щоденникових записів, документів «Як довго цвіте олеандр» (2022) відкривається однойменним віршем («Як довго цвіте олеандр...»). (Авторка часто перемежувала прозовий і навіть документальний матеріал віршами). Цей текст – римований, складається із двох строф. Римування досить оригінальне. Воно наявне між першим і четвертим рядками, але відсутнє між другим і третім. Ті рими, які є, – скоріше асонансні, але неточні. У цьому зовні простому вірші цікавий символ олеандра, який фігурує у першій строфі: «Як довго цвіте олеандр, / Бутує між нами весна: / Радіють розсміяна річка / І в крилах синиць небеса» [1, с. 3]. (Тут і далі в цитуванні збережено авторський правопис). Розгадка, як завжди, є в останній строфі: «Цінуймо коротку хвилину, / Бо швидко минає життя, / У серці залишиться спогад, / Як днів молодих тиміям» [1, с. 3]. Так, традиційно квіти означають молодість (навіть юність), весну, минуцність, фізичну нестійкість, але й красу. Також це й містеріальний символ. Олеандр у цьому вірші – весняний і символізує буяння життя. Зовні – романтичний, запашний, квітучий. Проте насправді цей символ тут не зовсім діонісійський з огляду на складність образу-символу (флоризму). «Днів молодих тиміям» викликає асоціацію з Біблією та взагалі атмосферою періоду Святого Письма, а також нагадує про жрецький екстаз. Отже, поет – це жрець, а ще – біблійний пророк. Також олеандровий кущ може бути цілком реальним, який поетка бачила з вікна своєї квартири в Ріо-де-Жанейро або спостерігала, гуляючи цим містом.

Варто зазначити, що олеандр, як правило, обмаль фігурує в енциклопедіях символів. Йому (зазвичай) не присвячується окремих статей, рубрик тощо. У кращому випадку, він фігурує у «Мові квітів» або статтях на кшталт цього. Олеандр у цьому вірші може інтерпретуватись як реальний (побачений авторкою; який росте в парку, біля моря чи океану, тощо), проте і як ірреальний. Традиційно він – середземноморська рослина, хоча, звичайно, відомий і в інших країнах, у тому числі Бразилії, де В. Вовк постійно проживала з 1952 р. Етимологічно назва «олеандр» прийшла з латинської: *laugandrum* означає «лавр» і «рододендрон», поєднані в одному слові [13]. Інша

назва олеандра – рожевий лавр (слово «лавр» викликає асоціації зі славою). У цьому вірші кольору цієї рослини не названо (авторка часто оминає епітети у флористичних символах і архетипах, удаючись до імплікатур), але переважно олеандр – яскраво-рожевий. Відтак, внутрішній пейзаж (квіти, небеса) – рожевих та блакитних кольорів. Із флоризмом сусідує *орнітонім* – *синиці* як вісниці весни.

Традиційно олеандр – амбівалентний квітковий (рослинний) символ. Його трактування залежить від контексту. Але переважно ця рослина означає застереження, мовою квітів [17], оскільки отруйна [15-18], використовувалась і використовується в токсикології [15-18], є історичні факти з отруєнням (у тому числі несвідомим) цією рослиною [15]. Є й інші трактування: як символ олеандр близький до нарциса, оскільки краса обох рослин – холодна. Але в обох варіантах можна простежити взаємозв'язок із постаттю митця, як і самим мистецтвом, тобто зовнішню довершеність і внутрішній холод.

У мові квітів трактування олеандра залежить від його кольору: білий – мир, червоний – пристрасть, але означає й «скорботу, смерть, рожевий – грацію та жіночу красу, пурпуровий – хоробрість, відданість... натхнення» [17]. Також ця квітка символізує трагізм, жереб тощо [17]. Усі ці конотації можуть бути в цитованому вірші. Особливо цікава остання. Підсумовуючи, можна сказати, що олеандр є різних відтінків білого і червоного (останній викликає асоціації з кров'ю), що викликає додаткові можливості проаналізувати його архетиповість. Але взагалі він може бути всіх кольорів [17].

У давньогрецькій міфології (якщо здійснити міфоаналіз) олеандр виводять етимологічно від імені Леандр [17].

Отже, виявлено східне та античне коріння цього символу. Але олеандр іще називали «трояндою пустелі» та розглядали як фемінінний лик Бога (божества) [17]. Також ця рослина означає язичницькі вірування й навіть ранню християнську релігію [17], олеандр контамінують із ерихонською трояндою [18]. Тобто цю квітку можна назвати універсальною.

Цікаво також простежити рецепцію олеандра в мові квітів іспанської народної поезії, віддзеркаленої у драматургії та поезії Федеріко Гарсія Л(ь)орки, перекладеного, зокрема, і В. Вовк [6-7]. Творчість цього класика була добре знана українській письменниці, а ще врахуймо іберійський контекст її текстів і розуміння іспанської мови (хоча головними іноземними у випадку В. Вовк варто назвати німецьку і португальську). Також візьмемо до уваги, що твори обох письменників часто побудовані на фольклорі (і автори фахово на ньому

зналися). Зокрема, у випадку іспанської поезії олеандр – *adelfa* – традиційно означає гіркоту, у прямому і переносному розумінні (слово *adelfa* виводять від арабського, а ще – старогрецького «*dárhne*, “laurel”») [11], тобто знову пов’язано з лавром, на лавр указує й те, що обидві ці рослини – вічнозелені [18]). Як доказ є відоме іспанське прислів’я: «*A la hembra desamorada a la adelfa le sepa el agua*» [12] («Некоханій жінці вода смакує олеандром (на смак як олеандр)»). – переклад з іспанської мій. – О. С.). Тобто вода гірка, але ще в цьому прислів’ї є натяк і на зраду (оскільки кохають іншу жінку, а не цю конкретно) і самотність. Отже, тут і фемінінна, і маскулінна (залежно від контексту) символіка. (У Лорки олеандр (*adelfa*), за багатьма дослідженнями, символізує смерть [14]).

Імпліцитно вірш В. Вовк про олеандр перегукується з сонетом 5 Вільяма Шекспіра (див. додаток 1), знаного і перекладеного в діаспорі ще за життя авторки, хоча, звичайно, в українській поетеси прямих впливів у цьому тексті не помітно. Але її величезна начитаність і освіта, як і постійне звернення до вічних тем, робить класичні алюзії непомітними – власне, чого й прагнула В. Вовк.

Таким чином, здійснений аналіз як символічний, архетипний (юнгіанський) і етимологічний, а також компаративний виявив багату насиченість образу-символу олеандра в цитованому вірші В. Вовк, причому наближення цього флоризму до архетипового. Виявлено біблійний, античний, романський, іберійський, узагалі бразильський і універсальний контексти. Авторка рідко пояснювала символи та інші особливості своїх текстів, розраховуючи на інтелектуалізм читачів. Цікавим виявився компаративний аналіз із іспанським фольклором, поезію Ф. Г. Лорки і навіть В. Шекспіра. Заключне слово «тиміям» (фіміам) у другій строфі може асоціюватися з пахощами олеандра, але які дійшли вже як спогад, ретроспектива через роки. Отже, «тиміям» як церковний, біблійний і взагалі високий символ, а ще – синонім приємних пахощів – контрастує з імпліцитним (оскільки тут він не згаданий) запахом олеандра, бо ж ця рослина якраз має отруйний запах. Тобто реальність протиставляється високості. Або ж поетично осмислюється та саме стає високим. Олеандр як реальність підноситься і втрачає негативні риси (отруту). Також у вірші протиставлено вічність і скороминуще. Олеандр може означати як перше, так і друге. У зазначеному тексті він метафоричний, метафізичний і реальний водночас. Цей символ дуже багатозначний і може символізувати кохання, узагалі любов, але й смерть (тобто в ньому поєднані Ерос і Танатос), а ще – вічність, взаємоперетікання, зовнішню і внутрішню

красу. Це і смерть, і безсмертя, а також і символ творчості. Це історичний і сучасний символ, отруєння, але й терапія (у тому числі творчістю). Цікаво було знайти інформацію про порівняння олеандра із трояндою. Останній багатозначний символ широко презентований у текстах В. Вовк і часто має релігійну конотацію. Робота має перспективу продовження з огляду на багату символіку, образність, архетиповість текстів В. Вовк і великий корпус її творчої спадщини.

Додаток 1. Вільям Шекспір, сонет 5 (у перекладі з оригіналу Ольги Смольницької, 2012, із неопублікованого архіву). Години ці, які в майстерній грі / Створили образ, для очей чарівний, / Тиранами постануть на порі / Й краси позбавлять миле й богорівне; // Бо літа розквіт неблаганний вік / Уб'є зимовим холодом огидно: / Скує мороз у пишнім листі сік, / І занесуть красу сніги безслідно. // Тоді, якщо есенція краси / Ув'язнена не буде вічно в скло, / Всі втратять пам'ять про її часи, / Коли прекрасне у розмай було. // Не вб'є квіток нещадність снігова: / Не образ, тільки сутність в них жива.

Список літератури:

1. Вовк В. Як довго цвіте олеандр. – Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2022. – 67 с. (Файл pdf, надісланий В. Вовк у форматі електронного листа до О. Смольницької, 20 лютого 2022 р., 23:34). (З неопублікованого архіву О. Смольницької).
2. Гаврилюк Н. «Нев'янучий квіт України» – Віра Вовк (Віра Вовк. Нев'янучий квіт. – Ріо-де-Жанейро. – 2017. – 114 с.). *Жінка-УКРАЇНКА*. – URL: <http://ukrainka.org.ua/node/7791> , укр. мовою, вільний. – Дата розміщення: 08.05.2017. – дата звернення: 08.05.2017. – Заголовок з екрана.
3. Гаврилюк Н. Під плахтою неба: поезія Віри Вовк. – Дрогобич : Коло, 2019. – 168 с.
4. Григорчук Ю. М. Проза Віри Вовк: виміри сакрального. – Брустурів : Дискурсус, 2016. – 364 с.: іл.
5. Карабович Т. Міфопоетика Нью-Йоркської групи: монографія. – К. : Талком, 2017. – 461 с.
6. Смольницька О. Вірш Федеріко Гарсія Лорки «La monja gitana»: зіставлення різних перекладів (від шістдесятників до XXI ст.) з оригіналом і з'ясування символіки // Текст. Контекст. Інтертекст. Науковий електронний журнал. – Видання Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2018. – Вип. 4. URL: <http://text->

intertext.in.ua/n02(04)2018/smolnytska_olga_04_2018.pdf (дата розміщення: 04.12.2018).

7. Смольницька О. О. Драматургія Федеріко Гарсія Лорки в українських перекладах: інтертекстуальність і католицька символіка // Молодий вчений. – Грудень 2017. – №12(52). – Херсон, 2017. – С. 259 – 266.

8. Смольницька О. Католицький символ троянди у поезії Віри Вовк (Рюде-Жанейро): контекстуальний підхід // Теоретична і дидактична філологія : збірник наукових праць. – Серія «Філологія». – Переяслав-Хмельницький : «ФОРМ ДІАЛОГІКА Я. М.», 2017. – Вип. 26. – С. 162–172.

9. Смольницька О. Особливості змалювання народного католицизму в творчості Віри Вовк: компаративний аналіз українського та латиноамериканського магічного реалізму // Spheres of Culture. – Volume VIII. – Lublin 2014. – С. 252–258.

10. Смольницька О. Сакральні символи троянди і шипшини у вибраній творчості Віри Вовк: романо-германський контекст // Південний архів (Збірник наукових праць. Філологічні науки). – №67. – Херсон : Херсонський державний університет, 2017. – С. 172–176.

11. adelfa. *Wiktionary*. URL: <https://en.wiktionary.org/wiki/adelfa> (accessed: 31.07.2022).

12. A la hembra desamorada... URL: <https://los-proverbios.com/a-la-hembra-desamorada-a-la-adelfa-le-s.html> (accessed: 31.07.2022).

13. Definition of 'oleander'. Oleander. Collins COBUILD. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/oleander> (accessed: 31.07.2022).

14. El simbolismo en el Romancero Gitano / Rosario Martinez Galan. URL: https://www.iesdonbosco.com/data/lengua/2_bachillerato._simbolos_en_el_romancero_gitano.pdf (accessed: 31.07.2022).

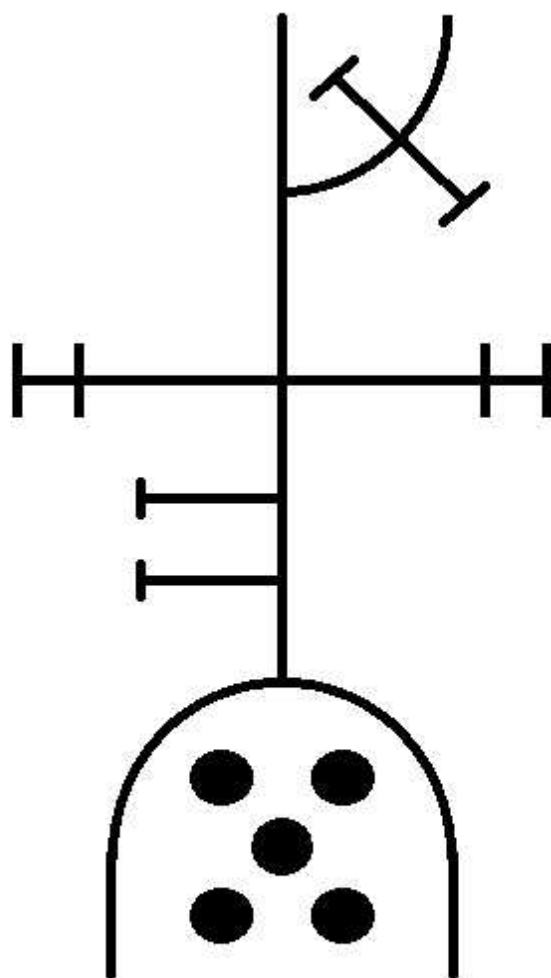
15. Nerium oleander. *Wikipedia*. URL: https://es.wikipedia.org/wiki/Nerium_oleander (accessed: 31.07.2022).

16. Oleander Flower (Nerium) Meaning and Symbolism. By Rebekah P./Flower Meanings / updated July 21, 2020. URL: <https://florgeous.com/oleander-flower-meaning> (accessed: 31.07.2022).

17. The Oleander Flower Meaning and Symbolism. By: Author Sara Trimble. Posted on Last updated: March 10, 2022. *Florgeous*. URL: <https://flowerfabulous.com/meanings/oleander-flower-meaning/#:~:text=%20Different%20Oleander%20Colors%20and%20Their%20Symb>

olism%20,spiritual%20healing%2C%20or%20innocence%20of%20a...%20More%
20More% (accessed: 31.07.2022).

18. Ultimate Guide to Oleander flower (Nerium) Meaning. BY LINSAY
EVANS AUGUST 6, 2021. *Petal Republic*. URL:
<https://www.petalrepublic.com/oleander-flower-meaning/> (accessed: 31.07.2022).

РУСАЛЧИНІ ЧАРИ

(фольклористика, етнологія, культурологія)

КОСТЯНТИН РАХНО**СВЯТО ВРОЖАЮ ЯК ЗАПОРУКА МАЙБУТНІХ ДОСТАТКІВ: ДАХ
БУДИНКУ У ЖНИВАРСЬКІЙ ОБРЯДОВОСТІ Й ЗВИЧАЄВОСТІ**

Забобони виникають повсюди там, де мова йде про успішне вміння, яке природа, часто незрозумілим способом, швидко надає одному, в той самий час відмовляючи в цьому взагалі чи надаючи меншою мірою іншому. Якщо хтось із селян бачив кращий врожай на полі свого сусіда, то приходив до висновку, що справа тут у щасті, яке потрібно перенести на власне поле. При цьому переносили з чужого на власне поле трішки перегною, землі, посівного матеріалу чи зерна нового врожаю. Подібне можна було спостерігати і в інших галузях господарства. У давні часи серед куршів (західнобалтійської народності) поширеною була віра в рибальське щастя, яку можна було набути за рахунок магії. Зокрема, вважалося, що це щастя можна здобути, якщо відрізати шматок від швартова чи від линви корабельного дзвону судна щасного рибалки і прив'язати до власної сітки. Або ж відрізали вночі шматок сітки щасливого рибалки, спалювали його і посипали попелом власну сітку. Добра рибалка була гарантована, якщо тільки потерпілий не був таким самим розумним і не залатав пошкоджені місця лівою рукою. Якщо вищезгадані методи не були успішними, то із даху щасливого рибалки брали соломучу чи очерет, чим обкурювали власні сітки [56, с. 164]. За визначенням Євгенія Кагарова, тут можна спостерігати своєрідну «амальгамацію» контагіозної і парціальної магії [28, с. 16]. Відомий німецький євангелістський теолог і автор етнографічних праць Адольф Вуттке вважав головним у звичаї викрадення те, що магичний ефект може дати лише отримане незвичайним шляхом, або ж: магія є протиправним втручанням у встановлений Богом порядок, а тому необхідним є втручання в порядок власності. При цьому принцип викрадення повинен зумовлюватися тим, що визначена для магії річ має викрадатися без обговорення з будь-ким, за відсутності можливості стороннього зурочення, непомітно для інших, оскільки на ефективність подальшої дії «викраденого» не мають вплинути зурочення чи шкідливе слово. До того ж часто сподівалися, що в такий спосіб потім на викрадача може перейти благословення щодо талану і сил законного володаря – часто сусіда – і його майна [57, с. 145-146; 49, с. 380-381].

Свята врожаю належали до найдавніших свят культурних народів, тому в них міцно трималися найдавніші звичаї. Оскільки тісно зв'язаний з місцеперебуванням хлібороб був у всіх відношеннях консервативним, він залежав від звичаїв, які передавалися постійно з покоління в покоління. Саме це дає можливість використовувати пов'язані зі святами врожаю звичаї в якості джерела при дослідженні вірувань і культів. Духів поля в народі уявляли в образі різних тварин, які могли мешкати на оброблених людьми ділянках. Серед цих духів були добрі, які сприяли врожаю, і злі, які протидіяли людям у їхніх стараннях. Духа поля завжди потрібно було умиротворити дарами, у більшості випадків символічною натуральною платою, наприклад, останнім колоском [39, с. 108]. У деяких повідомленнях збереглися детальні описи, з яких видно, що жнець використовував магічну силу в стеблах жертовного снопа, щоб не хворіти сильним болем у спині під час жнив: фінський селянин затирав для цього за поясом три стеблини зі снопа, який він зрізав перед початком жнив і закріплював під даховою ринвою комори, щоб зерно вчасно дозріло і його не поїли птахи та миші. До останніх навіть зверталися: «Миші та щури, там вам свій сніп» [47, с. 39-40, 172, 175]. Коли поблизу Мюльгаузена в Ельзасі закінчували жати жито, жінці залишали кілька колосків стояти на ниві. Всі ставали навколішки і молилися. Після цього юна дівчина зрізала останні колоски і плела з них разом із квітами букет, який застромлювався на даху стодоли і залишався там до наступного року [27, с. 176]. Духів поля, які впливали на ріст рослин на полях, германці уявляли у вигляді тварин (цап, баран, коза, олень, заєць, вовк, свиня), тому й існували у них «житній вовк», «вітряна кішка», «вівсяний цап» тощо. Зі збиранням врожаю такий дух зерна міг померти, тому у вигляді сплетеної із колосків ляльки його приносили додому і зберігали під дахом [51, с. 50]. Ще в 30-х роках ХХ століття селяни на території гірського хребта Баварський ліс виставляли на ніч на дах «вівсяного цапа» для забезпечення врожаю вівса в подальшому [54, с. 144].

«Вівсяний цап» на даху на території гірського хребта Баварський ліс (30-і роки ХХ ст.) [54, с. 144].

Свиня у германців була відображенням освітленої сонцем хмари і вітру, який обвіває землю, дикий кабан був символом грозової хмари. Вітер порівнювали з кабаном, який риє землю, а природні явища у повітрі вважали результатом дії примарної тварини. Коли через вітер на полі вилягали посіви, селяни в Гессені казали: «Кабан забіг у посіви» або «Дикі свині на зерновому полі». У Швабії з останніх колосків зв'язували фігуру свині та несли її додому з радісними вигуками [26, с. 6; 31, с. 63]. В давні часи широко поширеним було сприйняття блискавки як ікла дикого кабана, що також знаходило своє відображення в поетичних класичних творах давнини та й у відносно пізніший час. Овідій у «Метаморфозах» (X, 550; VIII, 289) порівнював зуби дикого кабана чи вовка з блискавкою: «Fulmen habent acres in aducis dentibus arpi»; «Fulmen ab ore venit» [48, с. 69]. Те, що такі поетичні порівняння мали в своїй основі прадавню точку зору про подібність блискавки з іклом кабана, видно найкраще з наявності такого ж порівняння в індуців. Як зазначив Адальберт Кун, слово *vajradanta* має значення 'кабан', якого називали «зубом громового клина» чи «зубом блискавки» [30, с. 262].

В найтіснішому зв'язку з цим знаходиться інше уявлення про грозову хмару як дикого кабана, яке також міститься в Ведах, де *varāha* одночасно означає хмару і кабана. Очевидно, грозова хмара уявлялася чорним диким кабаном, блискучі ікла якого були палаючими блискавками [30, с. 202; 40, с. 146; 34, с. 70; 48, с. 70]. За тлумаченням сновидінь давньогрецького письменника часів Римської імперії Артемідора Далдіанського, поява уві сні дикого кабана означала дощ і жахливу негоду. Часто дикий кабан в якості сили

і войовничої люті порівнювався з могутніми войовниками. З урахуванням вищезгаданого дикий кабан володів всіма даними, щоб стати символом грозових хмар [48, с. 71]. Священною твариною Фрейра, в германоскандинавській міфології бога плодючості та літа, був саме кабан [15, с. 3].

Варто згадати, що в селі Голм поблизу Сторновея в Шотландії був відомий чарівний зуб собаки фейрі, котрий, якщо його вкинути в комин, мав властивість підпалити будинок [16, с. 450]. У мові скальдів вітер називали собакою. В Тюрінгії, коли бачили, як вітер хитає колоски у полі, казали, що це собаки полюють. У Саксонії, Вестфалії, Брауншвейзі казали, що дітям не можна йти на поле і рвати там колоски чи волошки, оскільки там «сидить великий собака». Так само вважали і поляки в Ополе [35, с. 103]. У Тіролі гадали, що молотник останнім ударом ціпа «виганяє собаку» [35, с. 105]. Вільгельм Мангардт зазначав, що ще в ХІХ столітті у деяких місцевостях Німеччини і Польщі можна було спостерігати досить поширений селянський звичай, який був властивим «гідним подиву» еллінам. Мова йде про те, що поблизу міста Нойвід на півночі землі Рейнланд-Пфальц останній сніп зернової культури, а в Оденвальді, Гессен-Дармштаді та Кургессені – прикрашені різнокольоровими стрічками вінки, вшали на дах стодоли [37, с. 216; 43, с. 96]. У Трансільванії останній сніп молотили особливо сильно або прибивали його на воротах стодоли. Молотники закріплювали його також на гребені даху стодоли чи на її солом'яній покрівлі [53, с. 77].

Схожі обрядодії могли стосуватися першого снопа. Естонці першу жменю стебел зберігали на кроквах у світлиці. Їх, зрізавши, одразу приносили у світлицю, а потім складали у відсік в коморі [47, с. 171]. Ще на початку ХХ століття в Австрії фіксували жертвоприношення у вигляді букетика із трьох колосків, увіткнутого під дахом [14, с. 103]. У Хорватії в ХІХ столітті господар перед початком жнив клав жменю колосків під дахом [32, с. 36]. Згідно з фінською традицією, як уже мовилося, перший сніп, зжятий до повного дозрівання зерна, слід було повісити на даховій ринві комори, під дахом. Так робили в роки, коли врожай загрожував запізнитися, бо це мусило прискорити досягання та відвести від збіжжя птахів і мишей. До останніх навіть зверталися: «Миші та щури, там ви маєте свій сніп» [47, с. 172, 175]. Дах будинку як уособлення помешкання, житла, господарських будівель відігравав важливу роль у жнивварських обрядових побажаннях і піснях. У Словаччині зафіксовано архаїчний обряд, який відбувався до виходу в поле на жнива. Перш ніж вийти з двору, жінці, ставши на коліна, молилися, а господиня

окроплювала їх святою водою і говорила: «Щоб вам Господь Бог допоміг щасливо прибрати під стріху Божі дари» [12, с. 104]. У Сяноцькому повіті на обжинках лунала пісня: «З стріхи оріхи летят, / Пісники горівкі хотят. / Ідьте, ей винесіте, / Пісників погостіте» [33, с. 298].

У Німеччині після закінчення збирання врожаю з поля приносили вінок із колосків, квітів і різнокольорових стрічок, який вішали над вхідними дверима, в будинку, чи на фронтоні будинку, де він повинен був знаходитися до наступного врожаю [50, с. 93]. У німецьких поселеннях на території Угорщини, по закінченні збирання врожаю, найняті власниками великих господарств жінці в'язали з колосків вінок, який потім на прикрашеному возі чи під час урочистої процесії доправляли до садиби і вручали господарю ниви. Останній, зазвичай наприкінці тижня, влаштовував для жінок святкування закінчення жнив. Власники невеликих господарств в останній день жнив також робили вінок з колосків, який потім зберігали в будинку, в хліві чи на горищі до наступного року [38, с. 60]. У Нижній Саксонії вінок із колосків і квітів прикрашали вирізаним із дерева та розмальованим півнем (символом плодючості), і челядь вручала його господареві. Зберігався він на почесному місці на горищі до наступного року [54, с. 146]. В Австрії під звуки музики або пісні голова родини брав вінок, дякував, давав служниці, яка його принесла, гроші і вішав вінок над вхідними дверима. У деяких місцевостях вінок на фронтоні стирчав на жердині, як прапор. Жнивний вінок зазвичай залишався в хаті до врожаю наступного року [24, с. 70].

Вінок з півнем на даху стодоли в общині Падеборн (30-і роки ХХ ст.) [54, с. 144].

У сербів, чорногорців і македонців під стріхою (а також коло дверей або на покуті) могли зберігати колоски з останнього снопа, сплетені у вигляді «Божої бороди» чи красиво перев'язані, а також ритуальний вінок із них [4, с. 204]. У сербському селі Імляни в Боснії дві жінки з нагоди завершення жнив прикрашали серп колоссям. Додому його приносив жнець, який перший закінчив жати. Серп, прикрашений колосками, він ставив у сараї або в хаті за балками даху, де той стояв до нових жнив. Перед тим як почати сівбу, зерно з того колосся змішували з насінням або віддавали курям перед жнивами [29, с. 155; 6, с. 25]. У берберів Марокко жінки з пагорбів або дахів своїх будинків спостерігали за ритуальними перегонами, метою яких було заволодіти лялькою Мата – Нареченою Полів [22, с. 388-389]. У деяких місцевостях Японії виготовлену з соломи чи очерету фігуру коня несли на поле, де наповнювали її скошеною травою, а потім швидко відносили додому. Там її виставляли чи викидали на дах будинку. В повіті Хігасі-Хікума у виготовлені фігури коня клали sake і два жертвні пироги з рисом для жертви богу роду [41, с. 163]. Кидання на дах зроблених із соломи коней мало на меті також захистити будинок від чорта. В японському повіті Кітакома на чотирнадцятий день нового року кидали такого коня на дах, щоб убезпечитися від пожежі [25, с. 168].

Та ж ідея проявлялася у німецькому та французькому звичаї Врожайного маювання. На території німецької землі Північний Рейн-Вестфалія і у Франції в XIX столітті після завершення жнив останній віз із збіжжям оздоблювали зеленою гілкою чи деревом з листям, прикрашеними колосками, кольоровими стрічками та іншими гарними речами. По приїзді до оселі ці символи завершення жнив прикріпляли на даху будинку чи стодоли, де вони знаходилися впродовж року. Частково цей звичай внаслідок переселення із західних територій поширився і на східну частину Німеччини [36, с. 190]. На заході й півдні Бретані, в Пуату, Гієні, Лангедоку, Дофіне та Провансі цей звичай значною мірою звівся до спорудження хреста, дерев'яного або з колосків, на останньому возі або на останньому снопі з наступним встановленням на даху стодоли [36, с. 194]. У багатьох селах на території Ельзасу в XIX столітті закінчення жнив супроводжувалося звичаєм, за яким всі жінці ставали на полі на коліна, проказували «Отче наш» і «Вірую». Потім одна з дівчат зрізала останні колоски, з яких разом з квітами робили букет, яким прикрашали останній віз. «Букет» чіпляли на даху стодоли, де він залишався до наступного року [36, с. 203; 8, с. 29-30]. На території Нансі (Франція) на останній віз зі збіжжям прикріпляли букет із троянд, вставляли в

нього зелену гілку, а після прибуття до оселі, прикріпляли букет на даху будинку [36, с. 205]. Вільгельм Маннгардт довів, що ця гілка або дерево втілювали деревного духа, який мислився як дух рослинності в цілому, чий живильний і плодоносний вплив, таким чином, зокрема, переносився на збіжжя [19, с. 47-48]. На півночі німецької землі Рейнланд-Пфальц останній сніп прикріпляли на даху зерносховища. Цим виражали побажання, щоб відповідальне за вегетацію божество також благословило врожай, що зберігається у зерносховищі, і сприяло подальшій врожайності у майбутньому [36, с. 216]. На заході Німеччини і в багатьох місцевостях Франції в останній віз із врожаєм ставили зелене дерево чи гілку дерева, які прикрашали різнокольоровими стрічками із тканини чи паперу, часто косинками чи носовими хустинками, а також різними предметами одягу, горіхами, яблуками, грушами, квітами і т. п. Часто на останньому возі сідав хлопець, який тримав у руках прикрашену стрічками і вінком ялинку. Віз урочисто зустрічав господар, а дерево чи вінок прикріпляли над дверима чи воротами, на даху, на гребені даху, на фронтоні будинку чи зерносховища, під димарем будинку, перед дверима чи на сінникові, де йому належали зберігатися до тих пір, поки його не замінить наступний оберіг [37, с. 213]. Поставлене на даху прикрашене деревце символізувало покровителя зростання [36, с. 221]. У Скандинавії деревце на дах будинку ставило молоде подружжя [37, с. 258].

Під час свята урожаю у Вестфалії прикріплювали вінки, корони чи куцики з колосків на фронтоні будинку [18, с. 56]. У деяких місцевостях поблизу Рейну вірили в духа зерна, який був демоном родючості та росту. Він повинен був мешкати на даху, на гребені даху, на дверях чи сінях в якості духа-захисника, який приносить благословення і захищає від втрат. Як відомо, вирізаних з дерева півнів чи кінські голови з орнаментом можна було зустріти на фронтонах німецьких, польських, українських і російських сільських будинків. Вони могли виступати у жнивварських обрядах і в ролі духів зерна. Прикріплення прикрашеної вінками із пахучих трав кінської голови відповідало вішанню вінка на двері храму римської богині землеробства Церери, так само як і встановлення ляльок, виготовлених із останніх стебел зернових культур чи гілок дерева на фронтоні стодоли [35, с. 131]. На території від Тіроля до Каринтії поширеною була віра у польового демона «вівсяного цапа» в образі кози, маленької сови сірої (*strix aluco*) чи таємничого, інколи з трьома лапами, птаха з голосом кози, який вважався передвісником нещастя і смерті. Фігура, яка зображала цього духа, в Швабії та Баварії була жертвою духу врожаю. У

Чехії її ставили на дах після завершення збору врожаю [45, с. 56-57]. В англійському Баллінаслоу у графстві Голуей було прийнято прикріпляти хрест зі скрученого збіжжя на дахах хат на Стрітєння. Хрест кріпився за допомогою ножа, встромленого через картоплину, й залишався на своєму місці протягом декількох місяців, навіть до року. Цей звичай пов'язували із вшануванням Богині родючості [19, с. 95]. На островах Танімбар в Ост-Індії перші плоди рису-падді разом з живими птахами і свинями, пропонувалися матмате. Матмате – це духи предків, яким поклонялися як духам-хранителям або богам домашнього господарства. Вони, як очікувалося, входили у будинок через отвір в даху, а також тимчасово селилися в своїх зображеннях із дерева або слонової кістки, для того, щоб скуштувати жертвоприношень і щоб допомогти родині. Духи також набували подоби птахів, свиней, крокодилів, черепах, акул тощо [21, с. 123]. Перші три колоски вішали в австрійській землі Зальцбург, у Пінцгау і біля підніжжя гори Унтерсберг, як приміціальне жертвоприношення та оберіг перед вхідними дверима або під дахом [24, с. 72].

На плато Ладакх (Індія) селяни пропонували перші дві або три жмені пшениці з нового врожаю духові, який опікувався землеробством. Ці пожертви вони прикріплювали до вершин стовпів, які підтримували дахи їхніх будинків; і таким чином зв'язки соломи та колосків пшениці утворювали різновид примітивної капітелі. До цього оздоблення іноді додавали баранячі роги [21, с. 117]. З нагоди врожаю могли здійснюватися пожертви даху. У нанді Британської Східної Африки через кілька днів після свята врожаю з нового зерна варилася каша і подавалася з молоком на вечерю. Всі члени родини брали трохи каші і мазали нею на стінах і дахах хатин; також вони брали трохи страви в рот і плювали у напрямку сходу і на хатину ззовні. Потім, утримуючи дешицю зерен у руці, голова родини молився Богу про здоров'я і сили, і так само робив з молоком, а всі присутні повторювали слова молитви за ним [21, с. 64].

На деяких фермах в шотландському історичному графстві Думбартоншир близько 1830 року останню пригорщу збіжжя називали Дівою. Вона ділилася надвоє, запліталася, а потім зрізалася серпом дівчиною, яка, як вважалося, буде щасливою і незабаром вийде заміж. Коли Діва була зрізана, жінці збиралися разом і підкидали свої серпи в повітря. Діву одягали в стрічки й підвішували на кухні біля даху, де вона зберігалася протягом декількох років з причепленою датою. Іноді п'ять або шість Дів можна було побачити одночасно підвішеними на гаках [20, с. 157-158].

В горах Богемського лісу, між Чехією та Баварією, коли двоє селян разом везли додому своє зерно, вони мчали один поперед одного, щоб побачити, хто потрапить додому першим. Сільські хлопчачки відзначали того, хто програв у перегонах, а вночі вони приходили і зводили на даху його будинку Вівсяного цапа, який був колосальною фігурою з соломи [37, с. 165; 20, с. 284]. Задля охорони врожаю вдавалися також до магії, пов'язаної зі світом мертвих. Зокрема, фіни берестяним дашком накривали оберіг поля від злодіїв – поховальну хустку, яка три дні закривала обличчя померлого, а потім з нею обходили поле по колу і, здійснивши обхід, клали її на найвищій жердині тину [46, с. 145]. Програмування майбутнього врожаю мало місце під час календарних світ. В історичній провінції Смоланд на півдні Швеції на Святвечір з соломи, що лежала на землі, скручували дванадцять фігурок бурманів, тобто кобальдів, і підвішували під дахом або на фронтоні, щоб благословити наступний рік [42, с. 62; 52, с. 200]. Серби-гранічари у Тоболичі зі схожою метою напередодні дня святого Юрія приносили гілочки ліщини і клали під дах хати, щоб вони там переночували. На Юріїв день перед сонцем ці гілочки тричі пропускали через сушильню, а потім мели ними по насінню [1, с. 235]. Болгари Пловдивського краю на день святого Андрія варили кашу з різних видів зерна, яку споживали родиною, давали курям і худобі. Також зварені зерна кидали нагору через комин і благословляли на добрий врожай: «Кукурудза над стріхами, пшениця під стріхами» [10, с. 244]. У Шугнані на Памірі після першої оранки господар кидав з даху через світлодимовий отвір частину насіння в дім, а жінки намагалися їх упіймати в пелену. Гадали, що чим більше вдасться спіймати, тим врожайніший буде рік. Насіння збирали в мішечок і вішали на центральний стовп, де він висів кілька днів, а потім насінини з нього змішували з іншими й сіяли [3, с. 253-254].

Дах також займав помітне місце у міфах первісних народів про виникнення хліборобства. У переказі індіанців черокі сини вбили свою матір-відьму, поклали її на дах будинку, й там, де впала на землю її кров, проросло зерно [23, с. 193]. У казці з Галичини троє братів відмовилися коритися наказові царя, який вимагав перебити всіх старих людей, і сховали свого старого батька в коморі. Коли страшний голод, що настав у результаті жорстокої посухи, яка стояла три роки поспіль, поставив народ перед загрозою голодної смерті, батько велів: «Беріть, синочки, здерайте стару стріху з хати, та молотіть сніпки, та сійте полу». Хлопці обдерли хату та стодолу, що стояла порожньою, помолотили ціпами, і як посіяли, то зійшли жито, пшениця, ячмінь, навіть

гречка й просо, «і від сього розплодился хліб святий на весь світ» [17, с. 137-140]. В оповіді з села Біловежа Овруцького повіту Волинської губернії солдат замкнув смерть у табакерку, люди перестали помирати і, щоб позбутися переповнення землі, почали вбивати старих та старих. Три брати пожаліли батька, сховали його в льоху і потихеньку годували. Тим часом настав голод, і не залишилося хліба. Брати сказали про це батькові. Той згадав, що в молодості вкрив сарай незмолоченою соломною, і порадив синам вимолотити цю соломую та засіяти ниву. Ті так і зробили. Вийшов чудовий урожай, і знову завівся хліб на землі. Тоді перестали вбивати старих, а солдат, засоромившись, що довів людей до такого гріха, випустив смерть, і все пішло по-старому [5, с. 44]. Варіанти цієї казки були відомі у Васильківському повіті Київської губернії та Олександрівському повіті Катеринославської губернії [13, с. 526-527; 7, с. 143]. Така ж оповідь про батькову пораду після трьох років неврожаю скористатися соломною з даху побутувала у білорусів Смоленщини та Могильовщини [2, с. 237; 9, с. 179-181; 44, с. 27-28]. В аналогічній хорватській казці теж описувався катастрофічний неврожай і потреба в насінні, але юнак знав, як запобігти біді. Керуючись мудрою порадою батька, він зорав соломую з даху, і з неї виростало чудове збіжжя [55, с. 220; 44, с. 27]. Так само за порадою схованого батька вчинив із солом'яним дахом і герой латиської казки [11, с. 270-271].

Помітно, що обряди кінця літа-осені недвозначно залежали від термінів визрівання врожаю та його збирання, тому були не настільки жорстко фіксованими у часі. Вони поділялися на ті, в яких збереглася первісна «синкретичність» і які здійснювалися безпосередньо в процесі збирання врожаю (початок жнив, «завивання борода», залишання на полі останніх колосків), та ті, що були визначені термінами та характером трудових актів і здійснювалися до або після збирання врожаю. Вагоме місце у них посідав дах як місце спілкування з вищими силами та жертвоприношення їм. Крім того, дах, стріха навіть осмислювалися як небесне джерело родючості.

Література

1. Беговић Никола. Живот и обичаји Срба-граничара. – Загреб: Тискарски завод «Народних новинах», 1887. – XXIX, 278 с.
2. Добровольский В.Н. Смоленский этнографический сборник. Часть 1 // Записки Императорского русского географического общества по отделению этнографии по отделению этнографии. – Санкт-Петербург: типография С.Н. Худякова, 1891. – Т. XX. – XXVIII, 716 с.

3. Каландаров Т.С. Шугнанцы (историко-этнографическое исследование). – Москва: Институт этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН; Памирский филиал АН Республики Таджикистан, Институт гуманитарных наук; Хорогский государственный университет им. М. Назаршоева, 2004. – 478 с.
4. Кашуба М.С. Народы Югославии // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. XIX – начало XX в. Летне-осенние праздники. – Москва: Наука, 1978. – С. 200-222.
5. Коробка Н. Восточная Волынь // Живая Старина. – Санкт-Петербург, 1895. – Год 5. – Вып. 1. – С. 28-45.
6. Купурдија Бранко. Аграрна магија у традиционалној култури Срба. – Београд: Етнографски институт САНУ, 1982. – 132 с.
7. Манжура И.И. Сказки, пословицы и т.п., записанные в Екатеринославской и Харьковской губ. И.И. Манжураю. – Харьков: типография К. Счасни, 1890. – 194, VII с.
8. Покровская Л.В. Народы Франции // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы. XIX – начало XX в. Летне-осенние праздники. – Москва: Наука, 1978. – С. 20–38.
9. Романов Е.Р. Белорусский сборник. – Витебск: типо-литография Г.А. Малкина, 1891. – Выпуск четвертый. Сказки космогонические и культурные. – V, 220 с.
10. Стаменова Живка. Календарни празници и обичаи // Пловдивски край: Етнографски и езикови проучвания. – София: Издателство на Българската Академия на науките, 1986. – С. 244–283.
11. Трейланд Ф.Я. Латышския народныя сказки. – Москва: типография под фирмою «Т. Рис», 1887. – XV, 291 с.
12. Усачёва В.В. Магия слова и действия в народной культуре славян. – Москва: Институт славяноведения РАН, 2008. – 368 с.
13. Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряжённой Императорским Русским Географическим Обществом. – Санкт-Петербург: типография и хромофотография А. Траншеля, 1878. – Том второй. Малорусския сказки. – 688 с.
14. Andree-Eysn Marie. Volkskundliches aus dem bayrisch-österreichischen Alpengebiet. – Braunschweig: Druck und Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn, 1910. – 274 S.

15. Chevalier Ludwig. Der deutsche Mythos in der Pflanzenwelt // Zweiter Jahresbericht des k. k. Real-Gymnasium in Smichow. – Prag: Selbstverlag des k. k. Real-Gymnasium, 1876. – S. 1–44.
16. Craigie W. A. A Fairy Dog's Tooth // Folklore. – London, 1900. – Vol. 11. – № 4. – P. 450-452.
17. Erben Karel Jaromír. Sto prstonárodních pohádek a pověstí slovanských. – Praha: nákladem kněhkupectví: I. L. Kober, 1865. – XV, 392 s.
18. Erntedankfest // Westfälische Sitten und Bräuche im Jahreslauf, Heimatverein der Gemeinde Nordkirchen e.V. – August 2004. – S. 56–58.
19. Frazer J.G. The Golden Bough: A Study in Magic and Religion. – London: MacMillan and Co., Limited, 1911. – Part II: The Magic Art and the Evolution of Kings. – Vol. II. – XI, 417 p.
20. Frazer J.G. The Golden Bough: A Study in Magic and Religion. – London: MacMillan and Co., Limited, 1912. – Part V: Spirits of the Corn and of the Wild. – Vol. I. – IX, 319 p.
21. Frazer J.G. The Golden Bough: A Study in Magic and Religion. – London: MacMillan and Co., Limited, 1912. – Part V: Spirits of the Corn and of the Wild. – Vol. 2. – 371 p.
22. Frazer James George. The Golden Bough: Afternath. A Supplement to the Golden Bough. – London-Basingtoke: The MacMillan Press Ltd, 1936. – XX, 494 p.
23. Frazer J. G. Totemism and Exogamy: A Treatise on Certain Early Forms of Superstition and Society. – London MacMillan and Co., Limited, 1910. – Vol. III. – VII, 583 p.
24. Geramb Viktor. Deutsches Brauchtum in Österreich: Ein Buch zur Kenntnis und zur Pflege guter Sitten und Bräuche. – Graz Verlag der Alpenland-Buchhandlung Südmark, 1924. – 160 S.
25. Hisayoshi Takeda. Jahresbrauchtum im japanischen Dorf // Folklore Studies. – Peking, 1949. – Vol. VIII. – S. 1–269.
26. Horn Wilhelm. Die Natur im Glauben des Volkes // Blätter für hessische Volkskunde. – Gießen, 1901. – № 2. – S. 5–8.
27. Jahn Ulrich. Die deutschen Opfergebräuche bei Ackerbau und Viehzucht. Ein Beitrag zur deutschen Mythologie und Alterthumskunde. – Breslau: Verlag von Wilhelm Koebner, 1884. – VIII, 350 S.
28. Kagarow E. G. Zur Klassifikation der agrarischen Gebräuche // Wiener Zeitschrift für Volkskunde. – Wien, 1929. – XXXIV. Jahrgang. – S. 14–25.

29. Kajmaković Radmila. Etnološko-folkloristička istraživanja u Imljanima: Narodni običaji // Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, n.s. – Sarajevo, 1962. – Knj. XVII. Etnologija. – S. 141-158.

30. Kuhn Adalbert. Die Herabkunft des Feuers und des Göttertranks: Ein Beitrag zur vergleichenden Mythologie der Indogermanen. – Berlin: Ferd. Dümmler's Verlagsbuchhandlung, 1859. – 266 S.

31. Leeb Willibald Ludwig. Sagen Niederösterreichs. – Wien: Verlag von Heinrich Kirsch, 1892. – Erster Band. – XIV, 156 S.

32. Lilek Emilian. Volksglaube und volkstümlicher Cultus in der Bosnien und Hercegovina. – Wien: Druck und Verlag von Adolf Holzhausen, 1896. – 92 S.

33. Kolberg Oskar. Dzieła wszystkie. – Wrocław-Poznań: Polskie wydawnictwo muzyczne; Ludowa spółdzielnia wydawnicza, 1974. – Tom 49. Sanockie-Krośnieńskie. – Część I. – LX, 552 s.

34. Mannhardt Wilhelm. Germanische Mythen: Forschungen. – Berlin: Verlag von Ferdinand Schneider, 1858. – XXI, 760 S.

35. Mannhardt Wilhelm. Mythologische Forschungen. – Strassburg-London: Karl J. Trübner; Trübner & Comp., 1884. – XL, 382 S.

36. Mannhardt Wilhelm. Wald- und Feldkulte. – Berlin: Verlag von Gebrüder Borntraeger, 1875. – Erster Teil: Der Baumkultus der Germanen und ihrer Nachbarstämme. – XX, 646 S.

37. Mannhardt Wilhelm. Wald- und Feldkulte. – Berlin: Verlag von Gebrüder Borntraeger, 1877. – Zweiter Band: Antike Wald- und Feldkulte aus nordeuropäischer Überlieferung erläutert. – XXXVIII, 359 S.

38. Markus Eva. Zur Volkskunde der Ungarndeutschen. – Budapest: Trezor Kiado, 2010. – 323 S.

39. Meyer R. M. Altgermanische Religionsgeschichte. – Leipzig: Verlag von Quelle & Meyer, 1910. – X, 645 S.

40. Müller Max. Ist Bellerophôn Vritrahán? Erwiederung auf Professor Pott's aufsatz im letzten hefte des vierten Bandes dieser Zeitschrift // Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete des Deutschen, Griechischen und Lateinischen. – Berlin: Ferd. Dümmler's Verlagsbuchhandlung, 1856. – Fünfter Band. – S. 140-152.

41. Naumann Nelly. Das Pferd in Sage und Brauchtum Japans // Asian Folklore Studies. – Nagoya, 1959. – Vol. 18. – S. 145–287.

42. Nilsson Martin P:n. Julkärven, sista kärven och julklappen // Folkminnen och folktankar. – Stockholm, 1921. – Attonde Bandet. – S. 57–70.

43. Orsucci Andrea. Orient – Okzident, Nietzsches Versuch einer Lösung vom europäischen Weltbild. – Berlin–New York: De Gruyter, 1996. – 406 S.

44. Polivka Georg. Seit welcher Zeit werden die Greise nicht mehr getötet? Slawische Parallelen mitgeteilt // Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. – Berlin: Verlag von A. Asher & Co., 1898. – Achter Jahrgang. – S. 25-29.

45. Quitzmann Ernst Anton. Die heidnische Religion der Baiwaren: Erster faktischer Beweis für die Abstammung dieses Volkes. – Leipzig- Heidelberg: C. F. Winter'sche Verlagshandel, 1860. – 315 S.

46. Rantasalo A.V. Der Ackerbau im Volksaberglauben der Finnen und Esten: mit entsprechenden Gebräuchen der Germanen verglichen. – Sortavala: Suomalaisen tiedeakatemia kustantama, 1924. – Band IV. – 308 S.

47. Rantasalo A.V. Der Ackerbau im Volksaberglauben der Finnen und Esten: mit entsprechenden Gebräuchen der Germanen verglichen. – Sortavala: Suomalaisen tiedeakatemia kustantama, 1925. – Band V. – 271 S.

48. Roscher Wilhelm Heinr. Die Gorgone und Verwandtes. – Leipzig: Druck und Verlag von B. G. Teubner, 1879. – IX, 138 S.

49. Sartori Paul. Diebstahl als Zauber // Schweizerisches Archiv für Volkskunde. – Basel-Strassburg, 1916. – Band 20. – S. 380–384.

50. Sartori Paul. Sitte und Brauch. – Leipzig: Verlag von Wilhelm Heims, 1911. – Zweiter Teil: Leben und Arbeit daheim und draußen. – 209 S.

51. Schlender Ida Hedwig. Germanische Mythologie. – Dresden und Leipzig: Verlag von Heinrich Minden, 1904. – 224 S.

52. Schneewis Edmund. Die Weihnachtsbräuche der Serbokroaten. Vergleichend dargestellt. – Wien: Verlag des Vereines für Volkskunde, 1925. – VIII, 232 S.

53. Siebenbürgisch-sächsisches Wörterbuch. – Berlin-Leipzig: Walter de Gruyter & Co., 1925. – Zweiter Band: D–F. – 548 S.

54. Strodel Hans. Bauernbrauch im Jahreslauf. – Leipzig: Verlegt bei Koeler & Amelang, 1938. – 207 S.

55. Strohal R. Hrvatskih narodnih pripoviedaka Knjiga I. Narodne pripoviedke iz sela Stativa. – Na Rieci: Tisak P. Battare, a trošak sabiratelja, 1886. – 328 s.

56. Tetzner Franz. Die Slawen in Deutschland. – Braunschweig: Druck und Verlag von Friedrich Vieweg un Sohn, 1902. – XI, 520 S.

57. Wuttke Adolf. Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart. – Berlin: Verlag von Wiegand & Grieben, 1900. – XVI, 535 S.

ОКСАНА СМОРЖЕВСЬКА

ЯЗИЧНИЦЬКІ АЛЮЗІЇ В СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ: УКРАЇНСЬКИЙ
КОНТЕКСТ (НОТАТКИ ІСТОРИКА)

Моя прабаба, баба Ганна, як ми всі, і діти, й дорослі її називали, була простою сільською жінкою. Її життя – це історія ХХ століття, з усіма його війнами, революціями, Голодоморами, репресіями... Вони безжалісним валом пройшлися Україною та долями її людей. Але наразі мова про інше. А саме – про ті духовні стрижні, підвалини, які допомогли вижити й жити, попри все. Що я маю на увазі? Йдеться про синкретичний язичницько-християнський світогляд, притаманний, часто-густо на підсвідомому рівні, багатьом українцям. Ще в дитинстві, коли під час літніх канікул гостювала у своїх родичів в селі, завжди із завмиранням серця слухала оповідки баби Ганни. Це був спектакль однієї акторки, монолог з глибиною своїх думок та спогадів. Її руки ніколи «не гуляли», баба Ганна завжди щось робила. Розказує про сорти яблук – перебирає ці самі яблука; згадує, яка колись кропива була висока й пекуча – рубає цю саму кропиву курям; ганяє горобців з соняхів – пригадує всілякі прикмети, пов'язані з горобцями та птахами загалом... Мені особливо було цікаво дізнатися, як ще в часи її дитинства, на початку ХХ століття, водили хороводи, співали нібито простенькі пісеньки, але з надзвичайно глибоким сенсом (і про зварений борщик для дощику у глиняному горщику, і про Подоляночку...). Баба Ганна завжди свято вірила в русалок, особливо у польових. Саме вони викликали у неї сакральний трепет і навіть якийсь нічим не пояснений страх та повагу. Нам, дітлахам, категорично забороняла бігати по полю у ті літні дні, коли там «жили русалки». І дуже сердилася, коли ми порушували цю заборону. Й до лісу не дозволяла ходити, бо «русалки залоскочуть». Найцікавіше те, що вона й сама дотримувалася цих заборон, а не просто нам забороняла, щоб ми не витоптали поле чи заблукали в лісі. Я з неймовірним задоволенням разом з бабою Ганною плела вінки з польових квітів, які ми одягали на качани капусти на городі, задобрюючи русалок. Зараз, на жаль, вже не згадаю, якими словами-примовляннями супроводжувалося це дійство. Пам'ятаю, що баба Ганна знала чимало різноманітних пісень, приказок, нашептів, сенс яких загубився в глибині століть, залишивши лише уривки від цілих вербальних комплексів давніх ритуалів. Також баба Ганна завжди під час Зелених свят прикрашала

хату, особливо вхідні двері, відповідними рослинами, «зіллям» – щоб захистити житло від «нечистої сили». Що характерно, жила вона у відповідності з ритмами Природи – лягала спати й прокидалася разом з Сонцем. І так протягом всього календарного року. Ми ще дивувалися, що вона взимку о 4-й годині дня спати лягає. А погоду визначала, розглядаючи хмари на небі й орієнтуючись на напрямок вітру, колір небокраю ввечері, розташування Місяця й його серпанку, довго вслухаючись, перш, ніж озвучити свій «прогноз погоди». І був цей прогноз завжди безпомильний! Зміна пір року була у неї не за календарем, а у відповідності з певними святами християнського православного календаря в поєднанні з народними прикметами. Ніколи за життя не вживала жодних ліків. Визнавала виключно методи народної медицини. Універсальними ліками для неї був чай з чебрецю і узвар з грушок та яблук. І прожила баба Ганна довгих 96 років! Її покоління практично забрало із собою й ті уривчасті знання про давню культуру, яку ще можна було застати в другій половині ХХ століття в багатьох українських селах.

Наукові підходи до вивчення язичницької культури почали формуватися ще наприкінці ХVIII століття. Але тогочасним працям притаманна романтизація давніх світоглядних уявлень, такий собі сум за «золотим віком» в історії людства. Дослідницькі праці того періоду – переважно видання різноманітного фактичного матеріалу про духовне життя народу, його світогляд та звичаї, усну поетичну творчість. У цих роботах зафіксований багатівіковий пласт язичницької культури: опис календарних свят і звичаїв річного циклу, сімейно-побутових обрядів, прикмет, вірувань і т.ін. Були й вчені, які розглядали давні вірування як прояв забобонів й невігластва. Дещо пізніше, вже наприкінці ХVIII – на початку ХІХ ст., для наукових досліджень характерне негативне ставлення до язичницької релігії, яку чи не суголосно вважали примітивним мракобіссям. Однак у 1860-х рр. сформувався міфологічний напрям вивчення язичницьких традицій. Міфологічна концепція передбачає зведення всієї системи світоглядних уявлень й вірувань до опоетизування давньої міфології. Позитивізм 1870-1880-х років також зробив внесок у вивчення язичницьких традицій. З 1890-х років вчені працювали в напрямку історико-порівняльної школи. Саме наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. завершився процес накопичення дослідницького матеріалу; робилися спроби його узагальнення та систематизації; формувалися наукові напрямки та школи. Наукові напрацювання цього періоду стали фондом знань про язичницькі вірування та світоглядні уявлення, який став основою в розумінні процесу

розвитку духовної культури нашого народу. Також вони стали фундаментом для подальших досліджень в цій області. Спираючись на наявні дослідження, сучасні українські вчені дійшли висновку про складне плетиво язичницьких, християнських і синкретичних релігійно-духовних уявлень українського народу, в основі яких є віра в чудо й величезний досвід поколінь.

Дослідження другої половини XIX – початку XX ст. довели, що релігійно-культурні витоки українського народу варто шукати в давній міфології. При цьому процес успадковування не відбувався прямолінійно. Він зумовлений наступністю анімістичних, тотемних уявлень, культом пращурів з подальшою синкретичністю з християнськими традиціями. Особливо у фольклорних текстах це успадкування набуває естетичної та художньої цінності. А вже в сьогоденній культурі давні міфологеми та архетипи, вбрані в сучасні шати, набувають нового звучання. Як тут не згадати пісню «Шум» гурту Go_A, яка справила справжній фурор в 2021 році на конкурсі «Євробачення», а також тривалий час очолювала рейтинги різноманітних музичних сервісів. «Шум» - це просто така собі весела пісня-«гоцалка», що змушує людей вихилитися на всі боки. Це – пісня-гра, давній обряд, хоровод. Шум – весняний ліс, наповнений життєвою силою та енергією пробудження після зимового сну-відпочинку. Цією піснею закликали весну, за якою так скучили протягом затяжної холодної зими. Пісні багато років, навіть століть, а, можливо, й не одне тисячоліття... Вона наповнена давніми архетипами та магією. І саме її виконання вже в осучасненій манері, з цікавим відеорядом та танцювальним супроводом наповнили пісню вже новими, більш сучасними культурними сенсами. Надавши їй нового звучання, з актуальними для сучасної людини вібраціями, пісня продемонструвала зв'язок поколінь і культур, який такий важливий в складних умовах бурхливого світу з усіма його пертурбаціями. Борис Грінченко ще наприкінці XIX століття вказував на обожествлення природи в піснях весняного обрядового циклу. Зокрема, в Шумі були помітні більш пізні нашарування християнського впливу. Тобто, коли язичницька обрядова пісня набувала ще й розважального, жартівливого характеру. Михайло Грушевський вважав, що Шум - це символ пробудження космічної енергії, а вже більш пізні жартівливі рядки були створені значно пізніше, коли й сам танок-хоровод перейшов в розряд розважального дійства. Сергій Плачинда в Шумі бачив один з тотемних символів української міфології, але не образ Лісу, а річки Дніпро. Таку ж семантику Шума, як образу весняної води, наповненої життєвих сил, ріки Дніпро-Славути, вбачав і Михайло Максимович. Тобто, Дніпро навесні

«одягався» в зелень своїх берегів, лук, лісів, а вода шумить-бурлить, розливається навесні. Хай там як, але Шум – це дійсно надзвичайно потужний життєствердний символ. Він пережив століття й набув в сучасній культурі особливого звучання. Цікаво інтерпретував культурні коди виступу гурту Go_A й відеоряд пісні в одному з випусків передачі «Моя підпільна гуманітарка» Євген Лір. Він звернув увагу, як сплелися в одне ціле різні історії, два потужних нарратива: давня пісня-веснянка і Чорнобильська катастрофа. Самі учасники гурту на сцені Євробачення під час виступу символізували сили Природи. Вони зібралися навколо солістки Катерини Павленко, утворивши класичне відьомське коло. Катерина виконала роль Шума, про що свідчить, зокрема, її підкреслено коротка, ніби обірвана, зелена шуба. Впродовж виконання пісні Катерина, як і Шум, своєю енергією, своїм співом, пробуджує Природу навколо себе. Образ Природи на сцені втілюють й інші учасники виступу. Першопочатково вони рухаються повільно. Темп композиції прискорюється. І, нарешті, – шалений танок! Саме хоровод – важлива складова, втілення Сонця. Солярний культ не одне тисячоліття побутує в різних культурах та релігіях світу. є солярні символи й у цьому виступі. Безпосередньо на самій сцені сходить Сонце. Навесні наші пращури зустрічали новий рік – сходило тепле Сонце після зимових холодів та пробуджувалася до нового життєвого кола-циклу Природа. Диски в руках танцівників також можна трактувати як символ Сонця. Диск для позначення Сонця широко використовувався в багатьох культурах давнього світу. Згадаймо бодай давньоєгипетський пантеон Богів та Богинь. Пізніше диск трансформувався в німб (буддизм, християнство). Також в цьому диску-символі бачимо візуальну подібність з науково-фантастичним Всесвітом «Трон». Панківський кібер-візуал на сцені виступу продовжує естетику офіційного кліпу гурту Go_A. Але тут вже потрібно глибше зануритися у контекст, щоб зрозуміти солярний символ. Йдеться про Чорнобильську трагедію. 26 квітня 2021 р. виповнилося 35 років цим страшним подіям в історії людства. Для багатьох людей в Україні життя тоді розділилося на «до Чорнобиля» і «після Чорнобиля». Частково офіційний кліп на пісню «Шум» знімали в Зоні відчуження. Це – заборонена для вільного доступу територія, сильно забруднена радіонуклідами. Територія Зони охоплює 30 км навколо Чорнобильської АЕС, розташованої в 110 км від Києва. Площа території Зони – 2576,9 км. Та повернемося до символіки Сонця. На 50-й секунді виступу Сонце вибухає й розпадається та тисячі дрібних частинок. Це – пряма алюзія на фразу фізика-ядерника Роберта Опенгеймера (Robert

Oppenheimer), сказану після перших випробувань ядерної зброї в рамках проекту «Мангеттен» (Manhattan Project) 16 липня 1945 року. Він так прокоментував дослід: «Якби сяйво тисячі Сонць одразу спалахнуло на небі, це було б подібно до блиску могутнього» («If the radiance of a thousand suns were to burst at once into the sky, that would be like the splendour of the mighty one»). Це – цитата з Бгагават-гіти, священного писання індуїзму. А сам образ «тисячі Сонць» підхопила американська мас-культура. Наприклад, у 2010 році вийшов альбом «A Thousand Sons» гурту «Linkin Park». Він був присвячений небезпеці ядерної війни. А тому образ Сонця, яке розпадається на тисячу частинок – це пряма алюзія на вибух. Й та ниточка, яка пов'язує виступ гурту Go_A давньою піснею-веснянкою з Чорнобильським наративом. Також в середині виступу хлопці інсценують посів зерен пшениці. Щоб навесні розпочати новий цикл (засіяти), а восени зібрати врожай того, що проросло весною й достигло влітку. Попри яскраво виражену українську автентичність, виступ Go_A заснований на паневропейських архетипах Сонця і Великого Відродження в Природі. Таким чином, давні релігійно-світоглядні уявлення, загорнуті в стилістику кібер-панку і фольк-музики, приправлені сучасними екологічними проблемами людства, постають перед нами вже як своєрідний маніфест цього людства.

Архетипові народні мотиви на сцені в Україні використовувалися й у радянський період історії. Але в ті роки вони звучали так, як дозволяла ідеологія. Вже в 1990-х роках етніку поєднали з рок та електронною музикою. Важливу роль в цьому відіграв фестиваль «Червона рута». В «нульові» етно-міфологічні мотиви особливо яскраво помітні в творчості гурту «Тінь Сонця». Останніми роками спостерігаємо черговий сплеск зацікавлення міфологічними та етно-мотивами в музичній творчості сучасних гуртів та сольних виконавців. Наприклад, співачка Іларія, спільно з Національним музеєм народної архітектури та побуту України в Пирогово, підготували відеопроєкт «Й уберемо Куста». Ця пісня – один з елементів обряду Зелених свят, - Водіння Куста. Наспів щберігся ще з язичницьких часів. Його виконують тільки молоді дівчата. Пісня супроводжувала магічний обряд, пов'язаний із завершенням русального тижня – одного із самих яскравих літніх святкових ритуалів, які й досі побутують в деяких районах Волинського Полісся. Обряд «Водіння Куста» пов'язаний з культом пращурів. Дійство проводили влітку, під час Сонцестояння. Гілками дерев прикрашала молоду дівчину – Куста. У такому убранстві вона символізувала душі померлих пращурів. Згідно переказів, душі пращурів в цей період приходили провідати своїх живих родичів та нащадків.

Куста потрібно всіляко задобрювати й робити подарунки, таким чином вшановуючи своїх прашурів. На сьогодні ареал обряду досить локалізований. Він зберігся в деяких селах Зарічненського, Дубровицького та Любешівського районів Рівненщини. Однак максимально повно він відтворюється в наш час лише в селі Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області. В обряді, попри язичницьке походження, є елементи християнські. Зокрема, його не прив'язують безпосередньо до літнього Сонцестояння. Обряд нині відбувається на 50-й день після Пасхи, на Трійцю (П'ятидесятниці). Триває дійство три дні. Участь беруть тільки дівчатка від 5-6 років й дівчата до 16-17 років. А старші жінки (будь-якого віку) в обряді передають молодшому поколінню знання про давні традиції. У перший день жителі села на кладовищі прикрашають могили кленовими гілками та лепехою. Кладовище в Сварицевичах унікальне саме по собі. Замість хрестів поховання позначені дерев'яними зарубами або каменями. Цього ж дня старші жінки через плач-речитатив «ведуть бесіду» зі своїми померлими родичами: жалкують про їхню смерть, розповідають новини за рік, що минув. Наступні дні вони в лісі прикрашають найвродливішу дівчину в селі, одягнуту в традиційний одяг (сорочку з вишивкою, спідницю з плісом, фартух, пояс-крайку). Прикраси – гілки клена, берези, липи. За пояс затикають стебла лепехи. Голову вінчає вінок, сплетений з листя клену та квітів. Таким чином, дівчина й справді нагадує гарний пишний куш. Кустова ватага обходить всі будинки в селі, співає обрядових пісень, проголошує віншування щасливо й добродно прожити наступний рік та радісно відсвяткувати наступний. Опісля цього в полі за селом, дівчину-Куста звільняють від гілок та квітів. Їх рвуть на частини й розкидають навколо «на урожай». Окремі гілочки несуть додому та розкидають на городах. Вже в наші дні обряд не має того магічно-сакрального змісту, як було першопочатково. Він став частиною фестивальної культури. Щорічно, з метою популяризації та збереження обряду, проходить фестиваль народного мистецтва «Водіння Куста». Він розрахований не лише на місцевих жителів. Свято відвідують гості з різних населених пунктів України та із-за кордону. Обряд включений в репертуар багатьох фольклорних музичних колективів. Пісні обряду в сучасній обробці також виконують Катя Chilly та фолк-гурт Јогуј Кјос.

Популярності набув фолк-метал-гурт «Мотанка», створений в Луцьку в 2015 році. Фронтмен гурту Віктор Жалнін (Віктор Верба) в інтерв'ю 2019 року розповів про мету створення такого музичного колективу: «Нашою місією та ціллю, як авторів гурту MOTANKA, є пробудження генетичної пам'яті

українців та інших народів, а також поширення українських традицій та української мови у світі. «Наша Мова солов'їна, наша Земля єдина», – рядки з нашої пісні мого авторства «Верба». Та і у музиці нашій люди знаходять щось рідне, близьке їхньому серцю, спогади з минулого. Тому предки допомагали нам у справах, єднали нас з потрібними людьми та змінювали рух думок, коли ми губилися у них <...>. Енергетика нашої роботи накопичувалася впродовж років навколо рідної держави та навколо країн Європи. Ми працювали щиро та натхненно та кінець кінцем ці сили та енергії дали свої плоди». Музика «Мотанки», зовнішній вигляд учасників гурту, оформлення сцени під час концерту – все пронизане духом української міфології, фольклору, традицій, а також сучасних уявлень про давню історію: «Наша музика тісно пов'язана з дикою природою Волині, звідки ми родом та з древніми традиціями Українського народу та світу. Прослухавши платівку, Ви доторкнетесь до минулого, пролетите роками зародження культурного світу – трипільської цивілізації. Відчуєте та зрозумієте важливість літер, слів та рідної мови. Познайомитесь з воїнами та знаними філософами Скіфської Імперії. Пропливете на човні річкою Борисфен. Побачите чистих і розумних слов'ян, їхній одяг і звичаї, білені хати, безкраї поля та золоті врожаї. Підкорите вершини могутніх Карпат, та поспілкуєтесь з Мольфарами Гуцульщини. Пролетите через століття та побачите містичні образи з п'єси «Лісова пісня» нашої землячки Лесі Українки. Під закінчення альбому, де ми підготували найсильніші пісні, у вас проллється не одна сльоза за наших предків, які боролися за українське слово та рідну землю. Ви зможете повною мірою відчувати, як природа дихає і розмовляє з вами. Ви точно більше почнете цікавитись своїм корінням та рідним краєм» (повну версію інтерв'ю можна перечитати за посиланням: Віктор Верба (Жалнін): «Завдяки музиці МОТАНКА ви почнете більше цікавитись своїм корінням», 23.02.2019 / *Нотатки про українську музику*. <https://notatky.com.ua/victor-motanka-interview/>).

Хочу ще трохи зупинитися на кінематографі. Можна вести мову про певне «неоязичницьке натхнення». Як зазначив фон Тім Бауманн, «Боги германського язичництва були мертві протягом 1000 років. З християнізацією Європи старі звичаї вмерли або були поглинуті християнством. Однак сьогодні Боги минулого ще більш живі, аніж були в часи раннього Середньовіччя – це пов'язано з такими форматами серіалів, як «Американські Боги» або «Вікінги». Але наскільки точним є зображення релігії, яка вважається відмерлою? І яку

роль вони відіграють у майбутньому політеїзму? <...> Потрібно покладатися не на реконструкцію, а радше на творче переосмислення релігії. Іншими словами – релігія заново винаходить себе. <...> Цю нитку можна ткати далі й далі» (повний текст див: Von Tim Baumann. Germanische Götter in Serien. Odins Comeback. 09.01.2018 / Deutschlandfunk <https://www.deutschlandfunk.de/germanische-goetter-in-serien-odins-comeback-100.html>). Ще в 1990-ті роки в кінематографі України, в ситуації пострадянського пошуку ідентичності, були зняті фільми, присвячені дослідженню ритуалів і вірувань: «Українські відьми, а також інша нечиста і чиста сила» (1994), «З мороку тисячоліть. Дохристиянська Україна у розповідях» (1995). Режисер обох кінострічок – Віктор Василенко. Вже XXI ст. продемонструвало нам черговий сплеск зацікавлення давніми релігійними віруваннями. Наприклад, фільм «Сонцестояння» («Midsommar», 2019) спричинив серйозний резонанс як серед критиків, так і серед поціновувачів жанру фолк-хоррора (та й не тільки його). Загалом, можна вести мову про культурний запит на язичницьку тематику в нашому сьогоденні. І такий культурний запит, на мою думку, до певної міри, втілений в кінострічках «ТойХтоПройшовКрізьВогонь» (2011), «Сторожова застава» (2017), «Захар Беркут» (2019), серіалі «Слов'яни» (2021). У цих фільмах мовою кіно передане те, що Ентоні Сміт охарактеризував як «<...> ethnies міф про походження», коли «з плином часу можуть нагромаджуватися інші міфи, спогади, символи і традиції». Й вони також будуть свідчити про культурну окремішність, унікальність того чи іншого народу, його культурну самобутність.

Детальніше хочу зупинитися на кінострічці «ТойХтоПройшовКрізьВогонь». Цей фільм – один із знакових в творчості режисера Михайла Ілленка. Заснований на реальній історії українського льотчика Івана Даценка, який в роки Другої світової війни, отримавши звання Героя Радянського Союзу, пережив німецький полон, опинився в Канаді, в племені індіанців. Став вождем цього племені та отримав ім'я Той, хто пройшов крізь вогонь. У фільмі ім'я головного героя Іван Додока. Стилїстика фільму пронизана містичними елементами. Тут є й характерництво, й християнські молитви, і народні замовляння... А вітер та блискавка персоніфіковані як таємничі сили. Вони людині можуть як допогти, так і нашкодити. Фільм дуже близький українському духові, українській автентиці та історії трагічного ХХ ст. Як сказав в одному зі своїх інтерв'ю Михайло Ілленко, «Наш інтерес (українська національна ідея) – це не робота політиків. Це чотири рядки Ліни

Костенко, кілька нот від Володимира Губи, кілька рядків із повісті Євгена Гуцала, промінь сонця з полотна Івана Марчука, слова Івана Миколайчука з фільму Сергія Параджанова. Національна ідея складається з низки таких от афоризмів. Це код, який встановлює зв'язки» (повний текст інтерв'ю: Царук Діана. Михайло Ілленко про українське кіно: Головне, щоб знову не було павзи. 10.022020. / *Український інтерес* <https://uain.press/interview/myhajlo-illyenko-pro-ukrayinske-kino-golovne-shhob-znovu-ne-bulo-pavzy-1170317>). І фільм «ТойХтоПройшовКрізьВогонь» наочно нам демонструє ці коди й зв'язки: через релігійні погляди, міфологію, фольклор, музику... Можна чимало писати й говорити про фільм. Але слова не замінять перегляд. Тому - подивіться «ТойХтоПройшовКрізьВогонь») Й саме так можна зрозуміти й осягнути глибину власної історії та світогляду, передані мовою кіно. В український прокат стрічка вийшла 2 лютого 2012 року. Вона пронизана язичницько-християнським дуалізмом: мотив характерництва, «язичницька» розмова з вовчицею, різноманітні маркери давньої української культури та архетипи (лелеки, зерно, інтер'єр житла та ін.).

На початку XXI ст. цікавість до неоархаїки, в різних її формах, лише зростає. Для людей, схильних до неоархаїчної свідомості, в їхньому світосприйнятті характерним є синтез різних архаїчних і модерних практик, мікс культурних цінностей різних народів; особистий духовний шлях та досвід. Одним з наслідків глобалізації культури стало зацікавлення етнічною самобутністю, проявами традиційної культури в усіх сферах життєдіяльності людини. Неоархаїка присутня в сьогоденні у різних сферах: від мистецтва до повсякденних ритуальних практик окремо взятої людини. Освоєння міфологічних сюжетів, інтерпретація основних архетипів – складова сучасного культурного розвитку. Неоархаїка – Змій, що кусає себе за хвіст, прагнення довічного повернення...

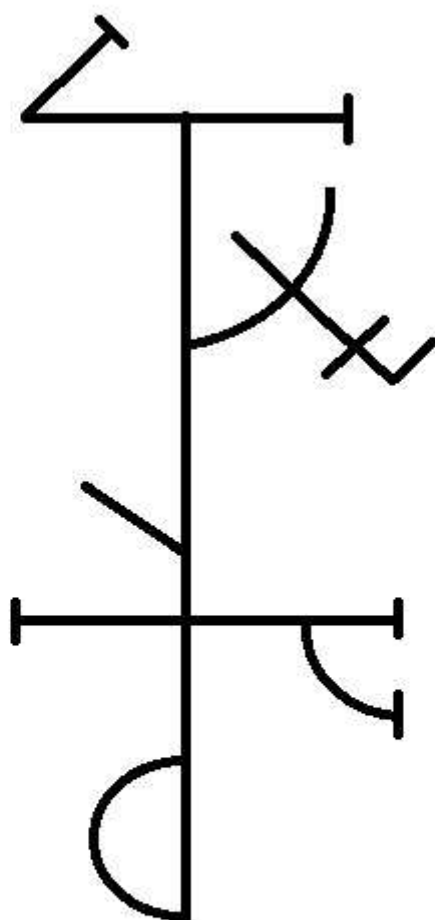
Традиційні вірування – надзвичайно цікавий і важливий пласт духовного життя нашого народу. Він не лише дозволяє вивчити світосприйняття наших пращурів-язичників, а й збагачує духовний світ сучасників. І сучасна культура в різних її проявах – доказ тому.

Завдяки своєму багатовіковому формуванню, українська культура багата на автентичні традиції та колоритні звичаї. Вони тісно вплетені чи не у кожне релігійне свято. Ми співаємо колядки у морозні різдвяні вечори. Навесні розфарбовуємо писанки та зустрічаємо весну. А влітку, наслухавшись легенд, мріємо знайти квітку папороті в купальську ніч. Восени збираємо урожай та

дякуємо за нього силам Природи й вшановуємо пращурів, ворожимо на долю. І виготовляємо самі чи купуємо готові обереги, ляльки-мотанки й віримо у прикмети й забобони. І радісно співаємо:

Гей заплетися, Шуме, заплетися,
Зеленим барвінком та й застелися,
Сію-вію, сію-вію конопелечки,
Сію-вію, сію-вію зеленесеньки.

Тримаючи в руках нитку минулого, ми можемо мати впевненість в дні прийдешньому. І що, як не духовний стрижень, духовна основа, витримавши перевірку часом, допоможе нам у вихорі сучасного життя?

ГОЛОС ТІТО, ЩО В СКАЛІ СИДИТЬ

(критика)

КОСТЯНТИН РАХНО

ГРАФОМАНІЯ ПЛЮС, АБО ПРО «ІСТОРІЮ УКРАЇНИ ВІД ДІДА
СВИРИДА»

Переказ дурною людиною того, що говорить розумна, ніколи не буває правильним. Тому що вона несвідомо перетворює те, що вона чує, на те, що вона може зрозуміти.

Бертран Рассел

На читацькому видноколі в Україні нині дуже відчутний брак цікавих і доступних науково-популярних книг з історії, здатних зацікавити школярство й молодь, повернути їхню увагу до праминувшини, виховати повагу до предків. У ще недавньому минулому такі книги були, їх писали фахові науковці та обдаровані письменники. Нині, за відсутності в українських видавництвах послідовної, цілеспрямованої політики пошуку талановитих авторів, формування книжкових серій цю нішу заповнюють аматори та графомани, нерідко українофобського штибу, обрушуючи на читача потік власних комплексів і неуктва. Зокрема, колишній дипломат Іван Довганич, замість написати для українського читача гарну науково-художню книгу про культуру й побут Південно-Східної Азії, де він працював, узявся під позиченим із радянської політичної сатири псевдонімом «Дід Свирид» переказувати штучним суржилом, у гумористичному (точніше, презирливо-глузливому) дусі, історичні події минулого й, зрештою, видав кількатомний опус під назвою «Історія України від діда Свирида» (2017) [2].

Перший її том, на який, на жаль, не надійшло жодного критичного відгуку від академічних науковців, є яскравим прикладом того, як не треба популяризувати історію. Здебільшого, на відміну від Інтернету, обійшлося без нецензурної лайки, та й вигаданий суржик значно редукувався, але зміст не став ліпшим. Навпаки, у зведених докупі мережових текстиках під обкладинкою з горбоносим дідом стали помітнішими як гостра нестача в Довганича таланту оповідача, так і його цілковита необізнаність в історії. На жаль, ніхто не пояснив «Свириду Опанасовичу», що вправності в масних застільних жартах замало, щоб писати книги. З почуттям гумору у нього дуже сумно. Крім того, абсолютно не розбираючись в історії, «Свирид» попередньо

начитався. Правда, не наукових книг, а науково-популярних – з книжкової серії «Україна крізь віки» (1998), вочевидь, вирішивши, що цього буде досить. Звідки, до речі, й розмір його оповідок про ту чи іншу епоху. Скільки чого переглянув, стільки й переказав.

Перепопуляризуючи науково-популярне, Довганіч надміру захопився травесті-роллю сільського дідуся, комічно-манірною манерою спілкування, мовною мішанкою («карпаторос»)-закарпатець, що бавиться суржилом, – це таки щось вбоге й жалюгідне). Головним героєм книги він зробив себе коханого. І в цьому театрі одного актора він вже не дивляється, що гарно розповів, а що – ні. Геть не беручи до уваги, що читач вже прочитав у його книзі, а що «дід Свирид» затримав в умі... Часто-густо нефаховий читач взагалі не знає, що саме «дідусь» пародіює, бо воно залишилося за межами книги.

Ось довільний приклад, один із багатьох:

«Хвалибуд: Жалко, діду, що про мене ти лише мельком згадав. І не написав, що я став візантійським генералом і командував армією у Фракії. І був такий знаменитий, що появився даже один авантюрист, який називався моїм іменем. Походження того Лже-Хвалибуда тожте інтересні. Та в нас не жизнь була, а сплошний блокбастер. І чого про нас кіно не знімають?» [2, с. 103].

Так от, непідготовлений читач не здогадається, що «Хвалибуд» з дурнякуватого діалогу – це згаданий вище одним словом ант Хільбудій [2, с. 99]. Бо Іван Довганіч так зачарувався власною грою в дідуся, що забув про це розказати й банально розтлумачити, що записане візантійським автором ім'я пропонують витлумачити саме так. І нефаховий читач не шукатиме відомостей про Хільбудія, бо йому ніде не пояснили, що Хвалибуд із дурнякуватого діалогу-чату – це і є Хільбудій. Як і не розказали, що таке Фракія. А оскільки в тих чатиках «Свирида» бігають вигадані комічні персонажі, то звідки читачеві взагалі знати, що то справжня людина, історичний діяч?

І так, історія Хільбудія та лже-Хільбудія дійсно цікава, але читач її не довідається. Бо «дідусь» не спромігся її викласти. А от філолог і талановитий письменник Вадим Пепа у книзі «Ключі од вирію» (1989) не лише цікаво розповів, але й висунув обґрунтоване припущення, що то був не авантюрист і не самозванець, а той самий Хільбудій [4, с. 178-184].

У викладі бадьорого «дідуся»-анархокомуніста анти хвацько лаються: «Ну його к Перуну!» [2, с. 96]. Хто такий Перун і чому гадають, що його знали анти, теж не пояснено. Навіть якщо промовчати про етичність таких прокльонів і залишити богозневагу на совісті прибічника лівих поглядів, то нічого, що нові

покоління менше читають і просто можуть бути необізнаними з такими нюансами, особливо в умовах нинішньої негласної церковної цензури?

Особливою неприязню в «діда Свирида» користується, певно, за знищення Хозарського каганату, великий князь Святослав, позаяк буцімто «його міфологізована постать продовжує самотійне життя, посідаючи, наприклад, вагоме місце в системі російських міфологем» [2, с. 23]. Русофобією та антиелітарним сирівчаним патріотизмом (повним аналогом російського квасного) тут і в інших місцях книги вміло прикривається звичайне україножерство.

Книга з підкреслено антиелітарною, лівою передмовою про те, що ніякі еліти й правителі історії не творять, написана без жодного врахування того, що знає і не знає непідготовлений читач, причому містить у собі масу неперевіраних концепцій, вигадок і навколонукових стереотипів. Іноді це просто позиція кількох вітчизняних археологів укупі з навколонуковцями, що сама по собі є дискусійною й не виступає останнім словом у науці. Проте «Свирид Опанасович» подає її як єдино правильну, люто пильнуючи, щоб читач не пристав на якусь інакшу точку зору. У цькуванні інакших поглядів він не раз опускається до відвертої бруталності. Його роль як працівника пера, виходить, зводиться саме до того, щоб спритно висіяти, насадити чийсь сумнівні теорії у суспільній свідомості, а отже, за ним і його медійним розхвалюванням цілком можуть стояти якісь інші кола, і зовсім не патріотичні. Варто підкреслити, що до читача при цьому дзигльований «дідусь» ставиться як до цілковитого дурня, відповідним чином з ним розмовляючи.

Неодноразово «Свирид Опанасович» просто плює на потребу розповідати читачеві щось пізнавальне, й тоді починаються безкінечні потоки словоблуддя:

«...Почувши про цю лінгвістичну цікавинку, прихильники популярних тоді расових теорій очманіли від радості: ось він, доказ того, що біла раса ще у прадавні часи несла світові цивілізацію і добралася навіть до Індії! Тут же притягли за вуха висновок, що найчистіша кров аріїв збереглася в нордичних народів: ми круті, всі решта – на коліна! Почалося цілеспрямоване припасування нових відкриттів під теорію расової зверхності германських народів. Штудіювали Веди, вивчали санскрит, провели прямі паралелі з епосами германських народів — і готово. В ужиток увійшло лунке слово «арії», а далі в хід пішла свастика, у якій побачили купу різної символіки від солярного знаку до чоловічого та жіночого начал «ян» та «їнь». Все яскраво і таємниче,

капловухим любителям усього містичного дуже подобається. А головне — пояснює, чому германці мають повне право вирішувати долі недорозвинених рас. Можна йти в бій і відвойовувати історичну справедливість: «Зольдатен — марш!» [2, с. 42].

Далі розповідається, що арії цікавлять лише лихих росіян. Дві сторінки такої маячні про аріїв, зрештою, знаходять своє завершення: «Але видерти прапор арійства в українців не так просто — наші любителі міряться давністю предків росіян слов'янами і, відповідно, нащадками аріїв взагалі не вважають. Тому жорстко тролять російських опонентів під час інтернет-диспутів. Якщо ж ви запитаете діда, чи мають сучасні українці стосунок до аріїв, дід відповідь ствердно: так. Особливо українські роми, або ж ці гани, автентична мова яких найближча до санскриту» [2, с. 43].

Навіть якщо промовчати, що ця тупенька хохма про циган якраз і запозичена в росіян, то що нефаховий читач чи його діти довідаються про тих аріїв, про їхні кургани й дискусії довкола них, про ідолів, про дослідження археологів у Північному Причорномор'ї? Та нічого. Бо хихи-сміхи деди все перекрили. І виходить, що археологи Юрій Шилів у книгах «Космічні таємниці курганів» (1990) [11] та «Брама безсмертя» (1994) [10] і Дмитро Телегін у книзі «Вартові тисячоліть» (1991) [9] розповіли більше й краще. І знову ж, ряджений оповідач, переповнений полум'яним антифашизмом, згадує Веди. Причому в негативному контексті, мовляв, їх німці вивчали. А що таке ті Веди, нефаховий читач теж не дізнається, бо «дідусь» так і не пояснив ні до, ні після. Мабуть, щось погане.

Як спостеріг український науковець Сергій Наливайко, у ліволіберальних навколонукових колах під вивіскою боротьби з «фантастичними» баченнями минувшини прагнуть заперечити і значимість власне арійського чинника у вітчизняній історії. Зокрема, під час квазінаукового круглого столу «Міфологізація походження українців», проведеного бутафорським Центром соціогуманітарних досліджень імені В. Липинського за підтримки Національного університету «Києво-Могилянська академія», де взяла участь низка вороже налаштованих до українства науковців лівих і ультралівих поглядів, вони відверто вдавалися до маніпуляцій, жонглюючи іменами вчених і філософів міжвоєнної Німеччини. За спостереженням Наливайка, такого роду історіографічні прийоми явно мали на меті закріпити серед читачів і дослідників внутрішнє табу на вкрай сумнівну й, здавалося б, цілковито «негативну» арійську тему [3]. Саме це і робить на догоду комусь, хто

лишається в тіні, Іван Довганич. У намаганні нав'язати свої чи замовлені погляди читачеві несправжній дідусь відтарабанив аж дві гротескні сторінки про те, як негарно цікавитися аріями. І нічого цікавого й путнього про арійв'ямної та катакомбної археологічних культур зі степів України не розповів!

Ні про те, що, можливо, їхні кургани мали форму певних істот або символів, а від них ішли дороги-промені, про що сперечаються археологи.

Ні про те, що саме ці племена почали встановлювати дуже цікаві, всі у викарбуваних малюнках міфологічного змісту, статуї-стели. Чув про таке обиватель?

Ні про Веди, які в нього чомусь хворобливо асоціюються з Третім Рейхом. Про те, що перекладали їх не лише німці, але й... велика Леся Українка та харківський сходознавець Павло Ріттер. Знає про таке обиватель?

А про те, що, на думку багатьох зарубіжних і вітчизняних учених, Веди зародилися на берегах Дніпра з його порогами?

А те, що Михайло Драгоманов і Іван Нечуй-Левицький, який не лише писав романи про селян, цікавилися Ведами й порівнювали їхні сюжети та мотиви з українськими колядками??? Про таке широкому читачеві хтось колись останнім часом розказував??? А це цікавіше за вульгарні дотепи та прикидання блудливим дідусем-п'яничкою.

Дісталось від «діда Свирида» і трипільській культурі:

«Антропологи стверджують, що зовні трипільці були присадкуватими, смаглявими, а за формою черепа скидалися на сучасних мешканців півдня Європи – італійців чи корсиканців. Генетичний аналіз також не підтверджує близької спорідненості сучасних українців із трипільським населенням» [2, с. 23]. Залишмо на сумлінні «сільського дідуса» віру у могутність ще дуже молодій науки генетики, особливо стосовно археологічної культури з кремацією, а також те, що не всі українські читачі мають уявлення про зовнішній вигляд корсиканців. Але яким чином антропологи встановили колір шкіри? Та все просто. Мета Івана Довганича – викликати в читача повне несприйняття «трипільської» версії походження українців, тому він натякає на їхнє семітське походження.

Так само й загадкова країна Аратта з шумерського епосу цілком могла бути в Північному Причорномор'ї, попри вереск: «Дід – сільський історик. Кому цікаво про Аратту – читайте фантастів, а не діда» [2, с. 32]. Думка фахівця з «археології в Інтернеті» Михайла Відейка, якого вподобав собі «дід

Свирид» як авторитета з цього питання, не є визначальною [7; 8; 6]. Варто було б тимчасово стягнути з себе дідівські лахи й почитати наукові книги.

Іван Довганич недалеко пішов від покійного Олеса Бузини, що присвятив скіфському періоду розділ під промовистою назвою «Скифы – упыри и наркоманы». «Дід Свирид» пише про «противних» скіфів буквально тими ж словами: *«Були царські скіфи — вони їздили верхи на конях, пиячили і наганяли жаху на довколишні народи. ...Греки, однак, цього не цінували і мстиво описали отих романтиків степу непросипними п'яницями та наркоманами. Бо цивілізованому грекові, який пив вино, інтелігентно розмішуючи його з водою, було незрозуміло, як ото можна глушити нерозбавлений алкоголь прямо з амфори, як це залюбки робили скіфи»* [2, с. 51]. І знову ж, у багатьох авторів науково-художніх книг виходило розповісти про скіфів значно цікавіше. Чи дізнається тут читач про те, що підкорити Скіфію не вдалося навіть Олександрові Македонському, чий полководець з неї не повернувся?

Багато того, про що можна й варто розказати більше, скажімо, не пробубнити всі археологічні культури списком [2, с. 40-41], а розповісти про них, аби людям було цікаво. Як це зробили, скажімо, Андрій Низовський та Павло Черносивтов про походження слов'ян: складні питання археології в їхньому викладі зненацька опинилися захопливими, причому без недолугої гумористики [1, с. 5-121]. Можливо, варто було б повчитися? Чи ляльководами ставилося інакше, протилежне завдання?

Окреме питання – антинаукові карикатурні картинки в книзі, наприклад, ті ж патлаті анти, які насправді носили зовсім інші зачіски, популярні у певних колах візантійців [5, с. 266]. Ну, ще треба постаратися, щоб було гірше за ілюстрації до радянського шкільного підручника....

Можна зрозуміти потребу читацького загалу в легкому й доступному викладі історії, але ось такі підтасовки, напівбрехні, шкідливі домисли, замасковані «критичним ставленням до історичних міфів», там на кожній сторіночці. Бракує історичного фактажу, широкої ерудиції автора, котрий у даному випадку, якщо й читав розумні наукові книги, то не зрозумів, що там написано. Від того, що зветься бридким слівцем «стьоб», теж швидко втомлюєшся і розумієш, що воно яке завгодно, тільки не смішне. Сумнівної корисності читиво, розраховане на необізнаних і недалеких людей із невибагливим смаком та презирливим ставленням до історії, яка «не наука», можливо, з шовіністичними поглядами. Залишається сподіватися, що з часом

такі «дідусі» й «бабусі» зі своїм замовним міфоборством відсіюються, а українські видавництва будуть прискіпливіше ставитися до того, що пропонують читачеві, й пильнувати за якістю видань.

Література

1. Бычков Алексей, Андрей Низовский, Павел Черносвитов. Загадки Древней Руси. – Москва: Вече, 2000. – 512 с.
2. [Довганич Іван.] Історія України від діда Свирида. – Київ: Сілаєва О.В., 2017. – Книга перша. – 272 с.
3. Наливайко Сергій. До дискусії навколо арійського питання в етногенезі українців // Українознавство. – Київ, 2012. – № 2. – С. 132–136.
4. Пепа Вадим. Ключі од вирію. Художньо-історичні оповіді. – Київ: Радянський письменник, 1990. – 399 с.
5. Прозоров Лев. Кавказский рубеж. На границе с Тьмутараканью. – Москва: Яуза, Эксмо, 2006. – 288 с.
6. Рахно Костянтин. [Рец.:] Бурдо Наталія. Сакральний світ трипільської цивілізації. – Київ: Наш час, 2008. – 296 с. // Бібліографія українського гончарства. 2008: Національний науковий щорічник. – Опішне: Українське народознавство, 2012. – Вип. 10. – С. 170-174.
7. Рахно Костянтин. [Рец. на:] Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – Київ: Наш час, 2008. – 160 с. // Бібліографія українського гончарства. 2008: Національний науковий щорічник. – Опішне: Українське народознавство, 2012. – Вип. 10. – С. 180-183.
8. Рахно Костянтин. [Рец. на:] Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу. – Київ: Наш час, 2007. – 296 с. // Бібліографія українського гончарства. 2008: Національний науковий щорічник. – Опішне: Українське народознавство, 2012. – Вип. 10. – С. 184-186.
9. Телегін Д.Я. Вартові тисячоліть. – Київ: Наукова думка, 1991. – 80 с.
10. Шилов Юрій. Брама Безсмертя. На сплині золотого віку. Космічні таємниці могил. – Київ: Український Світ, 1994. – 384 с.
11. Шилов Юрій. Космические тайны курганов. – Москва: Молодая гвардия, 1990. – 270 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ольга Башкирова – поетеса, авторка збірки поезій та роману.

Громовиця Бердник – письменниця, журналістка, культуролог, авторка двох книг.

Олесь Бердник (1926-2003) – письменник, футуролог, філософ, організатор об'єднання «Українська Духовна Республіка», автор низки художніх книг та філософських праць.

Дмитро Білий – письменник, доктор історичних наук, професор, автор низки художніх та наукових книг.

Лариса Вировець – поетеса і громадський діяч, авторка шести поетичних збірок.

Василь Голобородько – поет, письменник, фольклорист, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, автор численної низки книг.

Валерія Грос – поетеса, співачка-шансоньє, юристка.

Олег Гуцуляк – письменник, культуролог, філософ, кандидат філософських наук, доцент, автор низки художніх та наукових книг.

Валентин Долгочуб – доктор філософії, історик, етнолог, культуролог, релігійний діяч.

Олекса Доніч (1970-2022) – письменник, програміст, автор двох книг.

Анатолій Матвійчук – поет, композитор, співак, журналіст, Народний артист України, кандидат історичних наук, автор семи книг.

Андрій Мітовський – поет, письменник, драматург, історик, культуролог.

Наталія Науменко – поетеса, літературознавець, доктор філологічних наук, професор, авторка чотирьох поетичних та трьох наукових книг.

Петро Ніконенко – поет, психолог, астролог, автор однієї книги.

Олександр Одрін – поет, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, автор низки публікацій.

Олена О'Лір – поетеса, перекладачка, критик, літературознавець, кандидат філологічних наук, авторка двох поетичних збірок.

Костянтин Рахно – доктор історичних наук, старший дослідник, етнолог, керамолог, історик, культуролог, фольклорист. Автор трьох наукових монографій.

Ольга Смольницька – письменниця, перекладачка, науковець (кандидат філософських наук), авторка восьми книг.

Оксана Смержевська – кандидат історичних наук, доцент, історик, культуролог, релігієзнавець, авторка двох монографій.

Олена Терещенко – поетеса, письменниця, історик, авторка двох книг.

Олексій Третьяков – етнолог, культуролог, скандинавіст, поет.

Люцина Хворост – поетеса, прозаїк, перекладач, журналістка, співачка-шансоньє, літературний редактор, авторка трьох поетичних збірок та збірки інтерв'ю.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	4
СОПЛКА ЛУКАША (поезія)	6
Ольга Башкирова	7
За рікою	7
Дмитро Білий	8
У давній Ірландії десь поміж скелями... ..	8
Лариса Вировець	11
Лиш любов	11
Не переплисти тебе ніколи... ..	12
І де ж ти досі був, скажи, ну де?... ..	12
Василь Голобородько	13
Славні походеньки	13
Вихід із лісу	16
Закладені двері	22
Валерія Грос	25
Я тобі уже не напишу	25
У снах тебе я бачити не можу	25
Скажи чому не можу розлюбити?	26
Більше так уже не полюблю	26
Я напевне люблю тебе так	27
Олег Гуцуляк	28
Не Ка́фка, не Кравчук, не Фарад́ей... ..	28
Мій пане, хоч майже я крук, далєбі... ..	28
Життя. Поезія. Язичник. Холоднеча... ..	29
Я – скіф. Я – звір. Я – воїн Аргімпаси	29
Не втішайся над рядком, поете!	30

Валентин Долгочуб	30
«Рікою кобзарського співу»	30
Сурми осені	31
«Сходження»	31
Ти – тінь... ..	32
Анатолій Матвійчук	33
І знов перед Небом... ..	33
Волаючий в пустелі	35
Вечір	36
Кінь	37
Папуаси	38
Бракує!	39
Зло	41
На фарт	43
Андрій Міговський	44
Соняхи	44
Харків'янка	46
Води Нігрето несуть мій тлін во глибини... ..	48
Дом, где нас любят и ждуть	48
Отців убивцям не дають руки	50
Наталія Науменко	52
Волинський сонет	52
Образ Богоматері Донської	52
Дикі лебеді	53
Петро Ніконенко	54
Я вдихаю лісний передзвін вічнозеленої хвої... ..	54
Ліс чарівний до обрію широкий... ..	54
Пробач мене, лісу, дитя асфальту... ..	55
Дивносплетінному богу лісів присвячую пісні... ..	55

Олександр Одрін. Кельтські елегії	57
Спів сіди	57
Гельська легенда	57
Зелений острів	58
Олена О'Лір	59
Я рано вирушила в путь...	59
Над перекладами давньоірландської поезії	60
Лис	61
Ольга Смольницька	62
Спогади про вересневий Львів	62
Осінні поліантові троянди (медитація)	63
Молочні однороги Анни Бретонської (за мотивами сну)	65
Олена Терещенко	66
Ще не спиш?..	66
Перший весняний дощ...	67
Ця весна – ошаліла кішка...	68
Олексій Третяков	68
Порог	68
Contre-riposte	69
Кінець лета	69
Стигма	70
Зеркальний ідол	71
Люцина Хворост	71
З циклу «Пісні сандалової шкатулки»	71
РОЗПОВІДІ ДЯДЬКА ЛЕВА (проза)	74
Громиця Бердник	75
А з лісу пісня лунає...	75
Весняний шабаш	77

Погляд у ворожчине віконце	79
Голос трави	81
Коли двері відкриваються	83
У мареві маків мавка живе	85
Олесь Бердник	86
Хор елементів	86
Олекса Доніч	95
Уривки з книги «Полтавські ретро-детективи»	97
Олена Терещенко	109
Ідеальний злочин	109
ДІЙСТВО МАВКИ (драматургія)	112
Андрій Мітовський. З творчого доробку 2012-2018 років	113
Вермішель	113
Подорож	115
РОЗДУМИ ПЕРЕЛЕСНИКА (літературознавство)	126
Олена О'Лір	127
Ігор Качуровський: загадка долі	127
Ольга Смольницька	133
Олеандр як флоризм у новітній ліриці Віри Вовк: символічний, архетипний, етимологічний аналіз	133
РУСАЛЧИНІ ЧАРИ (фольклористика, етнологія, культурологія)	140
Костянтин Рахно	141
Свято врожаю як запорука майбутніх достатків: дах будинку у жнивварській обрядовості й звичаєвості	141
Оксана Смержевська	155
Язичницькі алюзії в сучасній культурі: український контекст (нотатки історика)	155

ГОЛОС ТОГО, ЩО В СКАЛІ СИДИТЬ (критика)	165
Костянтин Рахно	166
Графоманія плюс, або про «Історію України від діда Свирида»	166
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	173

Лісова Пісня

літературно-мистецький альманах

№ 1

Головний редактор – Андрій Мітовський

Заступники головного редактора – Костянтин Рахно, Олександр Персіанов

Технічна редакція, дизайн та верстка – Андрій Мітовський

Ілюстрації до титульної сторінки та розділів - Творимисл Кунщиків

Ілюстрації з рунічними формулами – Олексій Третьяков

Ілюстрації до творів Гроловиці Бердник – Юрій Камишний

Стилістика та орфографія авторів повністю збережена

Затверджено до публікації 28.12.2022 р.

Київ, 2022